

Тернопільська академія народного господарства

На правах рукопису

Денчук Павло Никифорович

УДК 657.4: 658.1.

Методологія фінансового обліку господарської діяльності

(на прикладі підприємств спиртової промисловості)

Спеціальність 08.06.04. - бухгалтерський облік, аналіз, аудит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник
Журавель Григорій Павлович,
кандидат економічних наук,
професор

м. Тернопіль - 1998

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Основи побудови фінансового обліку.	
1.1. Господарська діяльність промислового підприємства як об'єкт фінансового обліку	9
1.2. Принципи побудови фінансового обліку	26
Розділ 2. Методологія фінансового обліку господарської діяльності	
2.1. Облік основного капіталу	45
2.2. Облік матеріальних запасів	66
2.3. Облік витрат на оплату праці	88
2.4. Облік затрат та фінансових результатів	98
Розділ 3. Методика формування та аналізу показників фінансової звітності	
3.1. Загальна побудова фінансової звітності	113
3.2. Аналіз основних показників звітності	127
Висновки	142
Список використаної літератури	145
Додатки	157

Вступ

Актуальність теми дослідження

Перехід України до нових економічних відносин обумовлює необхідність кардинальних змін в системі бухгалтерського обліку. Основний зміст яких полягає в приведенні всіх елементів системи у відповідність з новими економічними реаліями. Цей процес здійснюється комплексом заходів щодо забезпечення адекватності бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємств - ринковим перетворенням, які передбачають появу і широке поширення ряду нових аспектів дослідження діяльності підприємств. Економічні перетворення в державі можливі за умови послідовної інтеграції України в європейський загальноосвітній простір, в тому числі методичного інструментарію, що використовується господарюючими суб'єктами для постановки і ведення обліку.

Реформування економіки, проходження процесів приватизації та роздержавлення ліквідує підпорядкованість господарюючих суб'єктів державним органам управління, що загрожує руйнуванню існуючої системи обліку та звітності, і відповідно, зниження корисності і співставності фінансової інформації. Посилення, в останні роки, впливу податкової системи на бухгалтерський облік надто негативно характеризує його стан та розвиток.

Практика впровадження фінансового обліку свідчить про те, що переважна більшість функціональних механізмів, покликаних забезпечити залучення додаткових, як внутрішніх, так і зовнішніх, інвестицій пов'язана саме з існуванням фінансового обліку, як джерела інформації про фінансовий стан господарюючого суб'єкта для зовнішніх користувачів.

Відповідно характерними рисами впровадження фінансового обліку, є корисність, достовірність, раціональність, які згруповані в принципах його організації. Розроблення проблем оцінки матеріальних

запасів, нарахування та відображення в обліку амортизаційних відрахувань, а також методики розрахунку їх впливу на величину прибутку, а також перехід на визначення фінансового результату за міжнародною методикою - "затрати - випуск" ґрунтується на фундаментальних дослідженнях методології фінансового обліку господарської діяльності вітчизняних та зарубіжних вчених.

Вивчення робіт зарубіжних авторів, таких як: Х.Андерсон, Р.М.Антоні, Ф.Вуд, К.Друрі, Д.Колдуелл, Леонтьєв В.В., Г.Мюллер, Б.Нідлз, Дж.Ріс, а також праць: В.К.Івашкевича, Б.І.Валуєва, З.В.Гуцайлюка, К.Д.Ізотова, К.Н.Нарибаєва, А.М.Кузьмінського, В.Д.Новодворського, Ю.Я.Литвина, В.І.Самборського, С.С.Сатубалдіна, В.В.Сопка, Н.Г.Чумаченка, А.Д.Шеремета, С.І.Шкарабана та інших, дозволяє внести деякі пропозиції та використати ті методичні концепції, що сприятимуть розвитку фінансового обліку в поєднанні з технологічними особливостями окремих галузей, зокрема спиртової промисловості.

Організація фінансового обліку і звітності має багато спільних рис за формальними ознаками із загальноприйнятими в світовому співтоваристві. Проте, в Україні вона була орієнтована на адміністративно - командний підхід, централізацію, жорсткий зв'язок з податковим законодавством. Невизначеність, нерозробленість концептуальної побудови системи фінансового обліку посилює інтерес до вивчення проблеми.

Реформування обліку в нашій державі розпочалося із підписанням у 1992 році Указу Президента України "Про перехід України до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку та статистики". З того часу розроблено проект Концепції реформування бухгалтерського обліку в Україні, декілька варіантів Закону України "Про бухгалтерський облік", цілий ряд інших нормативних документів, що регулюють правові відносини у сфері обліку та звітності. Процес реформи не закінчився, а перейшов в стадію практичного втілення

теоретичних розробок, виявлення проблем та подальшого вдосконалення обліку і звітності.

В дисертаційній роботі досліджено теоретичні основи реформування фінансового обліку та звітності, узагальнено як практичні дослідження вітчизняних та закордонних вчених, так і практичні досягнення реформування обліку і звітності в спиртовій промисловості України. Нерозробленість перерахованих проблем і зумовила актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами

Дисертаційна робота виконана у відповідності до плану науково-дослідних робіт Тернопільської академії народного господарства і належить до державно - бюджетної теми "Організація та методологія обліку, аналізу і контролю в галузях народного господарства", номер державної реєстрації 0198V000785.

Мета та завдання дослідження

Метою дисертаційної роботи є розробка методологічних основ організації фінансового обліку та аналізу господарської діяльності підприємств спиртової промисловості. Виконання поставленої мети передбачало постановку і розв'язання таких основних завдань:

- теоретично обґрунтувати поняття "господарська діяльність", розкрити його складові, місце і значення в сукупності об'єктів фінансового обліку;
- систематизувати міжнародні принципи побудови фінансового обліку, дослідити його структуру, призначення та межі поширення стосовно підприємств досліджуваної галузі;
- дати оцінку та доповнити діючу класифікацію основних засобів;

- розробити методику впровадження в облікову практику різних методів оцінки матеріальних запасів та нарахування амортизації згідно з міжнародними стандартами обліку та звітності;

- визначити основні напрямки використання методу "затрати - випуск" при обліку затрат та визначенні фінансового результату;

- сформулювати концептуальні основи вдосконалення фінансової звітності;

- розробити методику аналізу основних показників фінансового стану підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дослідження полягає у постановці, теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань побудови та методики фінансового обліку господарської діяльності підприємств спиртової промисловості у період переходу до ринкових відносин.

В процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші наукові результати:

- розкрито теоретичні основи поняття "господарська діяльність" як середовища існування об'єктів фінансового обліку;

- обґрунтовано доцільність поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський в умовах переходу економіки України до ринку;

- визначено принципи побудови фінансового обліку, їх взаємозв'язок та ступінь обов'язковості;

- розроблено пропозиції, щодо вдосконалення діючої класифікації основних засобів у відповідності до сучасних вимог;

- визначено можливості застосування міжнародних принципів оцінки матеріальних запасів в практиці роботи підприємств досліджуваної галузі;

- розроблено методику використання ефективних методів нарахування амортизації основних засобів на підприємствах спиртової промисловості;
- встановлено і обгрунтовано перелік економічних елементів за якими доцільно вести фінансовий облік затрат;
- розроблено методику визначення фінансового результату;
- обгрунтовано оптимальну модель аналізу основних показників господарської діяльності підприємств.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в результаті дослідження на теоретичному та методичному рівнях, вироблено рекомендації, що можуть впроваджуватись в практику роботи підприємств спиртової і інших галузей промисловості України, а також використовуватись при розробці нормативних матеріалів з обліку, аналізу і аудиту. Окремі рекомендації та пропозиції впровадженні у практику роботи окремих підприємств Державного об'єднання "Тернопільспирт", зокрема: Зарубинецького та Заложцівського спиртових заводів.

Особистий внесок здобувача

Автором розроблені пропозиції щодо вдосконалення діючої класифікації основних засобів, вироблення ефективних методів нарахування амортизації, а також встановлення і обгрунтування переліку економічних елементів за якими доцільно вести фінансовий облік затрат. Крім цього запропоновано обгрунтовану методику визначення фінансового результату та аналізу основних показників звітності.

Апробація результатів дисертації

Основні тези дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у шістнадцяти публікаціях. Деякі пропозиції доповідались і схвально оцінені на науково-практичній конференції "Організація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах переходу до ринкових відносин" (м. Тернопіль, 1993 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Методологія бухгалтерського обліку в Україні" (м. Тернопіль, 1993 р.); звітній науковій конференції викладачів та наукових працівників Тернопільської академії народного господарства, за результатами досліджень у 1995 році; Республіканській науково-практичній конференції "Проблеми реформування бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання" (м. Львів, 1997р.); науково-практичній конференції молодих вчених "Облік та аудит: сучасний стан та перспективи розвитку" (м. Тернопіль, 1997р.).

Публікації

За результатами виконаного дослідження опубліковано 16 робіт загальним обсягом 2,17 друк. арк.

Обсяг і структура роботи

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст викладено на 142 сторінках основного тексту, поміщено 19 малюнків, 2 схеми, 17 таблиць, 18 додатків, список літератури складається із 140 позицій.

У вступі обґрунтовано актуальність вибраної теми дослідження, визначена мета та основні завдання, об'єкти дослідження, наукова новизна і практичне значення розроблених у дисертаційній роботі рекомендацій.

У першому розділі "Основи побудови фінансового обліку" розкривається суть поняття "господарська діяльність" як середовища

існування об'єктів фінансового обліку. Обґрунтовано доцільність поділу бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський, його значення в нових умовах господарювання. Визначено принципи побудови фінансового обліку, їх взаємозв'язок та ступінь обов'язковості.

У другому розділі "Методологія фінансового обліку господарської діяльності" розроблено пропозиції, щодо вдосконалення діючої класифікації основних засобів у відповідності до сучасних вимог. Рекомендовано до використання в господарській практиці підприємств досліджуваної галузі різні методи нарахування амортизації та порядок їх відображення в обліку. Визначено можливості та перспективи застосування міжнародних принципів оцінки матеріальних запасів, викладено порядок обліку матеріалів в умовах ПЕОМ. Розроблена методика визначення фінансового результату лінійним методом та з допомогою системи бухгалтерських рахунків.

У третьому розділі "Методика формування та аналізу показників фінансової звітності" досліджено питання формування фінансової звітності, а також вироблено методику аналізу основних показників звітності.

У висновках сформульовані основні пропозиції, що направлені на покращення діючої методики та методології фінансового обліку, звітності і аналізу її показників.

Основи побудови фінансового обліку

1.1. Господарська діяльність промислового підприємства - як об'єкт фінансового обліку.

Процес становлення нових економічних відносин, пов'язаних з входженням економіки України в ринкову модель господарювання, вимагає необхідності формування, а в деяких випадках і перегляду, адекватного понятійного і категорійного апарату. Суть проблеми впливає з економічних особливостей, які притаманні ринковому господарству розвинених країн Заходу і адміністративному господарству, яке до недавнього часу існувало в Україні та інших країнах близького зарубіжжя. Ці особливості і визначають відмінності облікових систем, формування, утвердження і розуміння яких слід починати на нашу думку, з розгляду категорії "господарська діяльність", що є визначальною у розв'язанні питання про об'єкти господарського обліку та однієї з його (обліку) складових - фінансового обліку. Адже саме під час здійснення цієї діяльності, як передумови, виникають факти господарського життя: спостереженням, сприйняттям, вимірюванням та фіксацією яких займається господарський облік (схематично цю тезу зображено на рис.1.1).

Тобто на наш погляд, господарська діяльність суб'єкта та її облік - дві взаємопов'язані сторони. Причому вони не ідентичні, якщо метою господарської діяльності є одержання максимального прибутку та забезпечення високої ліквідності суб'єкта цієї діяльності, то облік дає змогу в універсальному виразі оцінити ефективність господарювання, фінансову стійкість суб'єкта, а також отримати інформацію, на основі якої ведеться управління господарською діяльністю.

Рис.1.1. Сутність обліку

Іншими словами, господарську діяльність як середовище існування об'єктів обліку, в якому відбуваються процеси по їх перетворенню, ми пропонуємо розглядати одним з цих об'єктів. Адже в межах кожного суб'єкту, на наш погляд, існує два потоки, які відбуваються одночасно (рис.1.2.). Перший (1), це той, задля якого суб'єкт власне і був створений (отримання прибутку шляхом господарської діяльності). Другий (2), здійснюється при завершенні господарського процесу при узагальненні даних про цю діяльність і арифметичному обчисленні отриманого результату (прибутку чи збитку). При цьому облік і є тією функцією, що відображає потік господарських даних. Таке трактування господарської діяльності, як "природного середовища" в якому формуються та функціонують об'єкти обліку, потребує, на нашу думку, детального розгляду.

З філософської точки зору "діяльність - спосіб буття людини в світі, її здатність вносити зміни в дійсність". Причому "всі моменти діяльності поділяються на два: ідеальний і матеріальний" (114). Саме проявом матеріальної, вихідної форми практичної діяльності, що лежить в основі всіх інших видів і форм життєдіяльності людини в цілому, в дещо знівельованому розумінні виступає господарська діяльність.

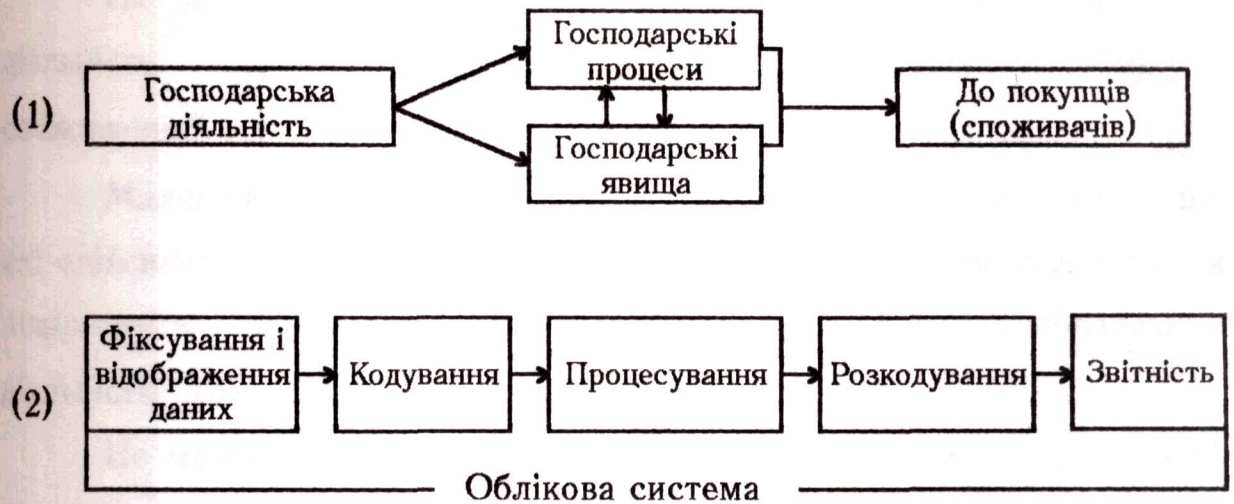

Рис.1.2. Зв'язок облікової системи з господарською діяльністю суб'єкта господарювання.

Розгляд даної категорії в історичному аспекті, в певний відрізок суспільного буття відображає відповідний етап розвитку економіки.

Адже господарська діяльність в спрощеному (абстрактному) варіанті подібна до медалі, яка має лицьову і тильну сторони, не може існувати без наявності двох першоджерел господарювання: продуктивних сил та виробничих відносин, наукове обґрунтування і визначення предметної суті яких, як внутрішніх джерел і рушійних мотивів розвитку даної економічної категорії відображено у працях А.Сміта, Ф.Кене, Д.Рікардо, К.Маркса та інших. Рівень досконалості цих складових двоїстої природи способу виробництва і визначає ступінь довершеності системи господарювання.

Як показало вивчення і узагальнення економічних джерел, серед вчених - економістів існують різні думки щодо визначення категорії "господарська діяльність".

Так, Палій В.Ф. та Я.В.Соколов характеризують дане поняття "як складну систему взаємодії людей з матеріально-речовими елементами виробництва і між собою" (88, с.5).

На думку Я.Пильменштейна "господарська діяльність - це діяльність, яка включає процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання" (97, с.3).

Малишев І.В. стверджує, що "сукупність господарських процесів, які здійснюються окремими працівниками або трудовими колективами підприємства в процесі виробництва, називають господарською діяльністю" (67, с.6).

Не можна не враховувати думки групи авторів, які вважають, що "господарська діяльність є формою існування економічного об'єкту", через яку він себе проявляє, пізнає і управляє (36, с.5).

Досить характерне та цікаве, з цього приводу, твердження Валеріана Горбачевського, який у своїй праці "Курс бухгалтерії", що побачила світ у Львові в 1946 році називає "господарською чинністю діяльність людини, що має ціллю придбання всього необхідного для задоволення сталих життєвих потреб людини".

Згідно з визначенням Барангольца Я.М. "господарська діяльність охоплює матеріальне виробництво, спрямоване на добування, перетворення і пристосування продуктів природи до потреб людського суспільства" (4, с.5).

Всі наведені визначення мають право на існування, проте зміни в господарській діяльності викликані переходом до ринкової економіки та формуванням різних форм власності, по новому трактують середовище існування господарюючих суб'єктів (підприємств, установ, організацій), вимагають уточнення деяких моментів. З цього приводу більш правомірний характер, і ми погоджуємось з цим, має розгляд Г.Мельничуком, Г.Науменком, даної категорії "як у широкому, так і в вузькому розумінні. В широкому трактуванні господарська діяльність виступає як процес розширеного відтворення включаючи виробничі відносини, а у вузькому - як елементи, явища і процеси господарювання відособлених господарств: підприємств, об'єднань, кооперативів,

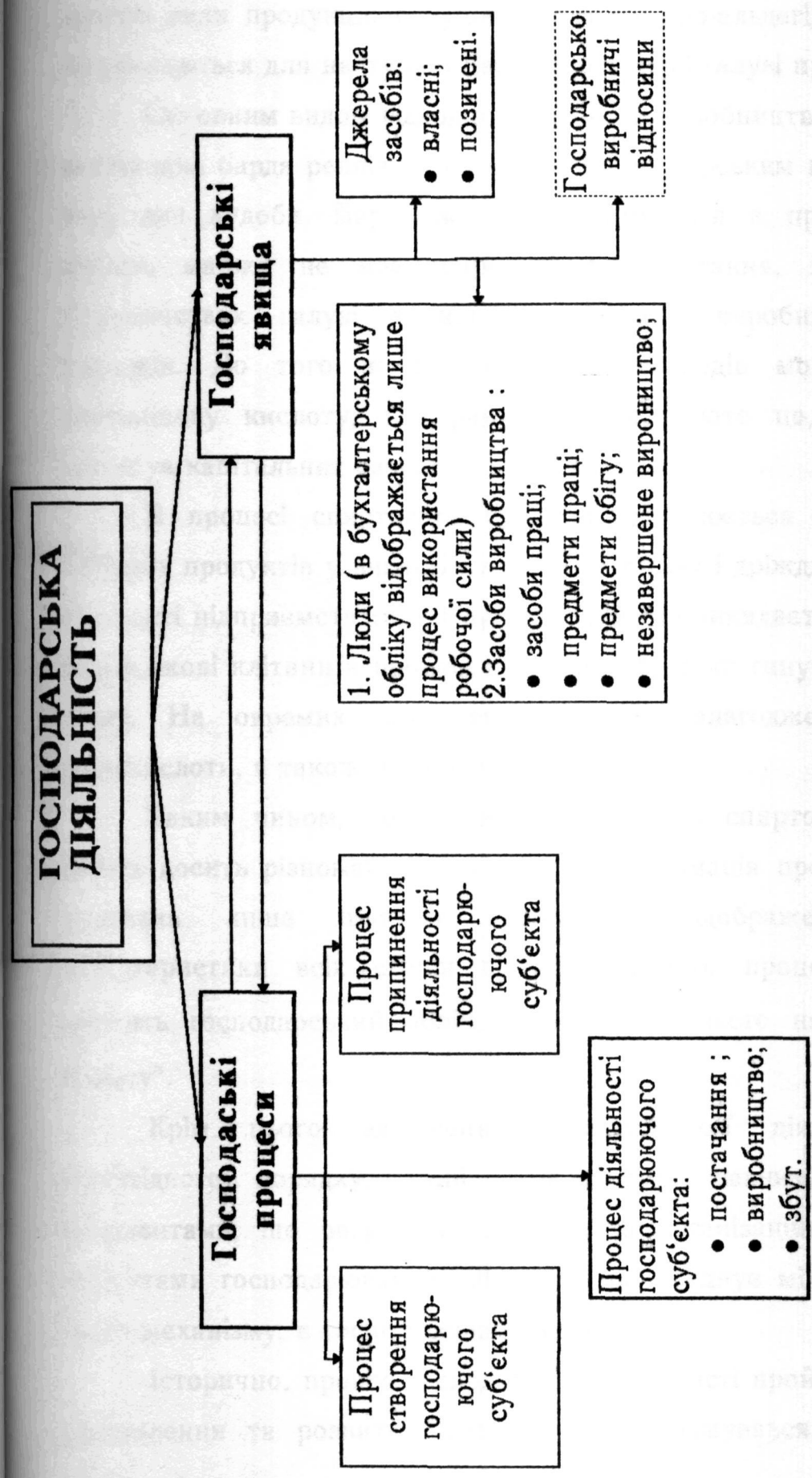
виробництв, цехів, ділянок, бригад, асоціацій та інших формувань" (, с.9).

Саме засоби і джерела їх утворення будь-якого підприємницького утворення, незалежно від форм власності, поєднуючись в господарських операціях і знаходячись в стані постійного руху, утворюють господарську діяльність, зміст якої визначають господарські явища і господарські процеси (рис.1.3.). При цьому, явища - це уречевлені елементи (будівлі, споруди, грошові засоби, матеріальні цінності). Процеси - сукупність послідовних дій, направлених на досягнення певних результатів (придбання, виробництво, реалізація, розподіл, перерозподіл, розрахунки). До складу категорії господарські явища, доцільно на наш погляд, ввести таку складову як господарсько-виробничі відносини (виділено нами на рис.1.3.), які "несуть в собі", в прямому бухгалтерському розумінні, дебіторську і кредиторську заборгованість, що виникає в процесі цих відносин. Для того, щоб впливати на такого роду явища і процеси потрібно мати достовірну інформацію про господарську діяльність кожного господарюючого суб'єкта.

Господарська діяльність підприємств спиртової промисловості полягає у випуску етилового спирту (додатак А), який є основним продуктом біохімічної обробки, шляхом бродіння, харчової сировини.

При цьому цукровмісна сировина безпосередньо підлягає бродінню, а сировина, що містить крохмаль попередньо очищається від домішок, подрібнюється, підлягає тепловій обробці і проходить процес оцукрення.

Спирт отримують при перегонці зрілої бражки у вигляді спирту-сирця з наступною його ректифікацією, або, при наявності багато ректифікаційного апарата, у вигляді безпосередньо спирту-ректифіката.

Мал.1.3. Складові господарської діяльності. (Складено на основі узагальнення використання матеріалу авторів бб, 118, 120).

Поряд з спиртом-ректифікатом в процесі ректифікації отримують супутні види продукції: сивушні масла і ефіро-альдегідну фракцію, які направляються для наступної переробки в інші галузі промисловості.

Основним видом відходів спиртового виробництва є барда. Зерно-картопляна барда реалізується сільськогосподарським підприємствам як корм для худоби. Барда ж, яка отримується в процесі переробки меляси, майже не має широкого використання, хоча на деяких підприємствах галузі з неї організовано виробництво кормових дріжджів. До того ж з цього виду відходів можна отримувати глютамінову кислоту, гліцерин, вітаміни, проте це, в свою чергу, потребує капітальних затрат.

В процесі спиртового бродіння утворюється велика кількість побічних продуктів у вигляді вуглекислого газу і дріжджових клітин. На більшості підприємств галузі вуглекислий газ викидається в атмосферу, а дріжджові клітини в процесі перегонки бражки гинуть і переходять в барду. На окремих спиртових заводах налагоджено виробництво вуглекислоти, а також пекарських дріжджів.

Таким чином, господарська діяльність спиртових підприємств носить досить різноманітний характер, інформація про яку може бути отримана лише шляхом кількісного відображення і якісної характеристики всіх сторін відтворювального процесу. Цій меті і служить господарський облік, який досить часто називають "мовою бізнесу".

Крім цього здійснення господарської діяльності вимагає відповідного порядку, який визначається певними нормативними документами, що регулюють майнові та організаційні відносини між суб'єктами господарювання. Ланкою, що поєднує між собою складові цього механізму, є господарський облік.

Історично, процес господарської діяльності пройшов довгий шлях становлення та розвитку, разом з ним формувалася і господарський облік.

Якщо на певних етапах розвитку людства облік виступав як засіб відображення господарської діяльності лише в думках, коли людина подумки прораховувала умови і результати своєї роботи, то вже на перших етапах поділу праці (виникнення землеробства і скотарства, а згодом і поява ремісництва), з виникненням лишку і потреби в обміні результатами діяльності, а особливо із становленням торгівлі, людство постає перед проблемою врахування кількості і якості затрачених ресурсів (матеріальних, трудових) на виготовлення продукту обміну. Господарське життя, весь хід поступального процесу розвитку суспільства вимагає запровадження обліку, і, як констатує Я.В. Соколов "поява писемності і розвиток арифметики створили базу для виникнення обліку, господарська діяльність сприяла його повсюдному поширенню" (116 ,с.10).

В процесі розвитку матеріального виробництва, зміни виробничих відносин, та в залежності від призначення облікової інформації, складу облічуваних об'єктів і способу отримання облікових даних, господарський облік диференціювався на статистичний, бухгалтерський та оперативний (103,с.5, 70,с.12-13, 88,с.11, 97,с.7, 56,с.5, 102,с.10, 122,с.11).

З допомогою статистичного обліку вивчають масові господарські і соціальні явища та процеси, виявляють закономірності їх розвитку. Вивчаючи кількісний вираз цих явищ в нерозривному зв'язку з їх якісною характеристикою, статистичний облік дозволяє отримати показники, які характеризують закономірності і тенденції розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Його використовують для вивчення процесів розвитку окремих галузей усієї національної економіки.

Оперативний (деякі автори використовують термін оперативно-технічний) облік характеризує окремі явища і процеси, які дозволяють отримати показники функціонування різних сторін діяльності господарюючого суб'єкта: підготовку виробництва, виробничо-

організаційну діяльність, постачання, збут та ряд інших. Його завдання є щотижнева (щоденна) інформація і контроль за окремими господарськими явищами і процесами з метою негайного впливу на них.

Бухгалтерський облік ведуть з метою одержання узагальнених даних про стан майна підприємства, його рух в процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання суспільного продукту, а також правових відносин власності, що виникають при цьому.

Тобто кожен з них має свої завдання та об'єкти, але в цілому це і об'єкти господарського обліку.

Проте, на початку ХХ століття, разом з значним збільшенням об'ємів господарської діяльності в світовому масштабі, ускладненням організаційної структури виробництва, розвитком ринкової економіки, розширенням економічних зв'язків та міжнародної підприємницької діяльності, значно зростає коло користувачів бухгалтерською інформацією; це призводить до розширення завдань, що стоять перед бухгалтерським обліком.

При цьому необхідно зауважити, що відмінності інтересів різних користувачів бухгалтерської інформації досить часто приводять до різної цільової направленості, а деколи і до взаємовиключення завдань, що стоять перед обліком. В практичній діяльності найбільш чітко це виявляється в тому, що деколи бухгалтерський облік не задовольняє потреб управлінського персоналу щодо оперативності. А як відомо, чим більше інформація віддалена від моменту здійснення господарської операції по часу, тим більш вона даремна для потреб управління господарським персоналом. В свою чергу, об'єм та різноманітність облікової інформації не дозволяє обліковим працівникам переробити її та представити внутрішнім користувачам у зручній для них формі.

Крім цього, відсутність єдиних, чітко регламентованих стандартів та правил ведення обліку робить бухгалтерську інформацію складною для сприйняття внутрішніми користувачами.

Розвиток міжнародної інтеграції, ще більше посилив цю проблему. Спроби розв'язання названих нами проблем, лише на рівні господарських суб'єктів приводять до значного зростання облікових процедур. На наш погляд, їх розв'язок можливий лише при одночасному вдосконаленні двох напрямків обліку. Один з них, що отримав назва управлінського обліку, орієнтований на запити внутрішніх користувачів, інший - фінансовий облік, орієнтований на потреби зовнішніх, по відношенню до суб'єкту господарювання, користувачів.

При цьому аудиторія як зовнішніх, так і внутрішніх користувачів досить велика і включає такі групи :

- Власники-теперішні чи майбутні інвестори;
- Менеджери(управлінці);
- Кредитори-постачальники товарів, послуг, банки, страхові компанії;
- Трудові колективи та працівники;
- Покупці (споживачі);
- Податкові служби;
- Регулятивні агенства - фондові біржі, суди, різноманітні урядові органи та комісії;
- Інформаційні агенства, фінансова преса, торгівельні асоціації та інші.

Всі інші користувачі, в загальному розумінні розділяють спільне бажання володіти достовірною інформацією щодо економічного стану господарюючого суб'єкту, його ресурсів. Адже з виникненням підприємств різних форм власності, здійснення процесів приватизації та роздержавлення, розміщення фінансового капіталу та розподіл реальних ресурсів серед конкуруючих користувачів, є визначальним економічним рішенням. Саме тому звітність про використання цих ресурсів необхідна для всіх зацікавлених учасників. З іншої сторони, названа аудиторія має

різні потреби та можливості в отриманні інформації. Їх інтереси стосовно формування та використання ресурсів господарюючого суб'єкта відображають різні цілі та наміри. Тобто потреба в інформації того чи іншого змісту передбачає отримання відповіді на три запитання:

1. Хто отримувач або адресність даних?

2. Що є визначальним, на основі чого мають будуватися принципи організації обліку?

3. Яка форма повинна бути надана обліковому повідомленню, щоб воно було зрозумілим зацікавленому користувачу?

Наприклад, сучасні чи майбутні власники повинні вирішити, чи збільшувати, утримувати на тому ж рівні, чи зменшувати інвестиції. Вони зацікавлені в поточному стані своїх інвестицій так само, як і в інформації, на основі якої можна передбачити майбутній результат від господарської діяльності.

Банкіри та інші позикодавачі, з іншої сторони, повинні встановити, чи надавати кредит, позики, і якщо так, то на яких умовах. Вони зацікавлені в платіжеспроможності клієнта та інформації, з якої можна передбачити можливість суб'єкта оплатити свої борги.

Менеджери повинні вибрати серед альтернативних можливостей, що стосуються виробництва продукції, найбільш сприятливі і економічно вигідні. Їм потрібна дуже детальна інформація для планування і контролю трудових та матеріальних ресурсів господарюючого суб'єкту.

Державні податкові адміністрації мають особливий інтерес (як фіскальні органи) у вирішенні питання правильності обчислення та своєчасного перерахування до бюджету податків, що повинні сплачувати суб'єкти господарювання.

Працівників та службовців цікавить чи може фірма оплачувати більшу заробітну плату і т.п.) (Узагальнення інтересів деяких користувачів облікової та іншої інформації про діяльність господарюючого суб'єкта представлено таблиці 1.1.).

Таблиця 1.1.

Типологія аспектів діяльності господарюючого суб'єкта в залежності від інтересів користувачів облікової інформації.

Аспекти діяльності суб'єкта господарювання	Основні користувачі облікової інформації					
	власники, акціонери	мене-джери	подат-кові служби	стат. органи	постача-льники	кредитні та банківські установи
1	2	3	4	5	6	7
1. Достовірність та якість звітності	+	+	+	+	-	-
2. Оцінка ліквідності активів	+	+	--	--	+	+
3. Оцінка рентабельності	+	+	--	--	--	+
4. Оцінка інтенсивності обороту капіталу	+	+	--	--	+	+
5. Оцінка платіжеспроможності	+	+	--	--	+	+
6. Оцінка конкурентоспроможності	+	+	--	--	+	-
7. Розподіл прибутку	+	+	+	--	--	--
8. Якість росту прибутку	+	+	--	--	--	+
9. Формування ресурсного потенціалу	+	+	--	--	+	--
10. Ємність і структура ринку	+	+	--	--	+	--
11. Податкові витрати	+	+	+	--	--	--
12. Кредитна політика	+	+	--	--	--	--
13. Дивідендна політика	+	+	--	--	--	--
14. Інвестиційна політика	+	+	+	+	--	+
15. Потенційне банкрутство	+	+	+	--	+	+

Підсумовуючи все вище сказане, можна твердити, що бухгалтерський облік є джерелом унікальної інформації для різних користувачів.

В.Новодворський, А. Хорін, В.Слабинський виділяють "групу користувачів інформації вертикального та горизонтального ієрархічного рівнів" (81, с.7-12). При цьому фінансовий облік, на їх думку задовольняє інформаційні запити перших, а управлінський других.

Певний інтерес, щодо поділу обліку на ці два види, має досвід розвинутих країн Заходу, як держав з тривалим періодом функціонування ринкової економіки. Зокрема в США, серед частини вчених побутує думка, що облікова система існує в поєднанні чотирьох взаємопов'язаних і послідовних складових (рис.1.4).

СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛІКУ

Користувачі	Звіти	Облікова система		Звіти	Користувачі
Федеральні, державні і місцеві податкові органи (служби)	Особисті і корпоративні доходи	Податковий облік	Фінансовий облік	Фінансові звіти: -баланси; -звіти про дохід; -звіти про надходження і використання готівки	Власники, кредитори, позикодавці, аналітики, службовці, пресові агентства
		Облікова система			
Користувачі	Звіти	Облікова система		Звіти	Користувачі
Фондові біржі, регулятивні комісії, судові органи	- річні; -фінансові; -згоджені; -аналіз статистичних даних	Регулятивний облік	Управлінський облік	Внутрішні звіти: -бюджети; -аналіз собівартості; -контрольні звіти	Всі рівні менеджменту (управління)

Рис. 1.4. Облікова система та сфера діяльності обліку (складено на основі опрацювання матеріалу авторів 7,8,17,20,27,58,77)

Якщо регулятивний облік, на наш погляд, без значних перешкод можна трактувати як частину фінансового обліку (його користувачі, хоча безпосередньо не зацікавлені в діяльності підприємства, але захищають інтереси користувачів інформації фінансового обліку), то виділення в окрему складову податкового обліку носить дискусійний характер. Ця ж проблема існує і в Україні, особливо з введенням в дію законів України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (35) та "Про податок на додану вартість" в частині ведення податкового обліку.

Так, перший досвід використання бухгалтерського обліку в умовах багаточисельної системи податків негативно вплинув на зміст і методику бухгалтерського обліку, обумовивши значне перекошеня в сторону податкової функції. Інтереси інших користувачів бухгалтерської інформації стали сприймати як другорядні.

Ті ж американські вчені твердять, що багаточисельні поправки в доходах і витратах, що впливають з податкового законодавства США, вносяться в показники фінансового обліку при складанні податкових декларацій і не є продуктом паралельної системи податкового обліку. Всі необхідні дані для визначення оподаткованої бази компанії та фірми США отримують з фінансового обліку. Тобто невеликий вітчизняний та й міжнародний досвід фінансового обліку свідчить, що ніякі паралельні системи обліку не потрібні. Оподаткований прибуток та інші податкові показники можна отримати з бухгалтерської інформації шляхом корегування бухгалтерських показників у відповідності з правилами оподаткування, розрахунковим шляхом і на основі узагальнення та вибору даних з аналітичного обліку. Існування ж двох видів обліку суттєво здорожить облік і приведе до необхідності залучення додаткових бухгалтерських кадрів. Інша справа, що функціонуюча на сьогоднішній день в Україні система бухгалтерського обліку робить ці коректування громіздкими та складними.

Тому більш доцільнішою, особливо щодо економічних реалій України, є класифікація запропонована В.Сопком та В.Пархоменком, які поділяють облік " за характером на фінансовий та управлінський " (119, с.5). До речі такий же підхід до цього питання існує і в проекті Закону України "Про бухгалтерський облік і звітність" в редакції Комісії Верховної Ради України по економічній політиці та управлінню народним господарством (стаття 6, пункт 2) (35).

Враховуючи ці думки та прагнення інтегрування України в світове економічне співтовариство, поділ бухгалтерського обліку на два напрямки: фінансовий та управлінський - неминучий. При цьому, на наш погляд, існуюча система бухгалтерського обліку в Україні є по суті більше системою фінансового обліку, хоча правда орієнтована на обслуговування іншого, ніж в країнах з розвиненими ринковими відносинами, рівня економіки.

Тому цей напрямок обліку не потребує суттєвих коректувань існуючої системи, і в силу своєї уніфікованості, жорсткої організаційної структури і традиційної дисциплінованості буде досить сприйнятливим до якісних змін його показників та регламентуючих його законодавчих документів.

Вперше згадка про поділ бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський зустрічається в зарубіжній літературі в кінці 50-х років ХХ століття. Як підкреслює Колін Друрі, "саме в цей період зовнішні користувачі бухгалтерської інформації (інвестори, кредитори, працівники податкових служб і т.п.) перестали цікавитись виробничими затратами, а зосередили свою увагу на інформації, що характеризує фінансову стійкість фірми і її рентабельність. Це привело до того, що інформація про виробничі затрати для виробництва фірми стала узагальнюватись і нагромаджуватись зовсім за іншими принципами...." (25, с.27). Не можна твердити, що вітчизняна бухгалтерська думка, не дивлячись на відокремленість існуючої економічної системи в попередні

роки, мала іншу направленість в своєму розвитку, ніж в розвинутих країнах Заходу. Проте в силу об'єктивних причин, будучи функціонально залежною, і обслуговуючи певну економіку, дисципліною, облік вдосконалювався в основному в руслі збору, первинної обробки та уніфікації облікової інформації з метою підвищення її достовірності в інтересах фіскальних органів. Не дивлячись на це, були і спроби вдосконалення обліку в напрямку підвищення його інформативності для потреб управління виробництвом. Сюди можна віднести розробки нормативного методу обліку витрат на виробництво (Басманов І.А., Литвин Ю.Я., Палій В.Ф., Пальчук В.П., Сопко В.В. та інші), внутрівиробничому госпрозрахунку (Безруких П.С., Валуєв Б.І., Івашкевич В.Б., Кузьмінський А.М., Мацкевічюс І.С., Наринський А.А., Палій В.Ф., Сопко В.В., Стуков С.А.), теорії управлінських рішень, оперативному обліку і управлінню (Каракоз І.І., Савичев П.І., Стражев В.І., Шкарабан С.І., Фаріон І.Д. та інші), а також роботи по дослідженню розвитку обліку та облікової інформації в розвинутих країнах Заходу, перш за все США (Ізотов К.Д., Нарібаєв К.А., Сатубалдін С.С., Чумаченко Н.Г.). Проте, внаслідок того, що облік - це відображення пануючої економічної системи, пропозиції, що висувались в цих роботах не могли повністю бути впровадженні і ефективно реалізовані.

З метою подальшого дослідження проведемо порівняльний аналіз фінансового та управлінського обліку на предмет їх відмінностей на погляд окремих вчених-економістів (додаток Б).

Результати аналізу дозволяють виділити в нашому дослідженні особливості фінансового обліку, на які вказують всі вчені. Вони полягають в наступному:

- у фінансовому обліку реєструється лише та інформація, яка може бути подана у вартісному вираженні;
- одиницею зберігання інформації в фінансовому обліку є рахунок;

• об'єктом виміру (і обробки) в фінансовому обліку можуть бути господарські операції відображенні у вартісному виразі, що дає змогу представити вихідні дані в зіставному вигляді. (При цьому господарські операції розглядаються нами як факти господарської діяльності, які впливають на фінансове становище суб'єкта).

Слідування вказаним критеріям дає змогу зробити важливий висновок - якщо факт господарської діяльності не змінює фінансового стану суб'єкта, то він не є господарською операцією, і відношення до фінансового обліку не має. Як приклади таких фактів можна назвати переміщення товарів (сировини, палива) з одного складу на інший (без врахування витрат на власне переміщення), прийняття на роботу нового співробітника, оформлення замовлення на покупку.

Крім цього доцільно, на нашу думку, підкреслити, що відмінності між фінансовим і управлінським обліком не полягають в поділі об'єктів в межах існуючого Плану рахунків, а в організаційному підході до системи обліку з погляду необхідності отримання потрібної для споживачів інформації. Об'єкти обліку в силу зміни виробничих відносин (процес переходу до ринку) теж змінюються, змінюється їх групування та належність до двох видів бухгалтерського обліку (додаток В).

Відповідно до цих передбачень, щодо перебудови обліку, було підготовлено проекти Закону України "Про бухгалтерський облік" та План рахунків, опубліковані в журналі "Бухгалтерський облік та аудит" (1994, №1,8). Але далі справа не пішла. Інструктивні матеріали, підготовлені в подальшому, не внесли суттєвих змін до чинної методики обліку. Тому, не безпідставно, виникає питання щодо розробки та впровадження єдиних концептуальних принципів організації фінансового обліку, який зобов'язаний вести всі підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, розмірів, видів діяльності.

1.2. Принципи побудови фінансового обліку.

Значне розширення кола користувачів бухгалтерською інформацією, поглиблення інвестиційних процесів, які потребують більш вільного переміщення капіталу, робочої сили, товарів, передбачає поступальний розвиток бухгалтерського обліку шляхом формування відповідного понятійно-категорійного апарату. Необхідно привести у відповідність з новими реаліями визначення частини об'єктів і суб'єктів, дати їм певне облікове трактування.

Західні вчені-економісти пішли по шляху прагматизму, тобто необхідності інтерпретувати облікові категорії виходячи з практичної направленості. Це викликано тим, що з середини ХХ століття концепція "єдино правильного" обліку трансформувалась в концепцію "корисної ділової інформації", при якій для визначення певного об'єкту, його характеристики підводять до вже відомих, більш загальних понять.

Тому, на наш погляд, побудова фінансового обліку повинна ґрунтуватися на деякій сукупності загальноприйнятих правил. Їх наявність пояснюється, на нашу думку, самим призначенням обліку в умовах ринкової економіки. Якщо сучасний облік повинен формувати повні і достовірні дані про майновий та фінансовий стан підприємств, що необхідно для прийняття управлінських рішень, то доступність і зрозумілість цих даних широкому колу зацікавлених користувачів, може бути забезпечена лише сукупністю загальних правил. Якщо бухгалтерський облік трактується, як мова бізнесу, спосіб спілкування ділових людей, то в основі його використання повинні лежати також загальні правила, які приймаються всіма учасниками господарської діяльності. Якщо ж облік розглядається як складова загальнодержавної системи формування макроекономічних показників, то кожен господарюючий суб'єкт, готує дані необхідні для обчислення цих показників і повинен також дотримуватись єдиних підходів та правил.

Досить часто, в міжнародній практиці, ці правила відомі як принципи, хоча в різних країнах вони мають різну назву. Зокрема, в Англії їх називають документами про стандартні принципи обліку, у Франції - нормами, в Японії та США - загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку. Крім цього, не однакова практика використання цих принципів в регулюванні фінансового обліку та звітності. Деякі країни закріплюють принципи фінансового обліку в самій детальній формі в законодавчих актах (наприклад в Німеччині, Франції, Аргентині). В інших країнах правила мають силу закону і встановлюються відповідними державними органами (Японія).

Необхідність запровадження єдиних принципів викликана, на наш погляд, тим, що в процесі господарської діяльності приймають участь різні особи і їх інтереси не однакові. Так як фірми, підприємства належать конкретним людям, то й облік повинен бути організований не в інтересах якогось сторонніх або напівсторонніх осіб, а безпосередньо в інтересах власників чи інших зацікавлених користувачів. Тобто існує необхідність уніфікації облікових процедур, потреба зробити їх більш доступними і зрозумілими. Адже кожне підприємство, сукупність підприємств, окрема галузь національної економіки, бажали вони того чи ні, створили свою методологію. Це в свою чергу перешкоджало співставленню даних, позбавляло можливості їх аналізу. З цього приводу представляє певний інтерес думка американського вченого - економіста В.Поуелла щодо використання в організації облікової практики "ланцюжка":

постулати —→ принципи —→ правила —→ процедури.

Такий логічний взаємозв'язок передбачає послідовний перехід від абстрактного до конкретного, від теорії до практики. Розшифруємо ці категорії:

1. постулати - загальні базові положення, очевидність яких не підлягає сумніву;
2. принципи - загальнометодологічні конструкції, основні вихідні положення вчення (від латинського *principium* - початок, основа);
3. правила - те, що відноситься до роботи бухгалтера;
4. постулати - умови реалізації правил бухгалтерського обліку, положення, які приймаються без доведення.

Ключовим елементом в даному взаємозв'язку є категорія принципи, яка різними авторами розглядається по різному. Одні будують їх за правилом дедукції (від загального до часткового), інші - індукції (від часткового до загального). Загальну уяву про склад принципів дає таблиця (додаток Д).

Різноманітність принципів і їх певна суперечливість, що впливає з таблиці (додаток Д) викликана різними інтересами осіб, які приймають участь в господарській діяльності.

Використання в сучасній національній обліковій літературі поняття принципу, як особливої категорії, на нашу думку, стало результатом запозичення із західних джерел. Адже перша спроба сформулювати принципи була зроблена в США, в 1936 році, коли Американська асоціація бухгалтерів, розробила перші стандарти обліку, їх автором був видатний вчений Вільям Ендрю Патон (1889 - 1991). З того часу, в США і по їх прикладу в ряді інших країн (особливо англомовних) йде систематична робота по створенню бухгалтерських стандартів. Всі вони представляють розвиток певних принципів, які складають основу і підґрунтя всього обліку, але поряд з цим, важливо підкреслити, що майже кожний сучасний автор конструє свою систему принципів, багато з них повторюється майже у всіх випадках, але у кожного автора є якісь свої, запропоновані лише ним, облікові принципи.

У власній, вітчизняній практиці ведення фінансового (бухгалтерського) обліку перевага віддається регулюванню шляхом багаточисельних конкретних правил, положень, вказівок. Особливо це себе проявляє в таких документах, як: Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні, Вказівки щодо організації бухгалтерського обліку і звітності в Україні та інших. Сформульовані правила поширюються на певні види і сфери ділової активності (промисловість, банківська діяльність, страхування) і певні об'єкти обліку (основні засоби, виробничі запаси, грошові засоби і т.д.). Але у їх використанні є ряд обмежень:

- неможливість передбачення конкретним переліком всіх критичних ситуацій;
- неузгодженість правил у різних галузях, сферах господарської діяльності;
- проблематичність слідування загальноприйнятій концепції обліку.

Ці недоліки особливо сильно виявляються при нестабільному грошово-фінансовому механізмі, швидкозмінній і непевній правовій базі та й подекуди низькій правовій і обліковій культурі бухгалтерських працівників.

Саме тому, та й ^в зв'язку з інтеграцією України у світове економічне співтовариство, виникла потреба у встановленні загальних постулатів організації фінансового обліку - шляхом використання базових принципів. Це, зокрема, закріплено в Указі Президента України "Про перехід на міжнародні стандарти обліку та статистики" і знайшло відображення в проекті Закону України "Про бухгалтерський облік і звітність" (стаття 4).

Проте, на наш погляд, недоцільне механічне перенесення міжнародних принципів, без їх критичного аналізу, коментарів у нашу

облікову практику.] Крім того, не можна погодитись з думкою деяких вітчизняних і західних авторів про слабкість та недосконалість нашого обліку, відсутність його як цілісної системи. Дійсно окремі протиріччя мали місце (вони, на наш погляд, існують у всіх без винятку країнах), проте в цілому облік відповідає тим реаліям економіки, яка склалася в наявних часових межах. Це відноситься і до принципів, які формулювались і застосовувались в іншому термінологічному руслі. Зокрема, досить виразно спостерігається тенденція підміни одним терміном "принципи", таких загальноприйнятих десятиріччями категорій обліку, як способи, прийоми, елементи або складові методу, зв'язок з іншими економічними науками, завдання обліку та інші.

І все ж таки така категорія, як "принцип", необхідна.

По-перше, кожна наука базується на певних основоположних принципах (в тому числі і облік). По-друге, вона життєво визріла внаслідок зближення обліку в міжнародному масштабі. А єдність термінології, відповідно - першоджерело уніфікації.

Виходячи з цього, на нашу думку, повсюдне використання принципів фінансового обліку можливе і багато в чому залежить від їх відповідності певним критеріям:

- доречності;
- об'єктивності;
- раціональності;
- регулярності дії.

Будь-який обліковий принцип доречний при умові, що інформація про господарську діяльність суб'єкта повинна мати не лише певний економічний зміст, але бути потрібною, реально сприяти прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. В зв'язку з цим розглянемо фактори, які впливають на формування інформації, що представляється в фінансових звітах.

Один з головних - своєчасність. Цілком природно, що для

користувачів найбільш доречною є та інформація, яку вони зможуть отримати в потрібний момент часу. При умові запізнення вона не має практичного застосування, та й укладачу важливо представити інформацію в міру потреби в ній. Тому регламентуючі органи, як правило, встановлюють певні строки представлення фінансової інформації у вигляді звітності. Стосовно України: квартальна бухгалтерська звітність подається не пізніше 17 числа місяця, наступного за звітним періодом, річна - не пізніше 5 лютого наступного за звітним року, а підприємствами, до складу яких входять філії, представництва, відділення, інші відособлені підрозділи, що перебувають на окремому балансі - відповідно до 20 числа та 10 лютого.

Певний вплив чинять такі фактори як важливість інформації та її цілісність для прогнозування. Щодо першої тези, то слід зауважити, що значимість будь-якого елемента інформації визначається не лише його абсолютною величиною, але й і його змістом. При цьому, елемент важливий, якщо його виключення впливає на рішення, що приймається на основі даних фінансового обліку. В той же час, при умові використання несуттєвого елемента, можливі помилкові дії користувачів.

На рахунок другої тези, слід підкреслити, що хоча фінансовий облік носить ретроспективний характер, інформація якою він володіє, є визначальною для прогнозування. Адже прогнози, зроблені на основі його даних "перетворюється" в нормативні показники, з якими співставляються згодом фактичні результати.

Інший критерій - об'єктивності, справедливий для принципів обліку при умові, що інформація не підлягає суб'єктивній чи кон'юнктурній оцінці. Це передбачає, на наш погляд, надійність, достовірність, своєчасність і відповідність дійсності фактів господарського життя.

Принцип обліку раціональний, якщо він може бути отриманий без надзвичайно великих затрат та труднощів. Ефективність від отриманої інформації фінансового обліку повинна значно перевищувати затрати по її отриманню.

Критерій регулярності передбачає, що фінансовий облік повинен дозволяти хронологічно та послідовно складати зведені документи, які дають достовірні дані про фінансовий стан та результати діяльності для зацікавлених користувачів.

Інколи критерії входять в суперечність один з одним. Тому важливо досягнути балансу між доцільністю та регулярністю інформації з однієї сторони та її об'єктивністю і раціональністю з іншої.

Наше бачення проблеми використання міжнародних принципів обліку у вітчизняній практиці можна прослідкувати через характеристику найважливіших з них, а саме:

1. Національної грошової одиниці;
2. Двохстороннього відображення;
3. Відокремленості (автономності) підприємства;
4. Діючого (функціонуючого) підприємства;
5. Історичної оцінки вартості;
6. Звітнього періоду;
7. Консерватизму оцінок вартостей або оцінки по найгіршому варіанту майбутнього розвитку;
8. Відокремної оцінки елементів обліку;
9. Критичного моменту облікового відображення господарської операції;
10. Доказовості обліку;
11. Економічного трактування затрат і доходів;
12. Організаційної форми обліку.

Сформулювавши принципи обліку можна, на нашу думку, описати і ясно розкрити зв'язок причин, які приводять до виникнення фактів господарської діяльності, з наслідками, до яких вони приводять.

Тому розглядаючи вище вказані принципи, викладемо їх у своєму розумінні в порівнянні з трактуванням інших авторів, стосовно облікової практики України.

Принцип національної грошової одиниці полягає в тому, що господарські засоби, джерела їх утворення та господарські операції для відображення в фінансовому обліку та фінансовій звітності повинні бути оцінені в грошовому виразі. Будь-які факти господарської діяльності, які не мають грошового вимірника (в тому числі і ті, що виражені в трудових чи натуральних одиницях) не можуть стати об'єктом фінансового обліку. Впровадження і використання цього принципу передбачає, що підприємства, які зареєстровані в Україні, незалежно від форми власності, здійснюють оцінку своїх активів, пасивів і господарських оборотів, а також їх відображення на рахунках фінансового обліку в гривнях. Операції в іноземній валюті на банківських рахунках, в розрахунках, зобов'язаннях, а також в разі отримання з оцінкою в іноземній валюті матеріальних цінностей, нематеріальних активів та інших видів майна, відображаються в сумах, які визначаються шляхом перерахунку іноземної валюти по курсу Національного банку України, який діяв на момент здійснення операції.

Грошова одиниця в фінансовому обліку приймається у тій купівельній здатності, яку мають гроші в момент відображення господарських операцій на рахунках фінансового обліку. Послідуючі і попередні зміни в купівельній здатності грошей не впливають на вартісну оцінку, хоча як відомо, вони бувають суттєвими.

Принцип двохстороннього відображення господарських операцій слід трактувати таким чином, що факт господарської діяльності повинен бути відображений двічі в однаковій сумі - по дебету одного і кредиту іншого рахунку. Даний принцип впливає з балансової рівності:

$$A = Z + K,$$

де: **A** - актив;

З - зобов'язання (залучені засоби, кредиторська заборгованість);

К - власний капітал.

Хоча у вітчизняній практиці обліку другу частину балансової рівності прийнято називати **П** (пасивом), під яким розуміють всі джерела (як власних, так і залучених засобів).

Вказана рівність ($A = Z + K$ або $A = P$) не містить інформації про фінансовий стан господарюючого суб'єкта. Ця тотожність лише показує чи не допущена бухгалтерська помилка.

Принцип відокремленості (автономності) підприємства існує при умові, що господарюючий суб'єкт повинен бути юридично самостійним по відношенню до свого (своїх) власників. Розрахункові рахунки суб'єктів (підприємств) ведуться окремо від рахунків, зв'язаних з ними суб'єктів ділового партнерства. В бухгалтерському обліку та на балансі слід відображати лише майно, яке згідно законодавства є власністю конкретного підприємства. Всі інші цінності, грошові засоби і зобов'язання повинні обліковуватися поза балансом. Такий підхід, на нашу думку, виражає відокремленість майна суб'єктів ринкових відносин і є одночасно основою для визначення кожним учасником ринку дійсного майнового і фінансового становища підприємства.

Цей принцип передбачає, що при будь-якій формі власності, бухгалтерський облік повинен починатися із записів, якими закріплюється початковий майновий стан господарюючого суб'єкта як власника. Право ж власності зводиться до слідуючих моментів: праву володіння - можливість фактичного володіння майном; праву користування - можливість на свій розсуд і в своїх інтересах здійснювати дії, що визначають майбутню долю майна, яким володіє власник, хоча в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку підкреслюється, що при визначенні активу як облікової категорії, право власності не є безумовним.

Принцип безперервності означає, що бухгалтерські працівники впевнені у продовженні діяльності господарської одиниці протягом розумного періоду, якщо відсутні передумови щодо зворотного, а також що господарська одиниця не буде ліквідована у найближчому майбутньому. Цей принцип є основою для включення в баланс статей за фактичною собівартістю, а не ринковою ціною активів та зобов'язань, які будуть реалізовані у разі ліквідації.

Одним з найважливіших є принцип історичної оцінки вартості (принцип собівартості). Практика його застосування вимагає, щоб оцінка майна і зобов'язань підприємства проводилась по фактичній вартості, що склалася на момент здійснення господарської операції. Фактична оцінка здійснюється шляхом підрахунку понесених підприємством витрат на придбання, отримання або виробництво активів в грошовому виразі і зобов'язань, належних до оплати.

На суму початково зафіксованої грошової оцінки майна і зобов'язань, як правило, не впливають послідовні зміни економічної кон'юнктури, що є однією з причин невідповідності початкової і ринкової оцінок вартості. Перша оцінка орієнтована на характеристику вартості зарахованих на баланс активів і зобов'язань, тоді як друга - показує цінність активу з точки зору реалізації в поточних умовах.

Принцип грошового виразу зобов'язань по фактичній вартісній оцінці у відповідних періодах їх виникнення на підприємстві не означає, що такого роду оцінка залишається фіксованою, незмінною на протязі всього періоду існування. Адже у фінансовому обліку широко використовуються процедури у відповідності з якими оборотні активи і поточні зобов'язання можуть бути переоцінені на звітну дату при умові наявності підтверджуючих документів (відповідно до Порядку проведення переоцінки залишків товарно-матеріальних цінностей, затвердженого Міністерства економіки та Міністерством фінансів України 31.05.1993 року №37-20\248, 07-104\).

Стосовно запасів підприємства, фактична вартість підлягає певній модифікації по причині особливих умов признання раніше понесених затрат. Тому методи LIFO , FIFO , середньої вартості та інші, є лише способом списання затрат на виробництво на основі зафіксованих в первинних документах по початковій вартості цих запасів, а не якимось новим видом оцінки.

Розглянемо на умовному прикладі порядок оцінки виробничих запасів ресурсу "В" на базі одних і тих же даних зафіксованих в первинному обліку по історичних цінах. Вихідні дані наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Залишки, поступлення та витрачання ресурсу "В" за поточний період

Зміст операції	Дата	Кількість натуральних одиниць	Ціна за 1 натуральну одиницю, грошових одиниць	Вартість грошових одиниць
Залишок на початок періоду	01.01.	175	5,0	875
Поступлення (1)	10.01.	60	6,0	360
Витрачання (2)	05.02.	100	? *	?
Поступлення (2)	01.03.	110	4,0	440
Витрачання (2)	11.03.	45	?	?
Витрачання (3)	19.03.	80	?	?
Поступлення (3)	05.04.	70	8,0	560
.....
Залишок на кінець періоду	31.12.	40	?	?

* - знак " ? " вказує на необхідність розрахунку оцінки.

Як показують розрахунки виконані в таблиці 1.3., ні один із методів не є безпідставним. Проте в залежності від методу розрахунку, вартість списаних запасів і залишків на кінець періоду виявилась різною. Вказану обставину, після прийняття відповідних законодавчих рішень, щодо методології оцінки запасів, доцільно використовувати з метою боротьби з інфляцією, оптимізацією оподаткування, для консервативної оцінки валюти балансу та інше.

Принцип звітного періоду означає, що всі користувачі інформації, яка формується у системі фінансового обліку, змушені виходити з того, що звітний період представлення інформації, яка нагромаджується у бухгалтерських регістрах, по своїй природі не однозначна. Саме тому потрібне визначення цієї процедури.

В Україні періодом фінансової звітності встановлюється календарний астрономічний рік з 1 січня по 31 грудня. Квартальна звітність є проміжною і заповнюється наростаючим підсумком з початку звітного періоду.

Порядок визначення звітного періоду не є однаковим в світовій практиці. Зокрема, в США та Великобританії в якості звітного періоду розглядається фінансовий рік (з 1 жовтня по 30 вересня) або хронологічний рік з часу заснування підприємства.

Різна практика визначення звітного періоду призводить до різних оцінок даних, що наводяться на звітну дату в бухгалтерському обліку, а також впливає на формування фінансових результатів, взаємовідносин з бюджетом та позабюджетними фондами.

Принцип консерватизму означає, що потрібно завжди підходити до активів і зобов'язань по найбільш реальних оцінках, так як вони прямо впливають на валюту балансу.

"Принцип консерватизму не суперечить принципу оцінки майна по собівартості, але дуже вдало доповнює його, так як для його застосування необхідне збереження в поточному бухгалтерському обліку оцінки майна по собівартості.

Оцінка списання на витрати ресурсу "В"

Таблиця 1.3.

Ресурс "В"	МЕТОДИ									
	Оцінки FIFO					Оцінки LIFO				
	к-сть натур. Одиниць	ціна за од., грошових одиниць	к-сть натур. Одиниць	ціна за од., грошових одиниць	к-сть натур. Одиниць	ціна за од., грошових одиниць	к-сть натур. Одиниць	ціна за од., грошових одиниць	к-сть натур. Одиниць	ціна за од., грошових одиниць
2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Залишок на початок періоду 01.01	175	5.0	875	175	5.0	875	175	5.0	875	
Поступлення										
10.01	60	6.0	360	60	6.0	360	60	6.0	360	
01.03	110	4.0	440	110	4.0	440	110	4.0	440	
05.04	70	8.0	560	70	8.0	560	70	8.0	560	
За звітний період + зал.на початок	415	-	2235	415	-	2235	415	5.385	2235	
Витрачання за звітний період	375	175*5.0+ +60*6.0+ +110*4.0+ +(375- 345)*8.0	1915	375	70*8.0+ +110*4.0+ +60*6.0+ +(375- 240)*5.0	2035	375	5.385	2020	
Залишок на кінець періоду 31.12	40	8.0	320	40	5.0	200	40	5.385	215	

що підлягають реалізації, а в разі реалізації товарів (робіт, послуг) за готівку - дата її оприбуткування в касі платника податку;

• або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) - дата фактичного надання результатів робіт платником податку." (35, с.58-59).

Це означає, що доходи записуються тоді, коли вони були нараховані і коли грошові засоби ще можуть бути не одержані і навпаки. Тобто спостерігається двоякий "західно-вітчизняний" підхід до цієї проблеми. Хоча, на нашу думку, з метою представлення корисної інформації загального характеру для різних користувачів, метод нарахувань є кращим порівняно з методом надходження грошових коштів.

Крім вище названих методів обліку реалізації мають право на життя і з часом, на нашу думку, набудуть використання такі як:

1. Метод обліку по договору доручення, який означає, що постачальник відправляє товари агенту, який бере на себе їх реалізацію. Поки товари не продані, вони залишаються власністю постачальника і можуть бути йому поверненні ;

2. Метод обліку по франшизі (при передачі монопольних прав на торгову марку, ноу-хау і т.п. на користь покупця) - поступлення і дохід признаються на протязі періоду дії угоди прав, а не по факту отримання доходів від використання франшизи ;

3. Метод обліку по етапах виконання контракту (у випадку тривалого характеру виробництва), може бути реалізований, як :

- оплата певної, завчасно обумовленої суми по факту реалізації етапів проекту (контракт з твердою ціною);
- оплата в залежності від фактичних затрат на реалізацію етапу плюс прибуток виконавця робіт (контракт з відшкодуванням витрат);
- поступлення і дохід признаються в міру практичного приймання-здачі проекту (метод обліку по здійсненню контракту);

4. Метод обліку по розстрочці полягає в обліку певної суми, пропорційно частині вартості, яка припадає на певний період.

Принцип доказовості обліку можна рахувати дотриманим при умові документального підтвердження і юридично вірного оформлення господарських операцій на рахунках фінансового обліку.

Використання принципу економічного трактування затрат і доходів виходить з того, що економічна ефективність господарської діяльності з погляду засновників (будь-яких в залежності від форми власності; юридичних чи приватних осіб і т.п.) полягає в прирості капіталу за звітний період, який визначається шляхом співставлення поточних доходів і витрат підприємства. В цьому випадку доходи слід розглядати, на наш погляд, як збільшення активів або зменшення зовнішніх зобов'язань (кредиторської заборгованості), що приводить в свою чергу до зростання капіталу, внесеного засновниками в статутний фонд. Тоді ріст капіталу відображається в формі приросту активів (грошових засобів, дебіторської заборгованості, товарів та послуг, отриманих в обмін на надані товари чи послуги) або у вигляді виконання прийнятих зобов'язань. На противагу активам, витрати - це зменшення економічних ресурсів в межах звітного періоду в результаті вибуття і використання активів, а також поява зобов'язань, що приводять до зменшення капіталу, відмінного від розподілу статутного капіталу між його власниками.

Тому, розглядаючи даний принцип в поєднанні з принципами постійно-діючого підприємства, звітного періоду, консерватизму і т.д., можна твердити, що доходи і витрати визнаються в тому звітному періоді, в якому вони виникали, незалежно від часу оплати витрачених ресурсів і дати отримання грошових засобів від реалізації.

Принцип організаційної форми обліку при організації фінансового обліку передбачає використання різних форм, під якими розуміють "визначену систему використання облікових реєстрів, яка зумовлює послідовність і способи облікових записів" (120, с.40). Найбільш

широкого використання в даний час набули : журнально-ордерна форма, меморіально-ордерна (зокрема, Журнал-Головна, як її різновид) та таблично-автоматизована.

На наш погляд, подальший розвиток бухгалтерської думки в недалекому майбутньому не приведе до виникнення якоїсь нової форми організації обліку, а лише до вдосконалення вже існуючих.

Використання в обліковій практиці України названих принципів організації фінансового обліку дозволить реалізувати розв'язання двох головних завдань, що стоять перед ним :

- співставлення бухгалтерської інформації різних підприємств за різні періоди часу;
- доступність фінансової звітності для різних її користувачів.

Викладений матеріал розділу I даного дисертаційного дослідження дає змогу зробити такі висновки:

1. Нинішній етап розвитку вітчизняної облікової системи є етапом реформування. Головні цілі зазначеного етапу - приведення вітчизняного обліку у відповідність до сучасних вимог ринкової економіки. Для досягнення цієї мети насамперед необхідно створити національну систему нормативного регулювання бухгалтерського обліку, яка включатиме три рівні: перший - прийняття Закону України "Про бухгалтерський облік і звітність"; другий - методичне забезпечення бухгалтерського обліку; третій - розробка методичних вказівок з питань впровадження облікових, статистичних, аудиторських систем на підприємствах різних форм власності.

2. Успішна інтеграція України в загальноєвропейський та світовий ринок неможлива без використання вже розроблених і узгоджених принципів та стандартів інформаційного забезпечення. Тому вивчення досвіду розвинених країн у сфері бухгалтерського обліку є важливим моментом у побудові сучасної вітчизняної моделі обліку в Україні.

3. Автор вважає, що будь-яка облікова система на національному рівні характеризується таким комплексом показників:

- наявність принципів ведення обліку;
- система національних стандартів;
- система організації бухгалтерського обліку в масштабі підприємств;
- національний план рахунків.

4. Аналіз існуючих систем обліку вказує на те, що в більшості з них бухгалтерський облік методологічно поділено на фінансовий і управлінський. Не дивлячись на критичні висловлювання з цього приводу на сторінках журналу "Світ бухгалтерського обліку" професорів Чумаченка Н.Г., Валуєва Б.І., Бородкіна А.С. ми притримуємось думки, що доведено в дисертаційній роботі, щодо впровадження такого розподілу бухгалтерського обліку в Україні.

Методологія фінансового обліку виробничої діяльності, ґрунтованого на принципах його організації, розглядатиметься в другому розділі нашого дослідження.

Розділ 2.

Методологія фінансового обліку господарської діяльності

2.1. Облік основного капіталу.

Система фінансового обліку побудована таким чином, що існує можливість визначати, вимірювати, інтегрувати економічну інформацію у вигляді визначеного в часі звітного циклу. Якщо умовно абстрагуватися від поняття багаторазовості господарської діяльності і розглянути її як одноразовий звітний цикл, то першоджерелом цього процесу, рушійною силою з матеріальної, уречевленої точки зору, слід вважати основні засоби.

Поняття ж "основний капітал" почало набувати ваги в "пост радянських країнах", зокрема на Україні, лише з реформуванням економіки та входженням в ринковий простір. Тому, формуючи власну практику обліку основних засобів, необхідно використовувати знання і досвід, який існує в світовому економічному розвитку. Проте вони важливі для української бухгалтерської науки і практики лише в якості знань і досвіду, тому що повне їх використання можливе значно пізніше, після законодавчої перебудови суспільства. В наших вітчизняних умовах, досягнення західної економічної думки не можуть повністю задовольнити потреби сучасного бухгалтерського обліку як елемента перехідної економіки, вони можуть бути використані лише в частині специфіки, народженої станом економічної трансформації. Саме поява нових, до недавнього часу невідомих об'єктів, які використовуються, так як і основні засоби, на протязі довготривалого періоду в процесі господарської діяльності, вимагає їх розгляду, в порівняння, щодо подібності і відмінностей узагальнюючих їх категорій: "основний капітал" і "основні засоби".

Аналіз вітчизняної та зарубіжної економічної літератури показує неоднозначність трактування поняття "основний капітал".

Р.Ентоні і Дж.Ріс трактують основний капітал, як довгострокові активи, "загальною характеристикою яких є тривалий строк служби, так як вони забезпечують підприємство прибутком на декілька майбутніх років". (27,с.124)

Б.Нідлз, Х.Андерсон та Д.Колдуелл в даному контексті розглядають позаоборотні активи, що "... є засобами, які (1) мають строк корисної служби більше одного року; (2) використовуються в діяльності підприємства; (3) не підлягають перепродажу покупцем. В цю групу не включається земля призначена для продажу, а також будівлі, що більше не використовуються в процесі виробництва". (77, с.194)

Щодо вітчизняних авторів, які характеризують той же зарубіжний досвід обліку, з цього приводу виділяється думка Зуділіна А.П., який "довгострокові інвестиції, реальний основний капітал та нематеріальні активи" відносить до необоротних активів. Причому "довгострокові інвестиції показують суми вилучені з обороту підприємства і передані в розпорядження інших підприємств і установ або для отримання стабільних доходів у вигляді процента на позики і довгострокові кредити, або з метою поширення впливу інвестора на інші підприємства, акції яких купляє інвестор". " Реальний основний капітал складається з діючого амортизованого майна і незавершених затрат на будівництво і придбання цього майна" (38,с.63). Щодо нематеріальних активів, то вчений розглядає їх, як "витрати, використані або в організаційних цілях, або з метою забезпечення підприємства в отриманні доходу, що перевищує середню норму заробітку (38,с.64).

Узагальнення думок вище перерахованих вчених-економістів, а також Д.Жегара (33), Р.Бенке (7), Т.Вуда (20) та інших дозволяє нам твердити, що у зарубіжній обліковій практиці вираження необоротних активів у вартісній оцінці називається основним капіталом.

Використавши вище перераховані джерела склад необоротних активів можна представити у вигляді схеми на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Склад необоротних активів.

Даний поділ дозволяє зробити висновок, що матеріальні активи, по своїй суті, мають фізичну натуральну форму. Хоча по землі, єдиній їх складовій амортизація не нараховується, так як термін її використання практично необмежений. Стосовно будівель, споруд і обладнання, то вони підлягають зношенню (розподілу вартості активів шляхом нарахування амортизації) протягом строку їх експлуатації. Дещо новим для облікового процесу в Україні виступає поняття природні ресурси, що в економічному змісті відрізняється від землі тим, що добуваються і переробляються вони в якості вихідної сировини для виробництва продукції, та й підлягають вичерпуванню, а не зносу.

Нематеріальні активи, у відповідності з міжнародними стандартами обліку, представляють собою засоби тривалого використання, що не мають фізичної натуральної форми і в більшості

випадків служать легалізацією прав власників або підтриманням їх переваг, що впливають з права власності.

Питання належності об'єктів в Україні до складу основних засобів носить не до кінця врегульований характер. Згідно з Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності в Україні, "основні засоби - це сукупність матеріально-майнових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері. Не належать до основних засобів предмети терміном служби менше 1 року, незалежно від їх вартості і предмети вартістю до 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян". У відповідності із Законом України від 22.03.1997 року "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" під терміном "основні фонди слід розуміти матеріальні цінності, які використовуються у виробничій діяльності платника податку протягом періоду, що перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, і вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним і моральним зносом" (35).

Тобто останнє формулювання не дає чіткої градації між категоріями основних фондів та малоцінних і швидкозношувальних предметів, що може призвести до двоякого трактування об'єктів фінансового обліку господарюючими суб'єктами.

Вітчизняна облікова практика передбачає групування основних засобів за певними ознаками, представленими в таблиці 2.1.

В той же час у відповідності з Законом України "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (35) основні фонди поділяються таким чином (рис. 2.2), то облік буде не пооб'єктним, а груповим (виходячи з представлених основних груп).

Порівняння двох наведених класифікацій дає змогу зробити висновок, що групування наведене в схемі на рис. 2.2. повторює поділ за

натурально-речовими ознаками в контексті строку використання і норм амортизації, і не несе смислового навантаження притаманного першому групуванню (таблиця 2.1.). Крім цього, нечіткість формування об'єктів групи 2 призведе, на наш погляд, до виникнення конфліктних ситуацій між господарниками і контрольними органами, оскільки віднесення об'єкта до групи 2 замість групи 3 призводить до використання іншої норми амортизації (25% замість 15%).

Таким чином проведений нами аналіз категорій основні засоби та основний капітал, з погляду як зарубіжної, так і вітчизняної економічної думки, дозволяє твердити про неоднозначність понять і необхідність їх трактування у вигляді тотожності :

основний капітал = основні засоби + інші позаоборотні активи.

Нематеріальні активи, в тому числі право володіння землею, надрами не відносять до основних засобів, але в цілому вони входять в основний капітал. Тоді ясна річ, існує суттєва різниця в структурі основного капіталу, яка трактується національним законодавством, з наведеною в схемі на рис. 2.1.

На нашу думку, з дійсним, реальним входженням в ринок, земля повинна в структурі основного капіталу мати вартість і бути предметом купівлі-продажу. Тобто склад основного капіталу в процесі трансформації до ринку має суттєво змінюватися в плані надання йому більш повнішого, майнового і врешті-решт оціночного статусу.

Якщо серед складу та класифікації засобів праці, що належать до основних засобів суттєвих відмінностей і змін за останні декілька років не відбулося, то питання складу та класифікації нематеріальних активів, землі і природних ресурсів, потребують детальнішого вивчення. Особливу увагу та актуальність набувають вони для облікової практики вітчизняних підприємств спиртової промисловості в зв'язку з приватизацією державного майна, активізацією інвестиційної діяльності, яка нерідко здійснюється шляхом вкладення інтелектуальної власності, виникнення внутрішнього конкурентного середовища серед підприємств

галузі та прагненням суб'єктів господарювання знайти визнання на світовому ринку. Важливість вивчення цього питання підтверджує той факт, що на початку 90-х років лише торгова марка горілки "Столичная" на зовнішньому ринку була оцінена в 400 млн. Доларів США (86 ,с.17).

В національному законодавстві, зокрема у Законі України "Про оподаткування прибутку підприємств", під нематеріальними активами розуміють "вартість об'єктів промислової та інтелектуальної власності конкретного підприємства" (35). Дане визначення аж ніяк не суперечить тлумаченню цієї категорії даного нами на сторінці 46, а лише інтерпретує його у відповідності з вимогами чинного законодавства.

Вивчення економічної літератури (13, 51, 57, 78, 120) дозволяє нам виділити загальні риси властиві нематеріальним активам, а саме:

Таблиця 2.1.

Класифікація основних засобів

№ п/п	Класифікаційна ознака	Вид основних засобів
1	2	3
1.	За функціональним призначенням	<ul style="list-style-type: none"> • виробничі - основні засоби, що безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню; • невиробничі - не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва і призначені в основному для обслуговування комунальних і культурно-побутових потреб;
2.	За галузями народного господарства	<ul style="list-style-type: none"> • промисловість; • будівництво; • сільське господарство; • транспорт; зв'язок
3.	За натурально речовими ознаками	будівлі; споруди; передавальні пристрої; транспортні засоби; інструменти; виробничий інвентар та знаряддя; господарський інвентар; багато-річні насадження; внутрішньогосподарські дороги; інші основні засоби
4.	За використанням	<ul style="list-style-type: none"> • діючі; • не діючі; • запасні
5.	За належністю	власні; орендовані

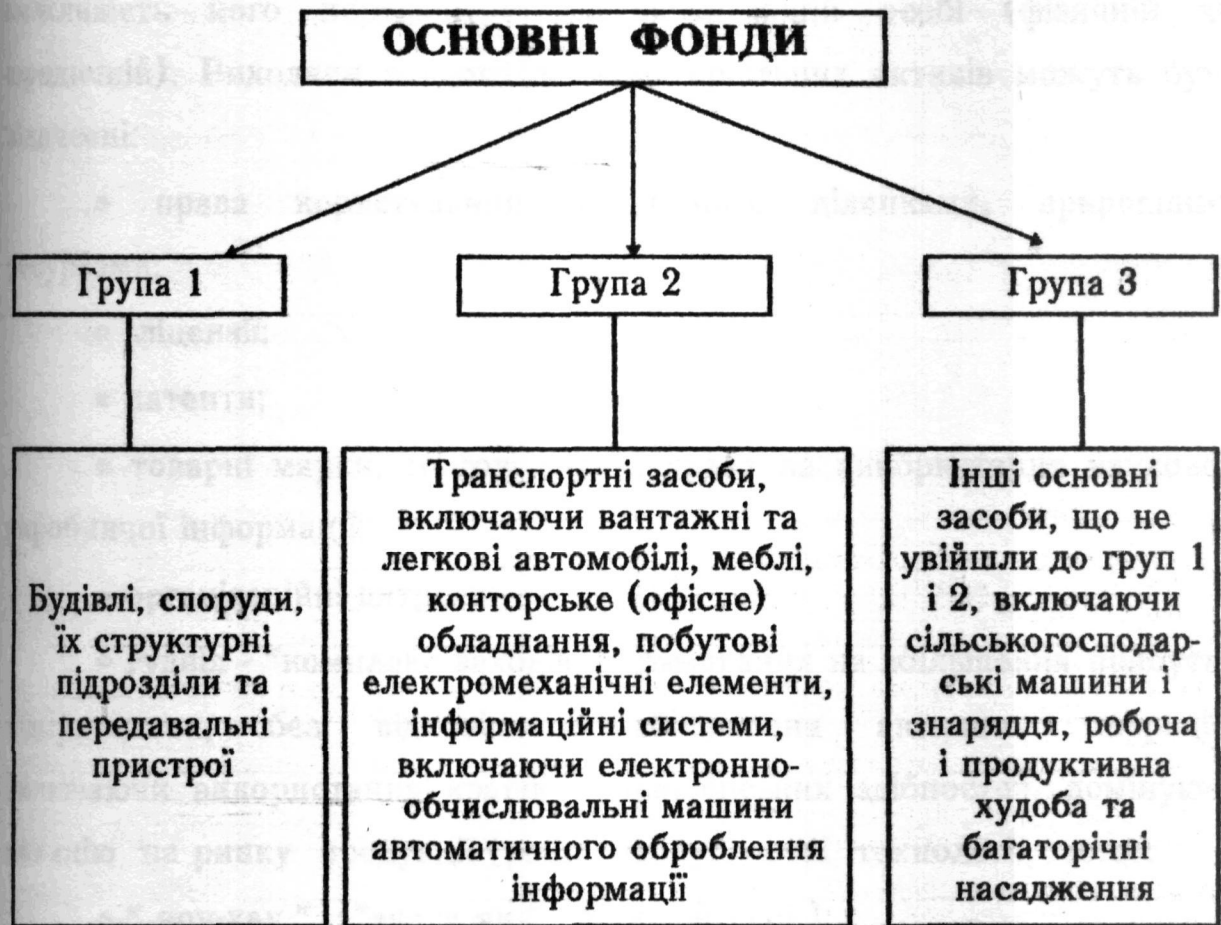

Рис. 2.2. Класифікація основних фондів згідно Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств".

1. Відсутність матеріально - речової (фізичної) структури;
2. Використання у виробництві продукції, при виконанні робіт або наданні послуг, чи управлінні підприємством;
3. Відсутність наміру перепродати при нормальних умовах господарської діяльності;
4. Використання на протязі тривалого часу;
5. Здатність приносити користь підприємству;
6. Висока ступінь невизначеності, щодо розмірів можливого в майбутньому прибутку від їх використання.

Поряд з цим нематеріальні активи безтілесні по своїй природі, тому важливим критерієм віднесення певного об'єкту до даної категорії є

можливість його передачі у власність іншій особі (фізичній чи юридичній). Виходячи з цього до нематеріальних активів можуть бути віднесені:

- права користування земельними ділянками, природними ресурсами;
- ліцензії;
- патенти;
- товарні марки, торгові знаки, права на використання наукової, виробничої інформації;
- організаційні витрати;
- гудвіл - "комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства, без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращих управлінських здібностей, домінуючу позицію на ринку продукції (робіт, послуг), нові технології, тощо;
- " ноу-хау " ("знати як " - з англійської);
- програмне забезпечення ЕОМ, бази даних, топологія інтегральних мікросхем.

В таблиці (додаток Е) наведено коротку характеристику деяких з цих об'єктів.

Центральною проблемою бухгалтерського обліку основного капіталу, як і будь-якого іншого об'єкту, є оцінка в обліку і звітності. Вона має два аспекти : формування облікової (балансової) вартості і амортизація. Розглянемо кожен з них, особливу увагу звернувши на нематеріальні активи, в зв'язку із зростанням, останнім часом, їх частки в майні підприємств спиртової промисловості.

У вітчизняних економічних розрахунках використовують три види оцінки основних засобів: первинну, відновлювальну і залишкову.

Первинна - сума фактичних витрат підприємства на придбання, транспортування, монтаж, побудову і опорядження основних засобів.

Відновлювальна - витрати на створення, побудову, придбання, транспортування, монтаж, побудову і опорядження основних засобів в сучасних умовах, за діючими цінами на момент переоцінки.

В бухгалтерському балансі ці два види оцінки об'єднуються одним терміном "балансова вартість об'єкту", що знаходить відображення у відповідній статті.

Залишкова вартість основних засобів - дорівнює первинній (відновлювальній) вартості за вирахуванням зносу, тобто оцінка в розмірі вартості невитраченої на новостворений продукт господарської діяльності.

Використовувані види оцінок значно відрізняються одна від одної. Відмінності у вартісному виразі одних і тих же об'єктів визначаються різними методами, яких буде тим більше, чим триваліший період їх функціонування, або чим більша питома вага старих (за віком) об'єктів у вартості всієї сукупності. Тому навряд чи правомірно об'єднувати початкову вартість з відновлювальною, як це спостерігається в економічній літературі. Адже первинна оцінка характеризує вартість, яка склалася історично в минулому, на основі відповідних первинних документів і тому залишається без сумніву реальною величиною, Відновлювальна ж вартість означає можливе відтворення таких же об'єктів, але кожний раз в нових умовах, а з зміною цих умов повинна і змінюватися їх передбачувана оцінка. Тобто, якщо сума початкової оцінки відноситься до моменту придбання окремих об'єктів, то оцінка по відновлювальній вартості дається за станом на певний момент. Все це робило необхідним періодично проводити переоцінку (індексацію) основних фондів. Як наслідок, в деяких випадках спостерігається ситуація, коли по ряду об'єктів балансова вартість значно перевищує їх ринкову вартість.

Особливо характерно це проявилось при індексації обчислювальної та комп'ютерної техніки. Наприклад, на Зарубинецькому спиртозаводі ціна комп'ютера третього-четвертого покоління при останній переоцінці,

станом на 1 квітня 1996 року, стала в 1,5 - 1,8 рази більша ринкової ціни.

В зв'язку з цим, поряд з вищевказаними видами оцінки, при реалізації основних фондів пропонуємо використовувати поняття "споживча вартість", яку, на наш погляд, слід розглядати як міра того, скільки потенційний покупець готовий заплатити за оцінювану вартість власнику.

Крім цього, в зв'язку з більш-менш регулярним характером індексації основних фондів, пропонуємо виділити в активі балансу додаткову статтю "Дооцінка основних засобів", вартісне значення якої, в даний час, відображається по статті 405 "Додатковий капітал" форми №1 "Баланс" в знеособленому вигляді. Це пов'язано з тим, що існує негативна практика додаткової емісії акцій за рахунок проведеної переоцінки, а не додаткового внеску засобів в актив. Що приводить в свою чергу до невірному відображенню в балансі дійсного фінансового стану господарюючого суб'єкту.

Детальніше зупинимось на співвідношенні видів оцінок на прикладі нематеріальних активів.

У відповідності з міжнародними бухгалтерськими стандартами нематеріальні активи повинні прийматися до відображення в початковій вартості. Дана оцінка характеризує історично сформовану в минулому вартість і є величиною незмінною. Порядок формування початкової вартості цих об'єктів, повинен залежати від способу їх придбання. Тому, на наш погляд, можливо використовувати наступну методику формування початкової вартості об'єктів нематеріальних активів.

Нематеріальні активи придбані за плату, потрібно оприбутковувати в сумі всіх фактичних затрат на придбання за виключенням сплаченого податку на додану вартість. Фактичними затратами на придбання нематеріальних активів можуть бути : суми сплачені продавцю; суми сплачені спеціалізованим організаціям за

інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з придбанням активів, реєстраційні збори, мито та інші платежі, здійсненні в зв'язку з передачею права власності; винагороди сплачені посередницьким організаціям, через які придбанні активи; інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням. Якщо об'єкт нематеріальних активів отримано безкоштовно (без оплати) або у вигляді субсидії, то його вартість з цією метою визначається експертним шляхом на основі ринкових цін аналогічного по технічній характеристиці до даного об'єкту.

Початковою вартістю нематеріальних активів, придбаних в обмін на інше майно, відмінне від грошових засобів, акцій та інших цінних паперів, доцільно признати або вартість оцінюваного майна, визначену господарюючим суб'єктом експертним шляхом, за допомогою спеціалізованих організацій, на основі ринкових цін або залишкову вартість обмінюваного майна.

У будь-якому випадку початкова вартість нематеріальних активів повинна наближатися до їх реальної вартості на ринку.

У економічній літературі для активів, що використовуються тривалий час, крім початкової вартості, пропонується розраховувати відновлювальну вартість. Остання на погляд Новодворського В.Д. "є оцінкою об'єкта через вартість відтворення по сучасних (діючих на даний момент) цінах і нормах, тобто в розмірі затрат, які потрібно було б здійснити для придбання або виготовлення такого ж об'єкту в новому початковому вигляді" (79,с.36). На відміну від початкової вартості, коли створені або придбанні в різні роки об'єкти оцінюються в цінах різних років, відновлювальна вартість передбачає оцінку всіх об'єктів в одних і тих же цінах - цінах відтворення.

Аналіз природи нематеріальних активів привів нас до думки, що стосовно до них не може використовуватися оцінка по відновлювальній вартості. Так як вони є унікальними об'єктами і, як правило, не можуть бути відтворені, тому вартість по якій вони відображаються в бухгалтерському обліку не змінюється.

Другий аспект проблеми оцінки основного капіталу пов'язаний з амортизацією, правильне використання якої має сприяти поліпшенню фінансового стану підприємств досліджуваної галузі.

Механізм амортизації будь-якого майнового об'єкту включає певні елементи, а саме :

- спосіб нарахування амортизації;
- перерви в нарахуванні амортизації;
- періодичність нарахування;
- порядок початку і закінчення здійснення амортизаційних відрахувань (витрати виробництва чи прибуток, що залишається в розпорядженні господарюючого суб'єкта, після сплати платежів до бюджету).

Аналіз і узагальнення як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду нарахування амортизації дозволяє нам виділити наступні методи її нарахування:

1. Метод рівномірного нарахування;
2. Методи нарахування амортизації, які базуються на показниках об'єму господарської діяльності, який здійснюється об'єктом основного капіталу;
3. Методи прискореної амортизації :
 - списання вартості по сумі чисел (кумулятивний);
 - зменшувального залишку при подвійній нормі амортизації.

При рівномірному нарахуванні амортизована вартість (початкова вартість за мінусом ліквідаційної) розподіляється в рівній пропорції по періодах на протязі всього терміну експлуатації. Даний метод найбільш простий та поширений, у США його використовують 94% великих компаній (77,с.208). Розміри річних амортизаційних відрахувань залежать від трьох складових: 1) вартості амортизованого об'єкту; 2) отриманої в результаті оцінки, тривалості терміну експлуатації; 3) отриманої в результаті оцінки величини ліквідаційної вартості.

Дискусійний характер носить проблема тривалості терміну експлуатації. Вітчизняна практика виходить з того, що більшість складових основного капіталу приносить економічну вигоду на протязі 10 років з дати введення в експлуатацію. В багатьох зарубіжних країнах законодавче не встановлений конкретний термін, вартість об'єктів списується на протязі строку корисної служби. Хоча деякі країни встановили максимальний період амортизації : в Японії - 5 років, в Нідерландах і Швеції - 10 років, в Австралії - 20 років. Проте дослідження показують, що на практиці фірми встановлюють самі різноманітні періоди амортизації в залежності від відповідних умов (129, с.15).

Оцінка строку експлуатації також прямо пов'язана з оцінкою величини ліквідаційної вартості об'єкту, яка залежить від мети, що ставить перед собою керівництво підприємства. При умові припинення використання до закінчення строку експлуатації, ліквідаційна вартість наблизатиметься до нуля, а в деяких випадках навіть може бути від'ємною (витрати по ліквідації перевищують поступлення від неї). Якщо ж реалізація об'єкту основного капіталу відбувається задовго до закінчення строку експлуатації - ліквідаційна вартість становить значну величину.

Розглянутий метод рівномірного нарахування амортизації є прийнятним при умові, що отриманні від використання доходи однакові в кожному періоді на протязі строку експлуатації, тобто зменшення "корисності" об'єкту відбувається поступово. Недоліком даного методу є те, що не враховується ступінь фактичного зносу, тобто : в роки інтенсивного використання рівномірно нараховане спрацювання є вищим фактичного, а в роки не використання - вищим. З метою усунення цих недоречностей доцільно, на наш погляд, зокрема в спиртовій промисловості, використовувати методи нарахування амортизації, які базуються на показниках об'єму господарської діяльності об'єкту

основного капіталу. Показники об'єму можуть бути виражені в одиницях випуску продукції або в годинах запланованої експлуатації.

При використанні цього методу норму амортизації слід розраховувати за формулою :

$$\text{Норма амортизації} = \frac{\text{(повна початкова вартість—ліквідаційна вартість)}}{\text{(строк експлуатації в одиницях об'єму господарської діяльності)}}$$

(для спиртової промисловості - дал. спирту)

$$\text{Річна норма амортизації} = \frac{\text{Норма амортизації}}{\text{об'єм господарської діяльності за рік}}$$

Пропонований метод дозволяє розраховувати постійну норму в розрахунку на одиницю відповідного показника (декалітрів спирту), проте величина річних амортизаційних відрахувань матиме змінний характер по роках, так як обсяг господарської діяльності в кожному з них не є сталим. Виходячи з цього, даний порядок розрахунку спрацювання доцільний у випадку обмеження строку експлуатації об'єкту фізичними причинами і змінами об'єму діяльності такого об'єкту по роках.

Існують певні види основних засобів виробничого призначення, які мають високу продуктивність в перші роки експлуатації. Крім цього, хоча спиртова галузь має великий виробничий потенціал, але він значно зношений (на деяких підприємствах Державного об'єднання "Тернопільспирт" ступінь зносу обладнання становить 80 і більше відсотків), який функціонує в багатьох випадках виключно дякуючи значним затратам на ремонт. Тому корисніше списувати більшу суму зносу в перші роки експлуатації.

Саме для цього в світовій практиці використовують методи прискореної амортизації. Політика прискореної амортизації забезпечує

збільшення амортизаційного фонду, що досягає в розвинутих країнах 10% валового доходу, що сприяє зміні джерела фінансування інвестицій. В США, Великобританії та ряді інших країн проходить зростання частини амортизаційних відрахувань в капітальних вкладеннях до 40% і більше. У нас цей показник не перевищує 20% (13).

Нове податкове законодавство, введене в дію з 1 липня 1997 року, передбачає (стаття 8.6.2.)(35) застосування прискореної амортизації до основних фондів лише групи 3 (див. рис. 2.2), придбаних після набуття чинності цих законодавчих актів.

Велике практичне значення для підприємств галузі, наявність багатьох невирішених проблем, дискусійність теоретичних положень, недосконалість законодавчої бази свідчить про необхідність дальшого дослідження питань прискореної амортизації, використовуючи при цьому нагромаджений світовий досвід.

При використанні методу зменшувального залишку при подвійній нормі амортизації величина амортизаційних відрахувань визначається шляхом множення балансової вартості на подвійну норму амортизації, розраховану на основі рівномірного методу. Тобто :

$$\text{Амортизація за рік} = \frac{2 * \text{норма амортизації (рівномірна)}}{* \text{балансова вартість на початок року}}$$

При застосуванні даного методу ліквідаційна вартість до уваги не приймається, за виключенням останнього року, коли сума амортизації обмежена величиною необхідною для зменшення залишкової вартості активу до ліквідаційної.

Зрозуміло, що це найбільш швидкий метод нарахування амортизації. В деяких випадках використовується його модифікація, єдиною відмінністю якої є використання норми амортизації, що перевищує не в 2, а в 1,5 рази норму, розраховану на основі методу рівномірного нарахування.

Метод суми чисел або ще як його називають кумулятивний, є різновидом попереднього. В цьому випадку в початкові роки служби

також списується більша сума зносу, ніж в наступні. Величина амортизаційних відрахувань визначається наступним чином:

Амортизація за рік = (повна початкова вартість – ліквідаційна вартість)*дріб,

де дробовий множник обчислюється за формулою :

$$S = N (N + 1) / 2,$$

де: S - сума чисел років;

N - термін служби в роках.

Для зручності розгляду здійснимо візуальне порівняння вище наведених методів, стосовно ректифікаційного апарату, у вигляді таблиці 2.2. та графіків (рис.2.1., 2.2.).

При заповненні таблиці 2.2. використано наступні формули:

$(v-l) / n$ - прямолінійний метод,

$B*2/n$ - зменшувального залишку при подвійній нормі амортизації,

$(v-l)*(n-p+1) / n(n+1) / 2$ - списання по сумі чисел років,

де: n - термін експлуатації- 4 роки;

p - період 1 рік;

v - вартість придбання - 20 000 грн.;

B - поточна залишкова вартість - 12 000 грн..

При використанні методів прискореної амортизації, природнім явищем, наш погляд, є виникнення проблеми, щодо визначення суми амортизації, що відноситься на витрати кожного місяця, так як в Україні діє принцип квартальної бухгалтерської звітності.

Розшифруємо дану тезу на прикладі методу суми чисел років.

В перший рік експлуатації отримано знос в сумі 55 200 грн.(таблиця 2.2.). По місяцях сума зносу становитиме: січень - 8 942 грн.; лютий - 7 785грн.; ; листопад - 1 415грн.; грудень - 708 грн. З віднесенням даних сум на витрати. Тобто в перші місяці отримуємо хронічну збитковість і необґрунтований прибуток в кінці року.

Порівняльні дані обчислювання сум амортизації об'єктів основного капіталу (на прикладі ректифікаційного апарату) з допомогою різних методів нарахування (грн.).

Методи	Сума амортизації (зносу) по роках				Всього
	I-й рік	II-й рік	III-й рік	IV-й рік	
Прямолінійний метод	34500	34500	34500	34500	138000
Списання вартості по сумі чисел років	55200	41400	27600	13800	138000
(кумулятивний)	$(150000-12000)*$ $(4-1+1)/4*(4+1)/2$	$138000*(4-2+1)$ $/4*(4+1)/2$	$138000*(4-3+1)$ $/4*(4+1)/2$	$138000*(4-4+1)$ $/4*(4+1)/2$	
Зменшувального залишку при подвійній нормі амортизації*	75000	37500	18750	6750**	138000
	$150000*2/4$	$(150000-75000)*$ $*2/4$	$(150000-75000-37500)*2/4$	$(150000-75000-37500)*2/4$	

Примітки:

* - в дужках вказана поточна залишкова вартість;

** - результат арифметичних дій 9375 грн., але амортизаційні відрахування обмежені сумою 6750 грн.

Нарахована амортизація

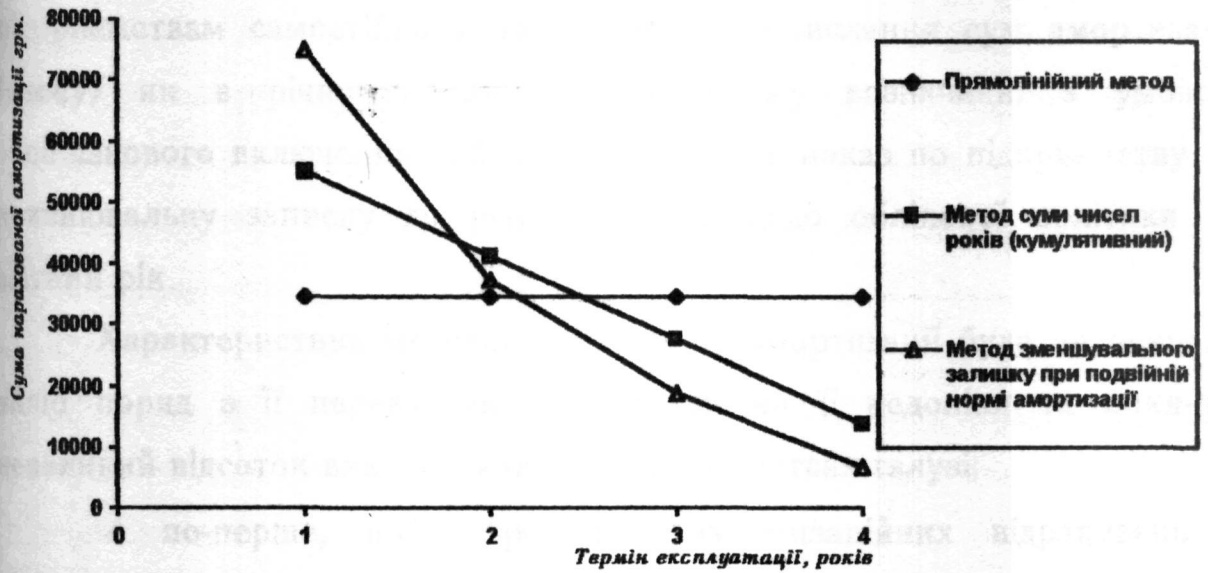

Рис.2.3. Порівняння методів нарахування амортизації по об'єктах основного капіталу (ректифікаційний апарат) (складено на основі таблиці 2.2.)

Залишкова вартість

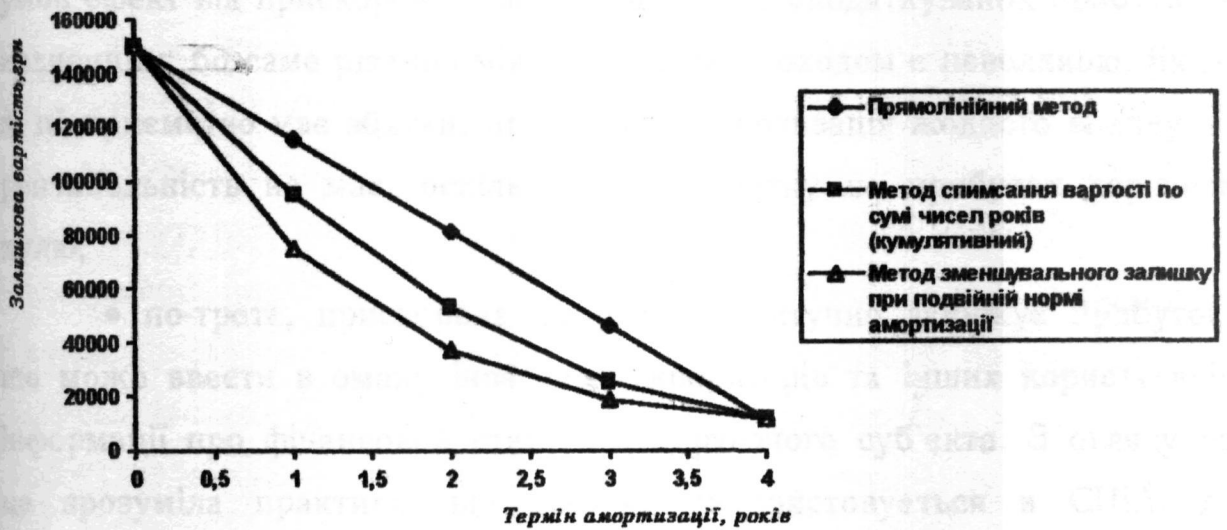

Рис.2.4. Порівняння методів нарахування амортизації по об'єктах основного капіталу (ректифікаційний апарат) (складено на основі таблиці 2.2.).

Методів
 I-й рік II-й рік III-й рік IV-й рік Всього
 Сума амортизації (знос) по роках
 Ректифікаційного апарату з допомогою вісних методів нарахування (грн.)
 Порівняльні дані об'єктування сум амортизації об'єктів основного капіталу (на прикладі)

Отже, найбільш прийнятний оптимальний шлях - надання підприємствам самостійного права вибору обчислення сум амортизації (зносу) як в річному, так і в місячному визначенні з умовою обов'язкового включення вибраної методики в наказ по підприємству та пояснювальну записку до річного звіту, щодо облікової політики за звітний рік.

Характеристика методів прискореної амортизації буде не повною, якщо поряд з її перевагами не вказати на її недоліки та поки-що невеликий відсоток використання на підприємствах галузі:

- по-перше, після зростання амортизаційних відрахувань у більшості господарюючих суб'єктів різко погіршуються фінансово-економічні показники. В умовах простою обладнання прискорена амортизація "обмежує" витрати і підприємства прагнуть застосовувати понижуючі коефіцієнти до амортизаційних відрахувань;

- по-друге, у більшості спиртових заводів, через важкий податковий прес, рівень рентабельності досить невисокий. За таких умов ефект від прискореної амортизації через оподаткування прибутку є незначним, бо саме різниця між витратами і доходом є невеликою. Якщо ж підприємство має збитки, прискорена амортизація жодного впливу на рентабельність не має, оскільки сума податку на прибуток дорівнює нулю;

- по-третє, прискорена амортизація штучно занижує прибуток, що може ввести в оману інвесторів, кредиторів та інших користувачів інформації про фінансовий стан господарюючого суб'єкта. З огляду на це зрозуміла практика, що широко використовується в США, де більшість компаній застосовують паралельно бухгалтерський та фінансовий облік. Причому прискорену амортизацію відображає фінансовий облік, а прямолінійну - бухгалтерський.

На питання амортизації, як ніколи раніше, впливає зміна системи оподаткування. Після введення в дію нової редакції Закону України "Про оподаткування прибутку" (далі Закон) амортизація стала всього-на-всього поступовим віднесенням "затрат на придбання, виготовлення або покращання основних фондів на зменшення скоригованого доходу платника податку". Дивно - чому настільки важливе економічне питання вирішується статтею одного з багатьох податкових законів? Було б нічого, якби прийняте рішення сприяло б оновленню застарілих фондів українських підприємств, залученню іноземних інвестицій, чітким і зрозумілим для використання. Але в кінцевому підсумку переважило поверхневе ставлення до амортизації не як до складової частини доходу підприємства, а як до другорядного фактора оподаткування прибутку.

Обґрунтовуючи встановлений порядок визначення і нарахування амортизаційних відрахувань, автори Закону підкреслюють, що вони виходили з необхідності його наближення до світових стандартів, створення умов для оновлення основних фондів, спрощення обліку амортизації та зносу. Мета досить благородна, але наскільки прийняті рішення сприяють їх здійсненню?

З великої кількості методів нарахування амортизації, що використовуються в економічно розвинутих країнах (найбільш широко вживані вище дослідженні), ні один в Законі запропонований не був. В умовах ситуації, що склалася в Україні, можна було б застосувати різноманітні поєднання цих методів, проте Закон цього не зробив. Навіть прискорена амортизація, хоча і побудована на розбавлених диференційованих по роках нормах, ґрунтується на традиційному лінійному методі. Крім цього, розрахунок базується на регресійному методі - з збільшенням строку служби сума амортизації зменшується.

Норми амортизацій, встановлені Законом, є відносно високими лише на перший погляд. Звертає на себе увагу щоквартальне зменшення бази розрахунку амортизації. Прийняті норми можна назвати

річними з великою натяжкою, виключно в розумінні їх пропорційного відношення до року (визначена на основі балансової вартості на початок кварталу сума ділиться на 4). Яким же чином прийнятий порядок сприятиме оновленню основних фондів? Скоріше навпаки, відбудеться їх закріплення за підприємствами. Без сумніву, база нарахування амортизації не залишиться незмінною і збільшиться за рахунок різних видів ремонту і покращання основних фондів, що, в свою чергу, збільшить суму амортизації. Але ж і збільшення балансової вартості за рахунок ремонту буде відтворюватися регресивним методом, так що подібне збільшення ще більше продовжить строк служби основних фондів до їх повної амортизації, хоча б в порівнянні з аналогічним способом обліку вартості ремонту при лінійному способі амортизації.

З іншої сторони, різке збільшення сум амортизації після введення основних фондів в дію або збільшення їх балансової вартості за рахунок ремонту, що актуально, зокрема для застарілого обладнання підприємств спиртової галузі, може цілком реально привести до збільшення цін на продукцію.

Підсумовуючи вище викладене, особливо необхідно зупинитися на способі відображення в фінансовому обліку сум амортизаційних відрахувань. Принципово важливими є два способи. При першому - суми відрахувань нагромаджуються окремо від початкової вартості на спеціальному контрактивному рахунку 02 "Знос основних засобів". Другий спосіб полягає в систематичному зменшенні початкової вартості об'єктів основного капіталу шляхом віднесення амортизаційних відрахувань безпосередньо в дебет рахунків обліку основного капіталу (01 "Основні засоби", 04 "Нематеріальні активи"). Кожен з них дозволяє отримати тотожні результати. Хоча перший забезпечує більшу аналітичність облікової інформації. При його використанні в обліку формується розгорнута інформація про початкову вартість і суму нагромадженої амортизації. При застосуванні другого способу сальдо по рахунку обліку об'єктів основного капіталу показує не початкову, а

залишкову вартість; воно постійно зменшується і до моменту припинення строку служби стає рівне нулю. В даний час у вітчизняній практиці застосовується головний чином перший спосіб.

На нашу думку, доцільне поєднання двох способів відображення в обліку амортизаційних відрахувань. В якості основного повинен використовуватися перший спосіб. Другий - слід запроваджувати в якості альтернативного, особливо стосовно тих нематеріальних активів, які підлягають зношенню, не забуваючи при цьому, що на деякі з них, у відповідності з Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств", а саме "ноу-хау", гудвіли, товарні знаки, тощо, вартість яких не зменшується в процесі виробництва" (35), амортизаційні відрахування не нараховуються.

Використання даної пропозиції дозволить, на нашу думку, зменшити кількість облікових записів стосовно амортизації, відмовитись від умовних облікових показників і тим самим підвищить реальний облік інформації, що стосується об'єктів основного капіталу.

2.2. Облік матеріальних запасів

Спиртова промисловість належить до матеріаломістких галузей виробництва, зокрема за даними форми № 5-с "Звіт про витрати на виробництво продукції, робіт, послуг" по Тернопільському спиртоб'єднанню матеріальні витрати (за вирахуванням вартості поворотних відходів) становили в 1995, 1996 роках відповідно 61% та 72% в собівартості виробленої продукції, в тому числі: 1 дал. спирту етилового із харчової сировини власного виробництва та горілки за 1996 рік - 57,6% та 45,38% відповідно. При цьому питома вага матеріальних затрат залежить від виду сировини, що переробляється: вона більш висока на заводах, що переробляють мелясу, і більш низька на заводах зайнятих переробкою зерна і картоплі. Ці відмінності обумовлюються

перш за все, особливостями і тривалістю технологічного процесу при переробці різних видів сировини. Так наприклад, на заводах, що використовують зерно картопляну сировину, більш високу питому вагу займають витрати палива, що пов'язано з більш складним процесом приготування крохмалистої сировини, в порівнянні з мелясою.

Передумовою успішного розв'язання питань, що стоять перед фінансовим обліком матеріальних запасів є їх економічно обгрунтована класифікація та оцінка.

Шляхом поєднання цих двох характеристик досягається забезпечення зв'язку натуральних та вартісних форм предметів праці.

При визначенні принципів класифікації матеріальних запасів необхідно враховувати:

- відмінності призначення матеріальних ресурсів по своїй функціональній ролі в процесі виробництва;
- наявність певного корисного технологічного складу в залежності від призначення та використання;
- знаходження на різних стадіях виробництва;
- не повне використання у виробництві. (рис.2.5)

в залежності від функціональної ролі у виробничому процесі матеріальні запаси поділяються на основні (складають речову основу кінцевої продукції) та допоміжні (сприяють виготовленню останньої або надають їй певних властивостей). Сировина і основні матеріали, утворюючи матеріально-сировинну базу готового продукту, мають цільове призначення (таблиця 2.3.).

Функції допоміжних матеріалів надзвичайно різноманітні, що обумовлює широку їх номенклатуру на кожному підприємстві спиртової промисловості (таблиці 2.4.).

Доцільно відмітити, що в економічній літературі не існує єдиної думки щодо поділу матеріальних ресурсів на основні і допоміжні. Деякі автори трактують такий поділ обов'язковим (24, с.87, 93, с.47), інші

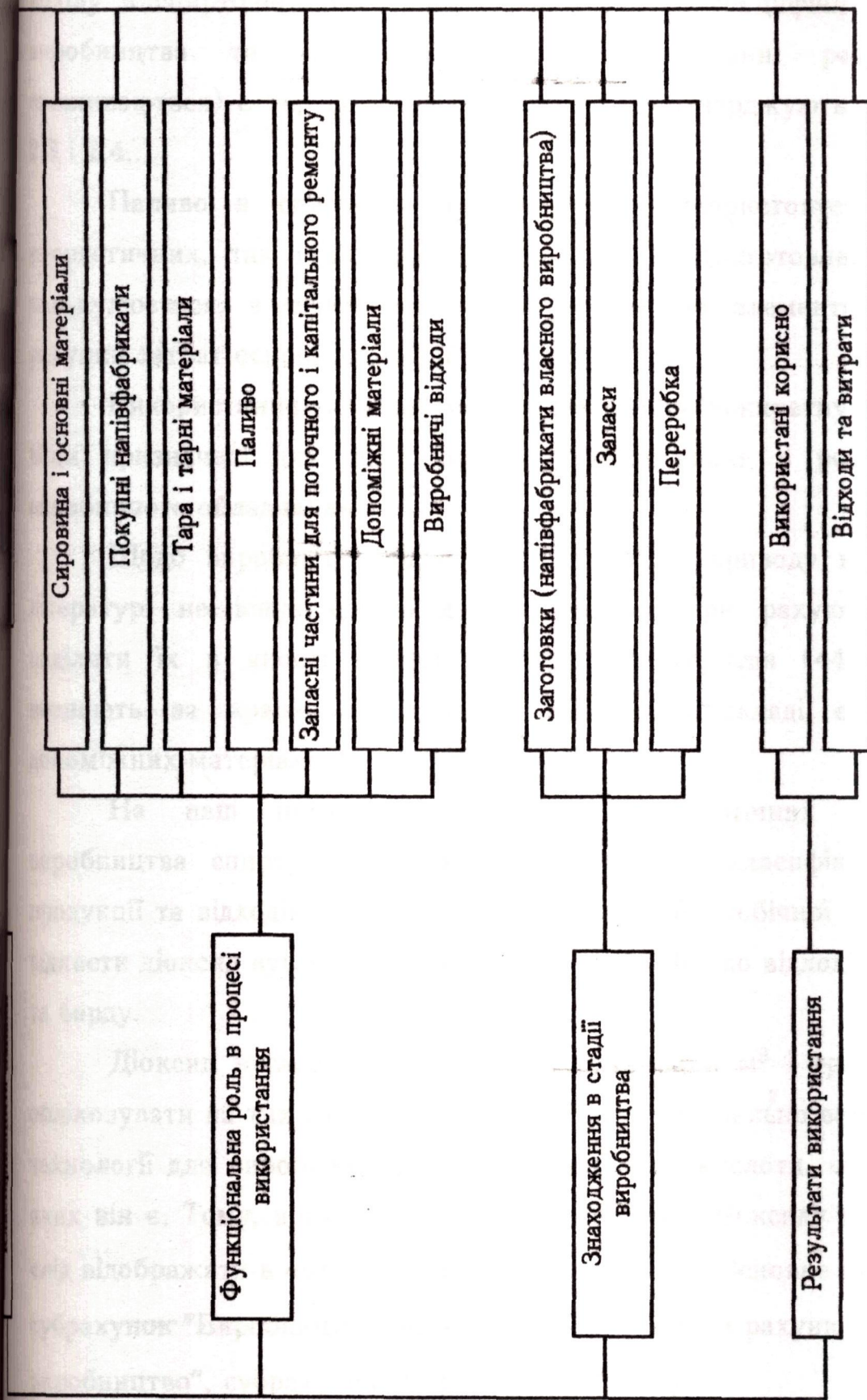

Рис. 2.3. Схема класифікації облікової інформації про матеріальні ресурси.

висловлюються проти цього, стверджуючи, що в цьому не має економічної необхідності (73, с.51 та інші). Відмінною рисою такого поділу в спиртовій промисловості (в зв'язку з специфічними умовами виробництва та властивостями, які притаманні ресурсам, що споживаються) є те, що він можливий і це підтверджують дані таблиць 2.3 і 2.4..

Паливо в спиртовій промисловості використовується як для енергетичних, так і для господарських цілей (виготовлення пару не калькулюється, а списується безпосередньо по елементах затрат на рахунки затрат основного виробництва).

Використання запасних частин має також конкретну мету, так як вони призначені для підтримання функціонування в робочому стані виробничого обладнання.

Щодо виробничих відходів, то з даного приводу в економічній літературі не існує єдиної думки. Одні автори рахують доцільним виділяти їх в якості самостійної групи матеріалів (44, с.35), інші визнають за краще обліковувати відходи в складі основних або допоміжних матеріалів (13, с.113, 46, с.41).

На наш погляд, виходячи з технологічних особливостей виробництва спирту необхідний чіткий поділ і класифікація побічної продукції та відходів спиртового виробництва. До побічної продукції слід віднести діоксид вуглецю та дріжджову суспензію, до відходів - лущиння та барду.

Діоксид вуглецю, як побічну продукцію в м³ і грошовій оцінці обліковувати на тих спиртозаводах, які мають спеціально встановлені технології для виробітку рідкої та твердої вуглекислоти, сировиною для яких він є. Тому, враховуючи дальшу переробку діоксиду вуглецю, його слід відобразити в обліку за дебетом рахунку 20 "Основне виробництво", субрахунок "Виробництво вуглекислоти" і кредитом рахунку 20 "Основне виробництво", субрахунок "Виробництво спирту".

**Склад сировини і основних матеріалів, які використовуються
на виробництво окремих видів продукції спиртової
промисловості ***

№ п/п	Найменування продукції	Сировина	Основні матеріали
1	2	3	4
1.	Спирт етиловий умовний, сирець з харчової сировини	1.Зерно на розварювання; 2.Зерно на солод; 3.Картопля; 4.Цукровий буряк; 5.Меляса, як побічний продукт переробки цукрових буряків	Ферменти
2.	Спирт етиловий ректифікат з спирту-сирцю	1.Спирт-сирець; 2.Спиртові рідини	-
3.	Хлібопекарські дріжджі з використанням спиртового бродіння	1.Меляса, яка не повністю використана для виробництва спирту-сирцю; 2.Жріжджова суспензія, як побічний продукт спиртового виробництва	-
4.	Кормовий білок	1.Меляса, як не повністю використана для виробництва спирту-сирцю; 2.Мелясна барда	Ферменти
5.	Вуглекислота рідка	1.Вуглекислий газ, як побічний продукт спиртового виробництва	-
6.	Сухий лід	"-"	-

* - розроблено Українським науково-дослідним інститутом спирту та біотехнології харчових продуктів

Склад допоміжних матеріалів, які використовуються для виробництва окремих видів продукції спиртової промисловості

Вид продукції	Сировина і матеріали
Спирт з харчової сировини	<ul style="list-style-type: none"> • сірчана або соляна кислота, • солі азотного або фосфорного живлення, • ортофосфорна кислота, • антисептики, • піногасники, вода
Хлібопекарські дріжджі на спиртозаводах (використання дріжджів спиртового бродіння)	<ul style="list-style-type: none"> • солі азотного та фосфорного живлення, • ортофосфорна кислота, • антисептики, • піногасники, • олія, • пшеничне борошно, • пакувальний папір
Кормовий білок з м'ясної барди	<ul style="list-style-type: none"> • сірчана або соляна кислота, • солі фосфорного або азотного живлення, • антисептики, • піногасники, вода
Вуглекислота рідка, сухий лід з газів бродіння	<ul style="list-style-type: none"> • активоване вугілля, • силікат марганцевокислий калій
Вуглекислота рідка, сухий лід з газів горіння	<ul style="list-style-type: none"> • активоване вугілля, • силікат марганцевокислий калій, • моноеталомін, вода
Спирт ректифікований з спирту сирцю	<ul style="list-style-type: none"> • вода

Дріжджову суспензію, на заводах, які займаються ще й виробництвом дріжджів, рекомендуємо обліковувати аналогічно як і діоксид вуглецю, але по кількості і собівартості меляси, що в ній знаходиться, виходячи з технологічної норми витрат цукру на одиницю готових дріжджів, за дебетом рахунку 20 "Основне виробництво", субрахунок "Виробництво дріжджів".

Лушпиння, що залишається після рушки, обдирки, подрібнення зерна по масі, переданій на склад та барду рідку в декалітрах пропонуємо оприбутковувати як відходи по дебету рахунку 05 "Матеріали", субрахунок "Інші матеріали" і кредиту рахунку 20 "Основне виробництво", субрахунок "Виробництво спирту", і оцінювати по цінах не нижчих фактичної собівартості.

Не дивлячись на те, що класифікація дана на рис.2.3.широко використовується на підприємствах спиртової промисловості, з метою автоматизації обліку матеріальних запасів на базі персональних електронно-обчислювальних машин (ПЕОМ), доцільно її представити у вигляді даному в додатку Ж.

Однією з передумов раціональної організації фінансового обліку матеріальних запасів, поряд з класифікацією, виступає, як спосіб вартісного вимірювання - їх оцінка.

В основі діючої на Україні практики оцінки матеріальних запасів фактична собівартість, яка визначається "виходячи з витрат на їх придбання, включаючи оплату відсотків за придбання в кредит, наданий постачальникам цих ресурсів, націнки (надбавки), комісійні винагороди, сплачені постачальницькими і зовнішньоекономічними організаціями, вартість послуг товарних бірж, митні збори, витрати на транспортування, зберігання, що здійснюються сторонніми організаціями" (99). Тобто, в узагальненому вигляді, з купівельної вартості та транспортно-заготівельних витрат (ТЗВ).

По фактичній собівартості придбанні матеріальні ресурси відображаються в синтетичному обліку та балансі. Проте, на практиці, в поточному обліку дану вимогу реалізувати практично неможливо, так як величина транспортно-заготівельних витрат може бути визначена лише після закінчення звітного періоду. З метою ж отримання даних про формування вартісних показників матеріальних запасів протягом місяця, необхідні інші способи оцінки.

Ми вважаємо, що одним з видів оцінки, може виступати заготівельна собівартість. Процес формування якої, відбувається в умовах впливу різноманітних факторів, зокрема таких як:

- якість матеріальних ресурсів;
- умов заготівлі;
- транспортування;
- зберігання;
- рівномірності постачання та інших.

Вивчення економічної літератури та нормативних документів дозволяє твердити, що питання пов'язані з формуванням заготівельної собівартості матеріальних ресурсів не отримали повного і чіткого обґрунтування. Однією з нерозв'язаних проблем є визначення складу витрат, які включаються в собівартість, не розроблена методика віднесення на неї тих чи інших елементів затрат. В зв'язку з цим, ті чи інші аспекти проблем, що досліджуються, розглядаються автором поза впливом конкретних умов виробництва і специфіки заготівлі окремих матеріалів.

Розв'язати ці проблеми стосовно підприємств спиртової промисловості, можна на наш погляд, сконцентрувавши основну увагу на формуванні заготівельної собівартості сировини і матеріалів. В загальному вигляді вона включає два основних елементи: витрати в розмірі купівельної вартості та ТЗВ. Перший - виражається у відпускній

ціні матеріалів з відповідними скидками і надбавками, другий - в затратах, що називаються операціями постачання.

Стосовно спиртової промисловості звертає на себе увагу різний склад собівартості заготівлі по відношенню до сільськогосподарської сировини і всіх інших матеріалів. До її складу входять: купівельна вартість по закупівельних (договірних) цінах, включаючи доплати за доставку сировини на заготівельний пункт (завод) та ТЗВ.

Транспортно-заготівельні витрати (в частині витрат на транспортування, навантаження і розвантаження) - більш мобільний елемент в заготівельній вартості, ніж купівельна вартість, величина якої залежить, головним чином, від заготівельної (договірної) ціни та якості сировини. Розмір ж ТЗВ - від відстані перевезення вантажу, виду використаного транспорту, інших факторів. Відмінна не лише купівельна вартість відповідної сільськогосподарської сировини і матеріалів промислового походження, а й склад витрат по заготівлі та придбанню тих чи інших запасів.

По відношенню до сільськогосподарської сировини ТЗВ представлені операційними та загально-заготівельними витратами.

До операційних відносяться: затрати по транспортуванню сировини, її навантаження та розвантаження, витрати по оплаті праці працівників заготівельного апарату, які не відносяться до апарату управління, нестачі та втрати сировини в межах норм природного убутку, затрати по збереженню.

До загально-заготівельних належать витрати: на оплату праці працівників апарату управління підприємства, зайнятих заготівлею (постачанням); на службові відрядження; по організації сировинної бази; інші.

ТЗВ по сільськогосподарській сировині, на відміну від аналогічних затрат по матеріалах не сільськогосподарського призначення, пов'язанні не лише з заготівлею та транспортуванням, але й збереженням. В зв'язку з цим в економічній літературі до цього часу не існує

однозначний термін, що розкриває їх суть. В одних випадках вони іменуються як транспортно-заготівельні, в інших - як витрати по заготівлі, в третіх - як заготівельно-складські витрати.

На нашу думку, щоб дати чітке економічне обґрунтування вказаним витратам, необхідно порівняти склад витрат по придбанню сільськогосподарської сировини з відповідним складом витрат по заготівлі та придбанню всіх інших матеріалів, які використовуються в спиртовій промисловості, і по можливості провести аналогію між ними. Так як це питання носять дискусійний характер, необхідно обґрунтувати доцільність включення в заготівельну собівартість тих чи інших витрат.

В теоретичних розробках відсутній єдиний підхід щодо доцільності включення в заготівельну собівартість затрат:

- на розвантаження, складування і доставку матеріальних запасів в місця їх споживання;
- на утримання заводських складів і відділів постачання (комерційних відділів);
- пов'язаних з втратами сировини і матеріалів в межах норм природного убутку при зберіганні на складах;
- по визначені якості матеріалів, які планується придбати.

У відповідності з діючими нормативними документами всі перераховані затрати, в частині матеріалів промислового характеру, необхідно відносити до витрат по управлінню виробництвом (на утримання і обслуговування машин і обладнання, загальнопромислові, загальногосподарські). Що стосується сільськогосподарської сировини, то у відповідності з чинною методикою, частина вказаних затрат повинна відображатися в складі управлінських витрат (по внутрізаводському переміщенні вантажів, по визначенні якості матеріалів, які планується придбати), а частина - в складі заготівельної собівартості (втрати сировини в межах природного убутку при її зберіганні, інші). Тобто, спостерігається ситуація, коли на одному і тому підприємстві діє дві

методики відображення аналогічних затрат (в залежності від ресурсів) або в складі ТЗВ, або складі управлінських витрат.

В економічній літературі погляди на питання доцільності включення в собівартість матеріальних запасів тих чи інших затрат розділились.

Прибічниками відображення витрат, які пов'язані з доставкою матеріалів зі складу до робочих місць та їх складуванням є Валуев Б.І.(16, с.153), Наринський А.С.(76, с.42), Чечета А.П.(135, с.106). Інші вчені - Арьков П.Г., Арькова З.П.(2, с.27), Савичев П.І.(110, с.32), принципово не погоджуючись з попередньою думкою, рахують доцільним обліковувати ці витрати в складі витрат на утримання і експлуатацію машин і обладнання. Щодо відображення витрат на утримання заводських складів і відділів постачання існує три точки зору. У відповідності з першою, прихильниками якої є Бородкін А.С.(10, с.110), Валуев Б.І.(16, с.153-154), ці витрати повинні бути відображені в складі заготівельної собівартості матеріальних ресурсів. На думку інших авторів, а саме: Івашкевича В.В.(39, с.72), Кашаєва А.П.(45, с.103), Наринського А.С.(76, с.42), Чечети А.П. (135, с.106) витрати на утримання загальнозаводських складів слід відносити на собівартість заготівлі, а витрати на утримання відділів постачання на загальногосподарські витрати. Третя група вчених, представниками якої є: Безруких П.С.(5, с.86-87) і Савичев П.І.(110, с.32), доводять необхідним включати ці види затрат в склад управлінських витрат.

На наш погляд, ні одна з розглянутих вище пропозицій не може бути ідеальною, тому проаналізуємо їх з погляду економічного змісту:

1.Розглядаючи затрати по складуванню матеріалів, їх навантаженню та розвантаженню, доставці до робочих місць, які в даний час обліковуються в складі управлінських, слід звернути увагу на їх економічну однорідність з витратами, що відносяться на заготівельну собівартість (по доставці та розвантаженню матеріалів на склад підприємства сторонніми організаціями або власним транспортом; по

доставці та розвантаженню до складу підприємства). Крім цього, ці затрати викликані необхідністю руху сировини і матеріалів до кінцевої мети - їх виробничого споживання і не мають зв'язку з управлінськими витратами. Тому, на наш погляд, доцільно ці витрати відносити на подорожчання заготівельної собівартості. Відображення ж їх в складі управлінських витрат приводить до зниження собівартості матеріалів.

2. Витрати на утримання загальнозаводських складів та відділів постачання, так як їх діяльність безпосередньо пов'язана з забезпеченням підприємства матеріальними ресурсами, доцільно, на наш погляд, обліковувати в складі заготівельної собівартості.

3. Затрати по визначенню якості сировини, матеріалів необхідно обліковувати в складі ТЗВ по аналогії з витратами на утримання заводських складів.

4. Втрати в межах норм природного убутку при зберіганні матеріальних запасів на складах відносити на заготівельну собівартість, так як вони залежать від часу зберігання, котрий визначається умовами постачання в більшому обсязі, ніж умовами виробництва.

Поряд з фактичною та заготівельною собівартістю можливо, на нашу думку, використовувати ті методи, які добре себе зарекомендували в світовій обліковій практиці, регламентовані міжнародними бухгалтерськими стандартами, зокрема такі як:

- по собівартості кожної одиниці закуплених запасів (specific identification method) або по методу суцільної ідентифікації;
- по середній собівартості;
- по собівартості перших по часу закупок (FIFO);
- по собівартості останніх по часу закупок (LIFO).

Так як існує цілком реальна можливість та перспектива реального запровадження даних видів оцінок матеріальних ресурсів в Україні, доречно на наш погляд, більш детально зупинитись на аналізі їх змісту.

Перший метод дає найбільш достовірну оцінку запасів, хоча можливості його застосування обмежені лише тими виробництвами, які або виконують замовлення на виготовлення певного виду продукції, або здійснюють операції з порівняно невеликими партіями продукції. Хоча, стосовно вітчизняної практики обліку, саме цей метод обліку, та й наступний, є найбільш методологічно близькими та поширеними.

Метод оцінки по середній вартості базується на використанні відповідних форм розрахунку середніх величин. Не дивлячись на його простоту та об'єктивність, цей метод показує найбільш неточні, наближені результати внаслідок можливості суттєвих відхилень вартості конкретного виду (найменування) матеріальних запасів від середньої величини сукупності таких найменувань.

Використання двох наступних методів напряду пов'язане з інтересами користувачів інформацією фінансового обліку, особливо щодо оптимізації дивідендної політики та мінімізації оподаткування. Адже, ще Є.Шмаленбах відзначив, що "собівартість і прибуток (збиток) умовні, їх величина в певній степені залежить від бухгалтерської методології" (115,116). (Залежність вибору методу оцінки матеріальних запасів на величину прибутку, що відображається фінансовою звітністю показано у таблиці 2.5.).

Метод FIFO полягає в тому, що матеріали списуються в порядку їх поступлення (1, с.157). Іншими словами запаси використовуються в тій же послідовності, в якій вони закуплялися. Результатом використання цього методу є те, що ресурси на кінець періоду оцінюються, практично, за фактичною собівартістю. Проте в умовах інфляційних явищ природне прагнення господарюючого суб'єкта підняти ціни на продукцію, що реалізується, виходячи з підвищення цін на запаси, які насправді були придбані до цього підвищення. Тому в умовах росту цін при оцінці запасів по методу "першим поступив - першим використаний" отриманий за звітний період прибуток буде завищений,

Вплив оцінки запасів на розмір чистого прибутку(77, с.162).

Вплив на чистий прибуток	Оцінка запасів			
	на початок звітного періоду		на кінець звітного періоду	
	завищена	занижена	завищена	занижена
завищений		X	X	
занижений	X			X

що призведе до збільшення бази оподаткування та відповідно до отримання максимальної суми дивідендів.

Метод LIFO суттєво зменшує отриманий прибуток, особливо в умовах росту цін. Тому не дивлячись на те, що він зменшує суму податкових платежів, деколи від нього відмовляються з метою відображення в звітності для акціонерів та інвесторів більш високого прибутку. Суть методу "останнім поступив - першим використаний" полягає в тому, що продукція реалізується в порядку зворотному до поступлення матеріальних ресурсів. Тобто собівартість запасів на кінець періоду визначається виходячи з вартості найбільш ранніх закупок, а поступлення запасів оцінюється по собівартості останніх в часі закупок. Не дивлячись на те, що при використанні даного методу спотворюється собівартість запасу на кінець періоду, LIFO забезпечує узгодження поточних доходів з витратами (принцип відповідності, див. п.1.2.) і допомагає знівелювати вплив інфляційних процесів.

При законодавчому вирішенні питання щодо використання декількох методів оцінки, як це зроблено в міжнародній практиці, обов'язково виникне немало проблем у користувачів фінансової звітності. Тому для полегшення використання цих даних і зменшення можливості маніпуляції вказаними методами, раціонально на нашу думку, розкрити необхідність застосування певного методу в пояснювальній записці до річного звіту та забезпечувати послідовність оцінки з року в рік.

З проведеного нами логічного аналізу та на основі таблиці 1.3. (п.1.2.) можна зробити декілька висновків:

1. Вибір методу оцінки матеріальних ресурсів господарюючим суб'єктом впливає на фінансовий результат та дещо анулює вплив інфляційних процесів;

2. Суть найбільш широко використовуваних в світовій практиці методів FIFO, LIFO не в оцінці запасів, а в співставленні поточних витрат з отриманими доходами;

3. Очевидно, що досконалого методу поки що не існує, методи FIFO, LIFO - лише два крайніх погляди на проблему, між якими знаходиться істинне значення собівартості;

4. При використанні методу LIFO в результаті розпродажу товарів можливе їх скорочення в вартісному вигляді, що зовсім не означає зменшення їх вартісного варіанту. Тобто між рухом цінностей у вартісному та натуральному вигляді не є обов'язковим прямий зв'язок (77, с.485).

За результатами досліджень, щодо класифікації та оцінки матеріальних запасів, нами розроблено та пропонується до впровадження, з метою автоматизації обліку матеріальних запасів, на підприємствах спиртової промисловості номенклатуро - довідник на сировину, основні та допоміжні матеріали, тару, паливо, запасні частини (додаток З). Номенклатуро - довідник сформовано на основі деталізованої класифікації матеріальних цінностей (додаток Ж), при чому кожному найменуванню сировини і матеріалів відведено одну строку. В першій графі відображено раніше розроблений шифр конкретного виду матеріалів; друга графа містить назву матеріалу і його основну фізико-хімічну характеристику. Одиниці виміру фіксуються в третій графі, облікова ціна - в четвертій.

З метою внесення відповідних змін та доповнень по кожній групі та підгрупі номенклатуро - довідника залишена певна кількість резервних

позицій. Підставою для внесення таких змін можуть бути повідомлення про зміни та доповнення в номенклатуро - довіднику.

Результати проведених нами досліджень показали, що стан обліку матеріальних запасів на підприємствах спиртової промисловості не повністю відповідають сучасним вимогам. Нами зроблено спробу вдосконалити певні ділянки обліку, виходячи з того, що специфіка сільськогосподарської сировини, яка використовується для виготовлення кінцевої продукції, залежить не лише від кількісних (ваги, об'єму і т.д.), але і від кількісно-якісних (вміст корисної речовини, домішок, вологість) параметрів. Зокрема, щодо: картоплі - це крохмалистість; зерна - вміст домішок та вологи; меляси - процентне співвідношення зброджуваних цукрів і т.д.

Особливості технології виробництва спирту пов'язані з тим, що готова продукція отримується в результаті складних фізико-хімічних, мікробіологічних та біохімічних процесів. В зв'язку з цим, під час виробничого процесу відбуваються зміни кількості затраченого матеріального елементу, частіше всього в сторону зменшення. Дані зміни в кількості сировини на заводах, що переробляють мелясу відбуваються не лише при оприбуткуванні на склад при поступленні від постачальників, а й при використанні на виробництві, як по загальній масі, так і по вмісту зброджуваних цукрів на підставі лабораторних аналізів. Що стосується підприємств, де переробляють зерно і картоплю, то баланс крохмалю по сировинному складу не складається, хоча крохмалистість сировини заводськими лабораторіями визначається як при поступленні, так і при відпуску кожної партії. Розхід крохмалю пов'язується лише з його поступленням з виробництва, внаслідок чого спиртозаводи штучно завишають вихід спирту з переробленого крохмалю, але собівартість його росте через надлишкові витрати сировини. Тому, на основі фактичного стану технологічного процесу, пропонуємо складати матеріальний баланс корисної речовини в сировині в процесі її зберігання та переробки. Якісні показники сировинних

матеріалів (крохмалистість, вологість, зброджуваність цукрів, екстрактивність і т.д.) визначають працівники заводської лабораторії. Тому, доцільно ведення балансу корисної речовини в сировині та основних матеріалах в процесі їх зберігання та руху на підприємстві покласти на цю службу. Складання матеріальних балансів буде сприяти аналітичності фінансового обліку сировини, додержанню встановлених рецептур та норм виходу.

Виходячи з цих же міркувань пропонуємо відпуск сировини зі складу у виробництво на плановий випуск продукції проводити за фактичною масою в перерахунку на вміст корисної сировини, необхідної для виконання змінного завдання. В зв'язку з цим в первинних документах на відпуск сировини на виробництво необхідно додати реквізити "вміст корисної величини" та "відпущено в перерахунку на фактичний вміст корисної речовини" (додаток К), який визначають шляхом множення фактичної маси сировини на вміст в ній корисної речовини, що відображений в аналізі якості сировини зробленого заводською лабораторією.

Використання пропонованих змін по складанню балансу вмісту корисної речовини в сировині, при традиційному веденні бухгалтерського обліку призведе до ще більшої завантаженості облікових працівників. Ліквідувати цю та інші проблеми щодо трудоемкості обліку матеріальних запасів дозволить використання електронно-обчислювальних машин (ЕОМ) та створення на їх базі автоматизованих робочих місць.

Автоматизоване робоче місце бухгалтера (АРМБ) - це функціональна спеціалізована людино-машинна система, що містить програмно-технічний комплекс, інформаційне і додаткове інструктивно-методичне і організаційно-технологічне забезпечення (34,с.21).

Вивчення аналізу завдань та досвіду комп'ютеризації бухгалтерського обліку дозволили нам сформулювати деякі принципи створення АРМБ:

- комплексний і системний підхід до автоматизованої обробки інформації;
- раціональне поєднання централізованої та децентралізованої системи обробки інформації;
- наближення користувачів до апаратних засобів;
- робота з програмними комплексами в діалоговому режимі;
- можливість самоосвіти користувачів;
- перехід до безпаперової технології;
- забезпечення захисту бази даних від несанкціонованого режиму;
- неперервний розвиток АРМ.

Проведені дослідження показують, що в даний час на підприємствах галузі існують дві форми функціонування АРМБ: індивідуальні та колективні.

Індивідуальні робочі місця призначені для автоматизації специфічних функцій конкретного спеціаліста з тим, щоб можна було працювати не залежно від інших фахівців. Колективні АРМБ розраховані на групи спеціалістів, об'єднаних функціонально, організаційно та територіально. Раціональні розміри таких груп 4 - 6 осіб активних користувачів із запиту інформації.

Якщо раніше основна увага на підприємствах приділялась створенню спеціалізованих АРМ (наприклад: комірника, завідуючого складом), то в даний час, на наш погляд, особливої актуальності набуває потреба створення та функціонування трьохрівневих АРМБ (рис.2.4.).

Дана форма організації АРМБ має чітку тенденцію в частині наближення ПЕОМ до користувача - бухгалтера, дозволяючи по новому організувати роботу бухгалтерського персоналу.

Використання ПЕОМ в якості основної технічної бази для розв'язку облікових завдань вносить суттєві зміни в організацію технології обробки облікової інформації. Це дає можливість користувачу

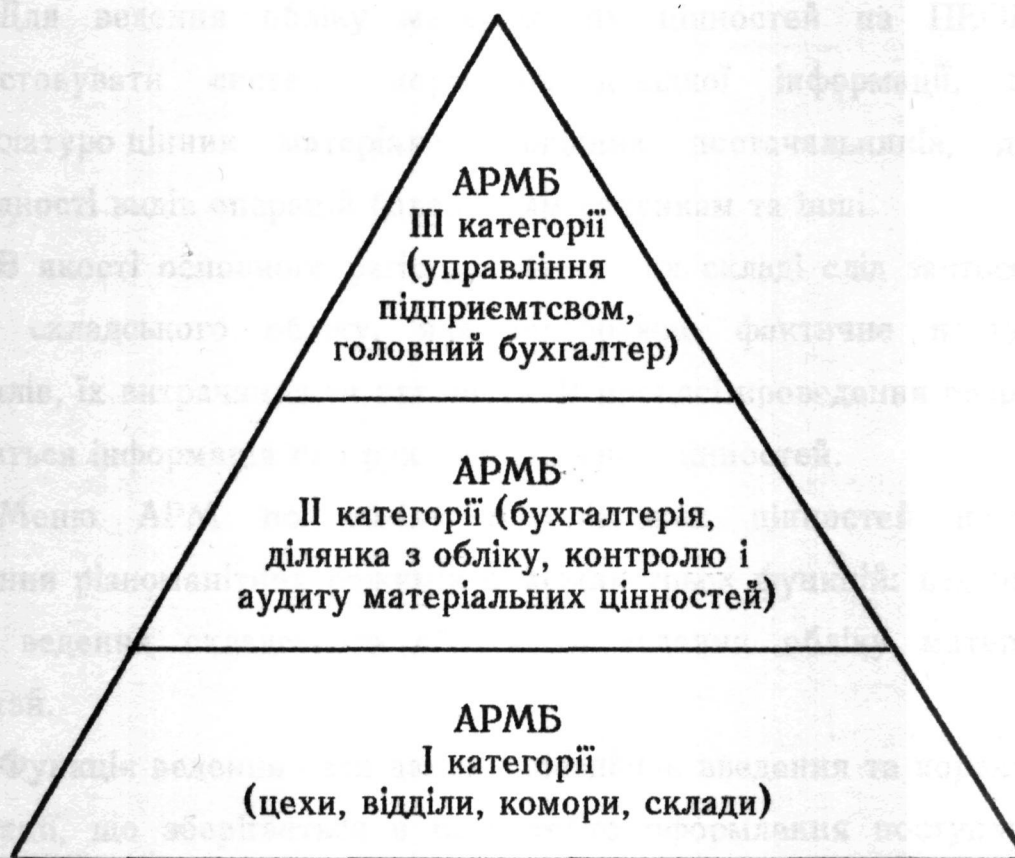

Рис. 2.6. Схема взаємодії підрозділів підприємства в умовах функціонування АРМБ (34, с.32).

вести з допомогою дисплею діалог з ПЕОМ типу: "вибір у меню", "робота за підказкою", "заповнення шаблону", "запитання-відповідь". Такі процедури як реєстрація, введення, передача даних, формування вихідних машинограм, здійснюється на одному робочому місці, тобто бухгалтер стає безпосереднім учасником процесу автоматизованої обробки інформації. Така організація роботи підвищує відповідальність бухгалтера за результати і дозволяє йому контролювати весь процес обробки облікових даних, змінюючи при цьому значення параметрів, які характеризують наявність та рух виробничих запасів в звітному періоді.

Практична реалізація сучасних організаційно-методичних і інформаційних принципів, перерахованих вище, використана автором при розробці концептуальної моделі (рис.2.7) та комплексу завдань (таблиця 2.6.) підсистеми обліку матеріальних запасів та пропонується для впровадження на підприємствах досліджуваної галузі.

Для ведення обліку матеріальних цінностей на ПЕОМ слід використовувати систему нормативно-довідкової інформації, зокрема номенклатуро-цінник матеріалів, довідник постачальників, довідник відповідності видів операцій балансовим рахункам та інші.

В якості основного реєстру обліку на складі слід застосовувати картку складського обліку, яка відображає фактичне поступлення матеріалів, їх витрачання та наявність. В процесі проведення розрахунків формується інформація про рух матеріальних цінностей.

Меню АРМ по обліку матеріальних цінностей передбачає виконання різноманітних режимів в межах трьох функцій: ведення бази даних, ведення складського обліку та ведення обліку матеріальних цінностей.

Функція ведення бази даних забезпечує введення та коректування інформації, що зберігається в базі, тобто оформлення поступлення та витрачання матеріалів: коректування, тестування, перегляд та реорганізація.

При оформленні прихідних операцій на кожен вид матеріальних запасів відкривається карточка складського обліку. Введення інформації здійснюється по двох шаблонах, які відповідають прибутковому ордеру та рахунку за матеріали, що поступили. Оформлення видаткових (розхідних) операцій здійснюється по шаблонах таких найменувань: лімітно-забірна карта, вимога, накладна на внутрішнє переміщення, накладна на відпуск матеріалів на сторону та інші.

Таким чином АРМ забезпечує видачу оперативної інформації про наявність та рух матеріалів по структурних підрозділах, а також друк сальдових відомостей, проведення переоцінки та інвентаризації матеріалів, отримання довідок про залишки матеріальних цінностей на складі, формування цілого ряду відомостей:

- 1.Відомість поступлення матеріалів на склад;
- 2.Відомість розрахунків з постачальниками;

Склад завдань автоматизованої підсистеми "Облік матеріальних запасів"

Назва завдання	Короткий зміст завдання
1.Облік матеріальних цінностей на складах	Здійснення обліку руху матеріальних цінностей на складах в розрізі номенклатурних номерів балансових рахунків, субрахунків та матеріально-відповідальних осіб
2.Облік розрахунків з постачальниками	Здійснення обліку матеріальних цінностей в розрізі невідфактурованих поставок, стану розрахунків з постачальниками за отриманні цінності
3.Облік витрат матеріальних цінностей на виробництво	Групування витрачання матеріальних цінностей в розрізі економічних елементів, рахунків, структурних підрозділів
4.Облік поворотних відходів	Здійснення обліку поворотних відходів з метою подвійного використання
5.Малоцінні та швидкозношувальні предмети в експлуатації	Для контролю за наявністю МШП(малоцінних та швидкозношувальних предметів) переданих в експлуатацію і віднесення їх на затрати виробництва
6.Розрахунок списання зносу МШП	Визначення сум зносу МШП, переданих в експлуатацію і віднесених на затрати виробництва
7.Виявлення результатів інвентаризації	Контроль за наявністю матеріалів на складах на момент інвентаризації в номенклатурному розрізі
8.Облік і розподіл транспортно-заготівельних витрат(ТЗВ)	Облік сум ТЗВ по балансових рахунках і групах матеріалів
9.Виявлення відхилень в зв'язку з змінами цін і асортименту	Визначення сум відхилень в зв'язку з змінами цін і асортименту в номенклатурному розрізі

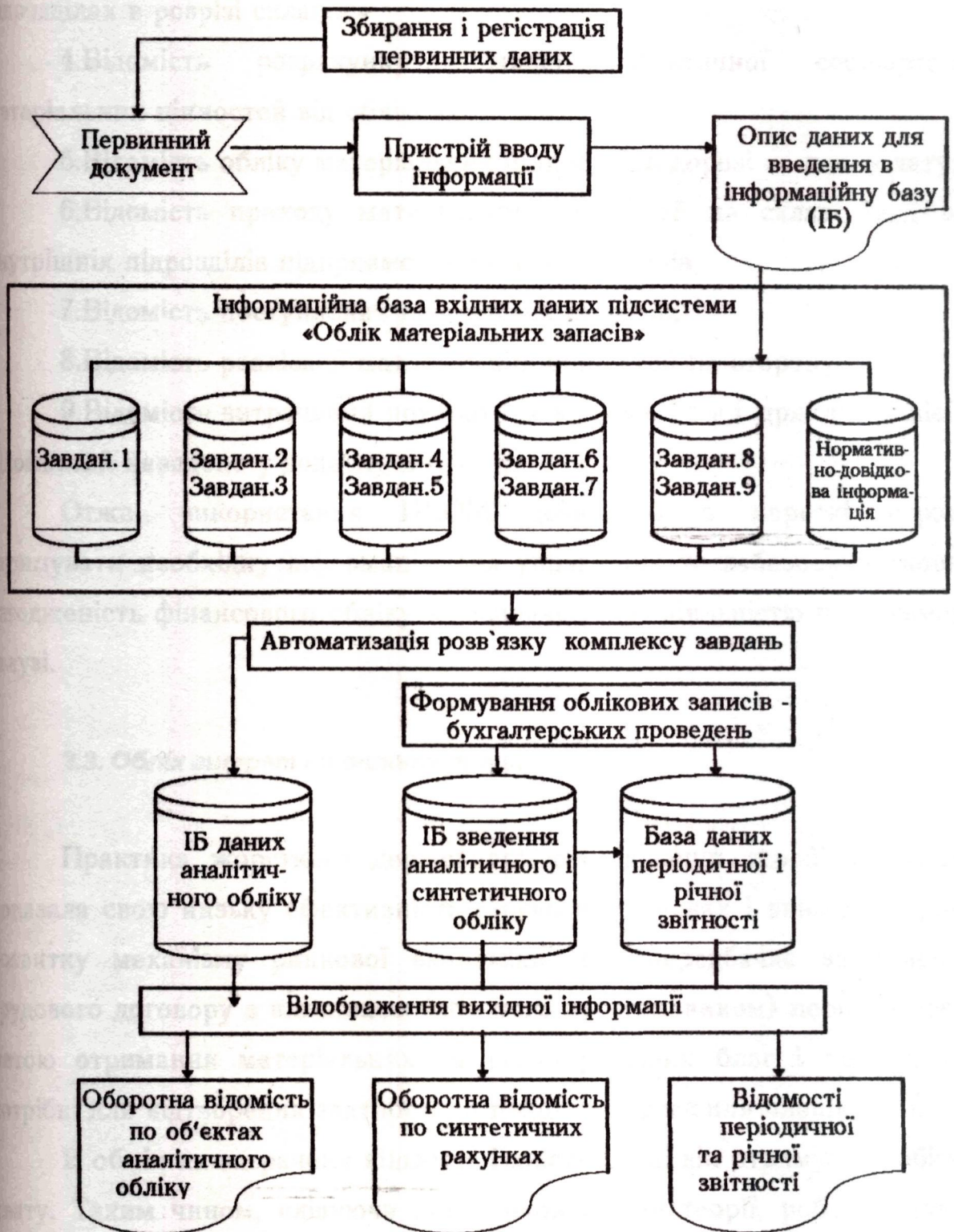

Рис.2.7. Концептуальна модель підсистеми «Облік матеріальних запасів».

3. Відомість витрачання матеріальних цінностей по структурних підрозділах в розрізі складів;

4. Відомість розрахунку відхилень фактичної собівартості матеріальних цінностей від облікових;

5. Відомість обліку матеріальних цінностей в дорозі на певну дату;

6. Відомість приходу матеріальних цінностей на склад №__ від внутрішніх підрозділів підприємства та інших складів;

7. Відомість поступлення поворотних відходів;

8. Відомість реалізації матеріальних цінностей на сторону;

9. Відомість витрачання поворотних відходів і т.д. (приклад однієї з відомостей наведено у додатку Ф).

Отже, використання ПЕОМ дозволить в короткі строки отримувати необхідну інформацію для управління та забезпечить повну узгодженість фінансового обліку з господарською діяльністю підприємств галузі.

2.3. Облік витрат на оплату праці.

Практика жорсткого державного регулювання заробітної плати показала свою низьку ефективність в сучасних умовах і явно не сприяє розвитку механізму ринкової економіки. Він передбачає заключення трудового договору з власником (або його представником) перш за все з метою отримання матеріальних та нематеріальних благ і послуг, що потрібні для відтворення здатності до праці та утримання членів сім'ї.

В обмін на затрачену кількість і якість праці він отримує заробітну плату. Таким чином, слідуючи логіці економічної теорії, робоча сила в сьогоднішніх умовах виступає як товар, а тому існує вартість і ціна робочої сили. Заробітна плата - не що інше, в спрощеному розумінні, як ціна робочої сили. Монопольне ж становище єдиної форми власності в умовах командно-адміністративної системи господарювання дозволило державі ігнорувати закон вартості робочої сили, не рахуючись з

необхідністю забезпечити нормальне її відтворення. Чинна тарифна система базується на штучному, заниженому рівні заробітної плати і в більшості випадків втрачала стимулюючу роль. Вона ж не давала можливості диференціювати розміри оплати праці працівників на об'єктивній основі, тобто у відповідності з трудовим вкладом.

Глибокі зміни в системі розподільчих відносин, зумовлені роздержавленням та приватизацією власності, становленням змішаної економіки, повинні передбачити і відповідні зміни в організації оплати праці. При цьому необхідно враховувати наступні передумови:

- з'являються нові форми розподілу на основі дії об'єктивних економічних законів притаманних ринковій економіці;
- в основному змінюється сама праця до тлумачення суті заробітної плати і принципів її організації;
- вносяться суттєві зміни у всі елементи організації заробітної плати і, перш за все, в центральну її ланку - тарифну систему;
- змінюється порядок формування коштів на оплату праці і інші форми стимулювання - на перший план виходить формування фонду споживання;
- вводяться нові елементи організації і регулювання заробітної плати, а саме: генеральні тарифні угоди, галузеві (регіональні) тарифні угоди, новим змістом наповнюються колективні договори;
- нову роль повинна відігравати система трудових відносин між роботодавцями (власниками) і особами найманої праці, в тому числі і у відношенні до оплати праці;
- змінюється співвідношення в доходах, отримуваних з однієї сторони, через заробітну плату, а з другої сторони - через суспільні фонди споживання, в сторону значного зменшення останніх.

В цілому дана проблема в нашій економічній літературі представлена не достатньо і вимагає самостійного глибокого дослідження. При цьому, важливо вивчати і враховувати світову

економічну думку, яка в силу реального, довготривалого існування ринкової економіки, пішла вперед у вивченні багатьох аспектів цієї проблематики.

На наш погляд, в першу чергу, доцільно перерозподілити функції по регулюванню оплати праці між державою і господарюючим суб'єктом.

Державна політика в галузі оплати праці на сучасному етапі повинна, на нашу думку, передбачати:

1. Встановлення індексованої, з врахуванням росту цін, мінімальної заробітної плати працівників, що базується на мінімальному споживчому бюджеті;

2. Встановлення галузевих тарифних коефіцієнтів, що коректують заробітну плату в залежності від кваліфікаційного рівня працівників;

3. Встановлення окремих єдиних мінімальних гарантій (доплати за шкідливість, роботу в нічний час, понаднормову роботу);

4. Введення компенсаційних виплат та індексації доходів працівників в зв'язку з інфляцією та ростом цін.

Всі інші питання, пов'язані із заробітною платою, її організацією та системами оплати повинні знаходитись у відданні господарюючого суб'єкта. Причому, слід мати на увазі, що ці системи на окремих підприємствах можуть відрізнятися в деталях, але в їх основі повинні лежати декілька базових принципів:

- не залишковий принцип формування фонду оплати праці;
- відсутність верхньої межі заробітної плати;
- оплата праці забезпечується результатами праці;
- повна ліквідація зрівнялівки, посилення диференціації доходів працівників.

В силу цього, як показують дослідження, в економічній літературі існує декілька думок щодо місця тарифної системи в умовах ринкової економіки. Одні автори пропонують взагалі відмовитися від використання тарифної системи оплати праці, пропонуючи взамін безтарифну, інші

відстоюють необхідність збереження її, але не в такому вигляді, в якому вона існує сьогодні, треті висловлюються за відокремлену тарифну систему на кожному підприємстві (140, с.27).

Головними причинами негативного відношення до тарифної системи є: відсутність взаємозв'язку заробітної плати з кінцевими результатами праці кожного працівника; відмінності у визначені тарифних ставок відрядних та погодинних працівників привабливих професій та розрядів; невелика різниця в оплаті кваліфікованої і некваліфікованої праці. Це в певній мірі дало привід деяким економістам твердити, що тарифна система оплати праці в ринкових умовах не потрібна, так як не стимулює мотивації до праці.

В сучасних умовах господарювання можна говорити не про відміну тарифної системи як такої, а про відродження відтворювальної і посилення на цій основі стимулюючої функції. Тим більше, що у відповідності із змінами до Кодексу законів про працю України: "форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, ставки, схеми посадових окладів, умови ведення і розміри надбавок встановлюються підприємствами, організаціями самостійно в колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством, генеральними і галузевими (регіональними) угодами" (85). Тобто кожен господарюючий має змогу регулювати заробітну плату у відповідності з складністю, кваліфікацією, умовами праці, технологічними особливостями виробництва, а також з врахуванням ринкових мов (кон'юнктури ринку, попиту, пропозиції робочої сили, цін на продукцію, тощо), які склалися. Всі ці питання повинні обумовлюватися в колективному договорі, який заключається між власником (або уповноваженим ним органом) і трудовим колективом в особі (найчастіше) профспілкового комітету, що дозволяє забезпечити соціальні гарантії працюючим (пропоновані нами структурні елементи заробітної плати, які включаються в колективний договір, зображено на рис.2.6.).

При формуванні колективного договору слід застосовувати нові форми стимулювання та заохочення. Пошуку кращих варіантів в цій галузі може сприяти вивчення зарубіжного досвіду, який зрозуміло не варто копіювати в наших умовах механічно. Певний інтерес з нашої точки зору, представляє система "участі в прибутках", при використанні котрої виникає колективна зацікавленість робітників, службовців та роботодавців в збільшенні прибутку і яку ми рекомендуємо до запровадження на підприємствах досліджуваної галузі.

При даній системі поряд з твердим окладом передбачається винагорода за результатами роботи на принципах дольової участі в прибутках підприємства, на основі індивідуальної кваліфікації і особистого трудового внеску. Існують різні форми застосування даної системи. Зокрема в практиці роботи підприємств Німеччини найбільш "практикуючими моделями участі в прибутках є: позики співробітникам (27%); анонімна участь в прибутках (26%); акції колективу (22%)" (136, с.142).

Участь працівників в прибутках визначається за формулою (126, с.94):

$$УП = \frac{(B - P \frac{5C}{100}) \times \frac{S}{Va}}{2}$$

де: **УП** - сума участі працівників в прибутках;

B - прибуток, що підлягає оподаткуванню;

P - податок на прибуток;

C - власний капітал;

S - заробітна плата;

Va - новостворена вартість, до складу якої входять: заробітна плата, відрахування на соціальне страхування, податки, фінансові затрати, амортизаційні відрахування, експлуатаційні витрати.

В деяких випадках заробіток працівників встановлюється на основі величини середньої заробітної плати робітників (наприклад, з

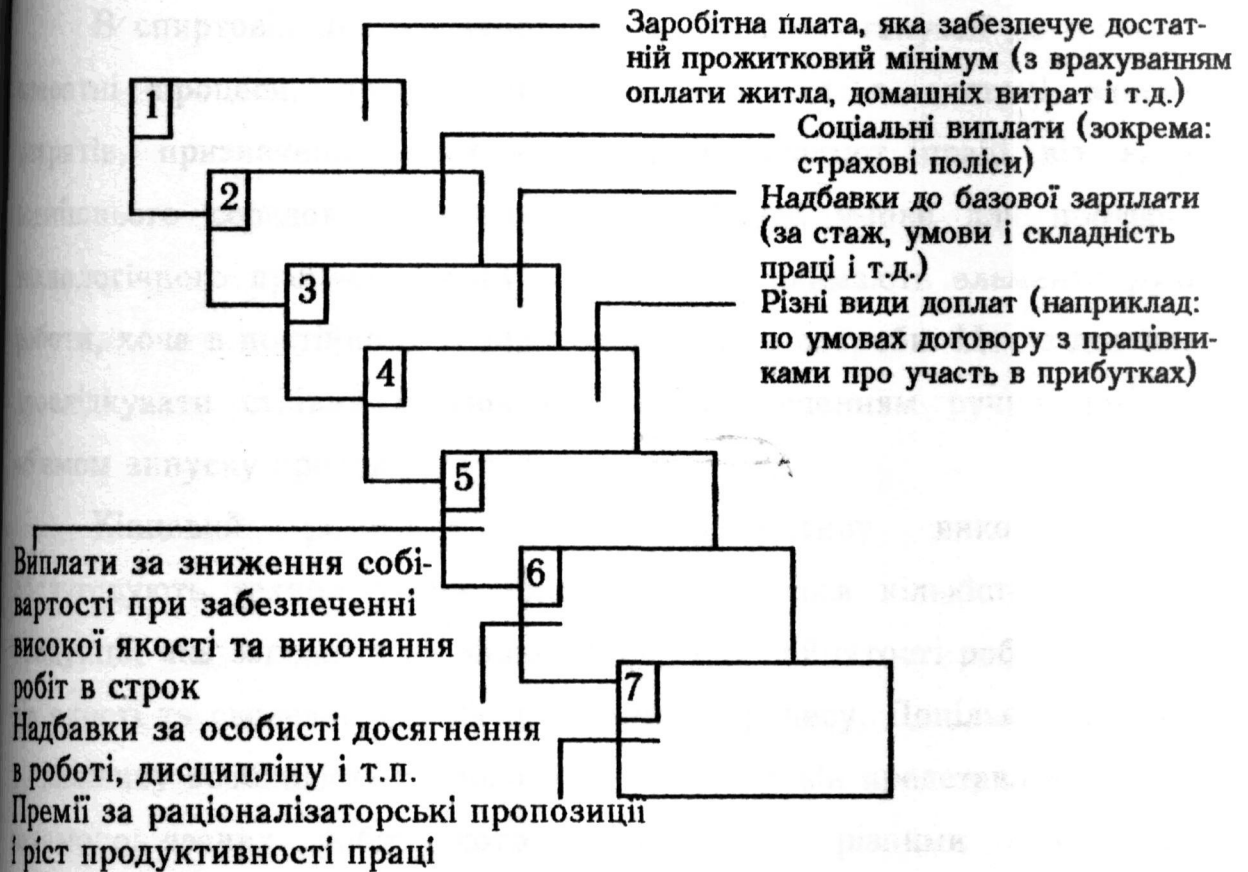

Рис. 2.8. Структурні елементи заробітної плати, які включаються в колективний договір (1-4 - обов'язкові; 5-7 - не обов'язкові).

коефіцієнтом 2,5 - 3). Цей метод має свої плюси і мінуси. На перший погляд, він відповідає принципу соціальної справедливості і, крім цього, сприяє солідарній зацікавленості в успіху підприємства, але з іншої сторони, зменшується зацікавленість керівників в повному вияві своїх здібностей (в тому числі підприємницьких). Підвищення ефективності особистої роботи заохочується не само по собі, а лише в тій степені, в якій вона відображається на заробітках всіх працівників. Разом з тим і оцінка підприємницьких здібностей і оплати праці працюючих повинні базуватись на використанні ринкових принципів, тобто формуватися в залежності від особистого внеску і співвідношення попиту і пропозиції як на ефективно діючих керівників, так і на робітників відповідної кваліфікації.

В спиртовій промисловості, як в більшості галузей де проходять апаратні процеси, предмет праці знаходиться в системі закритих апаратів, призначення яких - ізолювати предмет праці від впливу зовнішнього середовища і створити необхідні умови для протікання технологічного процесу. Певну питому вагу займають елементи ручної роботи, хоча в постійному їх виконанні не має потреби. Це не дає змоги прослідкувати стійкий зв'язок між співвідношенням ручної праці та об'ємом випуску продукції.

Кінцевий результат роботи колективу виконавців, що обслуговують технологічний процес, вимірюється кількістю випущеної продукції, яка залежить не лише від ступеня зайнятості робітників, але і від якості та своєчасності обслуговуючого процесу. Доцільно відмітити і ту важливу особливість трудового процесу, що він представляє комплекс взаємопов'язаних робіт, котрі виконуються різними виконавцями. Визначити, в якій степені об'єм випуску продукції залежить від затрат того чи іншого члена колективу, неможливо ні теоретично, ні практично. Тобто виникає необхідність встановлення колективних нормозатрат праці. Первинною з цих норм повинна бути, в нашому розумінні, норма трудових затрат по обслуговуванню обладнання на протязі зміни, а не досить часто використовуванні на практиці норми часу на виготовлення одиниці продукції.

Структура затрат робочого часу виконавців, обслуговуючих апаратні процеси, характеризується великою питомою вагою часу активного спостереження і часу, затраченого на переходи в зоні обслуговування. Ці особливості впливають на зміст праці, форми і методи її організації. Для забезпечення стабільності виробництва необхідна узгоджена робота всіх зайнятих в єдиному трудовому процесі працівників і тісний взаємозв'язок між ними.

Так як об'єм виробництва в спиртовій промисловості залежить від продуктивності технологічних установок, а процес, що відбувається не можливо прискорити по волі робітника, тому в галузі в основному

застосовується погодинно-преміальна форма оплати праці виробничих робітників з точною регламентацією їх кількості, необхідної для здійснення всіх операцій технологічного процесу. Всього ж затрати основної заробітної плати на підприємствах Державного об'єднання "Тернопільспирт" у 1996 році у собівартості спирту етилового та горілки становили відповідно 3,95% та 6,67%.

Відповідно до застосовуваного виду оплати праці, шляхи вдосконалення обліку заробітної плати лежать у вдосконаленні погодинної її форми.

Не дивлячись на надані господарюючим суб'єктам чинним законодавством права, щодо формування і регулювання оплати праці, вона не зазнала суттєвих змін в цілому по галузі. Однією з головних причин такої ситуації, на наш погляд, є те, що визначення вартості робіт здійснюється шляхом використання технологічного принципу їх оцінки. Звідси діючий порядок оплати та оцінки робіт по складності і віднесення їх до тарифних розрядів, є причиною того, що існуюча тарифна система не відображає в повній мірі всі якісні характеристики праці, зокрема такі як: економія сировини, матеріалів, якість випущеної продукції і т.д.

Якісна сторона результатів праці в досліджуваній галузі в даний час стимулюється шляхом преміювання. Ця система не зазнала значних змін, потреби в випуску конкурентоспроможної по якості продукції на світовому рівні вимагають не епізодичного, а постійного стимулювання праці.

Передумовою такого вдосконалення оплати праці на підприємствах галузі є колективні форми її організації, стосовно до котрих ми пропонуємо сформувати механізм матеріального стимулювання праці в галузі, що відповідає завданням сьогоденного дня галузі.

Форми організації і стимулювання праці в бригадах повинні бути пристосовані до особливостей колективної роботи. Найбільш складними є поєднання колективних та особистих інтересів. В зв'язку з цим виникає

необхідність, по-перше, знайти способи мобілізації колективізму в бригаді; по-друге, стимулювати посилення індивідуальної організованості і відповідальності, більш тісного зв'язку особистого благополуччя кожного члена бригади з результатами загальної праці. Основу колективної форми оплати праці повинні, на нашу думку, складати наскрізні бригади по технологічних установках, що охоплюють три зміни. В цих умовах виникає можливість в обліку врахувати всі затрати по обладнанню і, відповідно затрати праці по бригаді в цілому.

Використовуваний в галузі метод розподілу заробітку по коефіцієнтах трудової участі (КТУ) характеризується, на наш погляд, такими недоліками:

- надмірна складність;
- надмірна диференціація;
- дублювання факторів оцінки трудового внеску при визначенні КТУ, що приводить до дуже складних розрахунків, або навпаки, спрощеного його визначення.

Крім цього, зараз з допомогою табельного обліку фіксується фактичний час перебування робітників та службовців на підприємстві, контролюється своєчасність їх явки на роботу та закінчення робочого дня, виявляються причини невиходів і запізнь. Використання часу для безпосереднього виконання обов'язків або встановленої роботи, час самовільних та з дозволу адміністрації відлучень на протязі дня в таблиці не відображається. Для усунення цих недоречностей було би, на наш погляд, доцільним ввести і зробити обов'язковим облік часу всіх пов'язаних і не пов'язаних з виконанням службових обов'язків відлучень за межі підприємства, додатково відпрацьованого часу, відгулів. Облік відпрацьованого часу безпосередньо на підприємстві необхідно здійснювати з моменту початку виконання обов'язків. В ракурсі цих пропозицій, доцільно, для визначення заробітку кожного члена бригади

використовувати в якості порівняння поняття "продуктивний час". Цей показник передбачає:

- ведення обліку робочого часу по встановлених параметрах;
- встановлення вартості одиниці робочого часу.

При обліку робочого часу слід розрізнити: оплачений час; час присутності (перебування) на робочому місці; час роботи; продуктивний час.

Оплачений час визначається як дійсно оплачені години роботи, включаючи і час присутності на роботі у випадку хвороби.

Час присутності (перебування) на робочому місці представляє собою теоретично передбачені години для виробничої діяльності. Вони можуть вимірюватися за допомогою індивідуальних карток (додаток Л), на основі яких складається нагромаджувальна картка на бригаду (форма подібна, як і в індивідуальній, лише замість графи "Дата" використовується графа "Прізвище члена бригади")(додаток М).

Індивідуальні картки відкриваються на кожного робітника і службовця (на рівні бригади ведуться виробничим майстром або безпосередньо бригадиром), в яких обліковується присутність робітників і службовців на робочому місці.

Проте час присутності не є часом роботи. Якщо час присутності - теоретичний час, передбачений для виконання різних видів роботи, то час роботи є фактичним часом затраченим на реалізацію цих же видів роботи. Отже, час роботи менший часу присутності на суму часу, який утворюється внаслідок різних переміщень всередині підприємства, законних перерв з різноманітною метою і дозволених у відповідності з графіком роботи.

І нарешті, якщо з робочого часу відняти час, передбачений для виконання робіт пов'язаних з ремонтом, регулюванням та ін., то отримуємо продуктивний час, тобто час дійсно затрачений для власне продуктивних видів діяльності. Таким чином, вартість праці затраченої на

обслуговування виробничого процесу дорівнює добутку кількості продукції і вартості одиниці продукції (продуктивного часу на вартість одиниці продукції).

Вартість продуктивної години визначається виходячи із загальної суми заробітної плати, обчисленої по всіх категоріях робітників в залежності від кваліфікації. А саме:

$$\text{Вартість години} = \frac{\text{Загальна сума заробітної плати бригади (по тарифу)}}{\text{Кількість продуктивних годин роботи бригади}}$$

Для обліку відпрацьованого часу роботи бригади за рік пропонуємо використовувати таблиць - екран (додаток Н). В ньому за кожний місяць приводяться підсумкові дані про відпрацьований час і нараховану заробітну плату.

Рекомендована система дозволить замість коефіцієнта трудової участі (КТУ) обліковувати відхилення по кількості і якості праці, виражені в продуктивному часі, що більш наглядніше для самих робітників. Крім цього такий розрахунок значно спрощує і прискорює операції по розподілу надтарифної частини колективного заробітку.

Даний підхід, на наш погляд, буде справжнім, дієвим інструментом для фінансового контролю та прийняття перспективних рішень, щодо оплати праці в спиртовій промисловості.

2.4. Облік затрат та фінансових результатів.

В умовах переходу до ринкових відносин облік витрат виробництва набуває домінуючої ваги в загальній системі організації фінансового обліку, так як "основною функцією будь-якого підприємства

е випуск продукції і отримання економічних результатів від її реалізації. Ця функція здійснюється в процесі виробництва" (127, с.7) (рис.2.8).

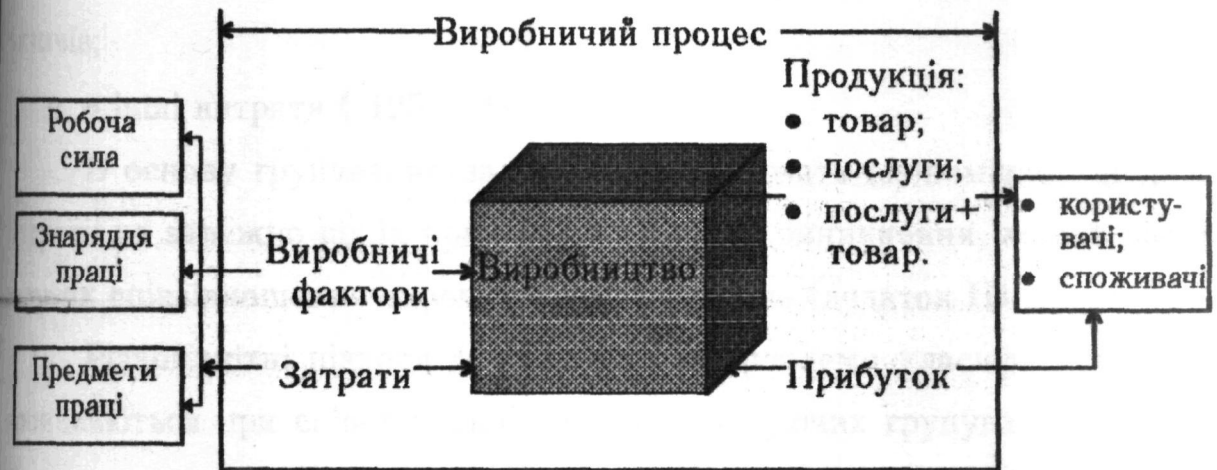

Рис.2.9. Схема процесу виробництва.

Діюча методологія обліку витрат виробництва передбачає розв'язання таких основних завдань:

- визначення всіх витрат, які включаються в собівартість продукції - облік витрат виробництва;
- калькулювання (визначення) собівартості виготовленої (випущеної) продукції, виконаних робіт або наданих послуг.

Проте розглядаючи ці завдання стосовно управлінського та фінансового обліку слід, на наш погляд, чітко розмежовувати у відповідності з міжнародними бухгалтерськими стандартами та прийнятою в світі методологією, затрати за економічними елементами та статтями калькуляції.

Якщо витрати пов'язанні з виробництвом та збутом (реалізацією) продукції (робіт, послуг) під час планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) групуються за статтями (125, с.7) і належать, безумовно, до прерогативи управлінського обліку, то фінансовий облік, однозначно повинен забезпечити роздільний облік затрат по таких елементах:

- матеріальні витрати;

- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація основних виробничих фондів та нематеріальних активів;
- інші витрати (125, с.4).

В основу групування за елементами лежать економічно однорідні витрати не залежно від їх призначення і місця виникнення, хоча в різних галузях співвідношення окремих елементів різне (додаток П).

Різноманітні підходи до розв'язання проблеми класифікації затрат проявляються при співставленні діючих та існуючих групувань, стосовно вітчизняних та зарубіжних господарюючих суб'єктів.

На основі порівняльного аналізу стало можливим розробити нову, рекомендовану нами, номенклатуру елементів затрат (додаток Н).

Виділення нами в складі елементів, фінансових затрат, як і в країнах з розвинутою ринковою економікою, пов'язано з функціонуванням господарюючих суб'єктів на ринку капіталу. На нашу думку, цей досвід заслуговує позитивної оцінки: відокремлення з інших затрат - відсотків за кредит, банківських платежів, податків в місцевий бюджет в якості фінансових затрат, в умовах переходу нашої країни на ринкові відносини, був би доцільним.

Проблема організації обліку затрат по елементах полягає перш за все в тому, що вданий час інформація про затрати в розрізі елементів отримують безсистемно, з допомогою різноманітних вибірок і податкових розрахунків.

В умовах використання підприємствами спиртової промисловості журнально-ордерної форми рахівництва, затрати на виробництво узагальнюються у відомості №12 в розрізі цехів (дільниць), по дебету синтетичних рахунків: 20 "Основне виробництво", 21 "Напівфабрикати власного виробництва", 23 "Допоміжні виробництва", 24 "Витрати на утримання і експлуатацію машин і обладнання", 25 "Загальновиробничі

затрати", 28 "Брак у виробництві", і статей встановленої номенклатури у відомості №15 по дебету рахунків 26 "Загальногосподарські витрати", 31 "Витрати майбутніх періодів", 43 "Позавиробничі витрати", 89 "Резерв наступних витрат та платежів". Дані з цих відомостей переносяться в журнал-ордер №10. В першому розділі цього регістру відображаються затрати на виробництво в розрізі кореспонденції рахунків по кредиту, і лише в другому розділі здійснюється групування затрат за елементами по даних кредитових оборотів першого розділу цього ж журналу-ордеру.

Крім цього, при складанні звітності про затрати по елементах поза системно обліковують ту частину виробничих витрат, які відображені в інших журналах-ордерах, наприклад, в журналі-ордері №6, і виключають внутрішні обороти та елементи повторного рахунку.

Так групування затрат по елементах в журнально-ордерній системі базується на розкладанні калькуляційних статей витрат, виникають додаткові розрахункові операції, викликані відмінностями в формуванні окремих статей і елементів витрат. До того ж, виявлення позасистемним порядком затрат на виробництво проводиться ручним способом, що значно знижує їх достовірність.

Цікавою з цього погляду є думка Додонова А.А. та Гарифуліна К.М., які пропонують "для усунення цих недоліків, забезпечення всіх зацікавлених користувачів необхідними даними про затрати на виробництво в по елементному, а також в зв'язку з можливістю широкого використання сучасної обчислювальної техніки, ввести спеціальний рахунок "Витрати виробництва по економічних елементах (122).

Відображення операцій по цьому рахунку можна зобразити у вигляді схеми (додаток Р). З наведеної схеми видно, що рахунок "Витрати по економічних елементах" виступає в якості збірно-розподільчого. Причому по дебету кожного субрахунку виявляються затрати лише по одному якому-небудь елементу затрат. По кредиту ж

субрахунків відображається розподіл виділених елементів на відповідний рахунок затрат в постатейному розрізі. Такий підхід, на наш погляд, є неприйнятним, тому що більш доцільним було б списання виявлених витрат за економічними елементами безпосередньо на рахунок фінансових результатів звітного періоду для визначення результатів господарської діяльності.

З цією метою виникає необхідність розробки нового національного Плану рахунків, який би відповідав загальноприйнятим світовим нормам і чітко розмежовував виділення двох автономних систем рахунків відповідно до цілей фінансового та управлінського обліку. В існуючому Плані рахунків України, та й Російської Федерації, втілено так званий інтегрований принцип, що передбачає кореспонденцію рахунків двох видів обліку в межах єдиної системи.

Ідеї, щодо побудови нового національного Плану рахунків, найбільш послідовно, на наш погляд, поєднанні в концепції Плану рахунків (52, с.7), в якому вперше запропоновано розділ з назвою "Витрати за елементами". Це викликано очікуванням впровадження розрахунку фінансового результату методом фінансового обліку "затрати-випуск".

Модель, творцем якої на макроекономічному рівні є лауреат Нобелівської премії (1973) В.В.Леонтьєв (50), передбачає, що у фінансовій бухгалтерії дебетують рахунки затрат сировини, матеріалів, покупних виробів, напівфабрикатів, допоміжних матеріалів, палива, енергії, заробітної плати, відрахувань на соціальне страхування, амортизаційних відрахувань, грошових засобів, фінансових затрат. Кредитуються рахунки розрахунків з постачальниками, підрядчиками, розрахунки по оплаті праці, з органами соціального страхування, знос основних засобів, рахунки грошових засобів. Причому поступлення партій сировини, матеріалів, покупних напівфабрикатів, палива, енергії відразу відносять на затрати, так як мета фінансової бухгалтерії -

визначення оподаткованого прибутку згідно Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", який набув чинності з 1 липня 1997 року.

Розвинута модель фінансової бухгалтерії деталізує першу модель за рахунок використання субрахунків та аналітичних рахунків і використовується великими підприємствами.

Третя модель "Затрати - випуск" базується на використанні простої бухгалтерії і передбачає ведення журналів обліку затрат і реалізації. Фінансовий результат визначається слідує чиним: до підсумку журналу реалізації за період додається вартість залишків ресурсів на кінець періоду і віднімається підсумок журналу затрат по елементах за період та залишки матеріальних ресурсів на початок періоду.

Четверта модель "Річна інвентаризація" не передбачає ведення бухгалтерського обліку затрат і випуску методом подвійного запису, а фінансовий результат визначається як різниця чистих активів (чисті активи = вартість основних засобів + оборотні засоби та дебіторська заборгованість - кредиторська заборгованість та отриманні позики) на кінець і початок періоду за даними інвентаризації. В США цей метод використовується для визначення фінансових результатів в 75% фермерських господарств. Крім цього, його також можна широко використовувати, на нашу думку, в індивідуальній трудовій діяльності, дрібній торгівлі та інших сферах діяльності, де взаємовідносини з бюджетом базуються на системі патентів та ліцензій.

Проведений нами аналіз різних моделей організації фінансового обліку затрат та фінансових результатів дозволяє з усією впевненістю твердити, що їх базою є метод "затрати - випуск", який рекомендований до використання в плануванні, обліку і статистиці міжнародними міжурядовими, урядовими і професійними організаціями: Організацією об'єднаних націй (ООН), Європейським економічним співтовариством

(ЄЕС), Міжнародним комітетом по бухгалтерських стандартах, Міжнародною федерацією бухгалтерів та іншими. Якщо Україна орієнтується на входження в міжнародне економічне співтовариство, то природно, що її система обліку повинна формуватись у відповідності з вимогами цих організацій, в тому числі стосовно порядку визначення фінансового результату, який тісно пов'язаний з питанням, коли вважати отриманим дохід від реалізації.

В міжнародній практиці моментом реалізації прийнято рахувати відвантаження продукції покупцю, оформлену документами на передачу права власності.

Національне законодавство з цього приводу до недавнього часу передбачало двоякий принцип (на розгляд суб'єкта господарювання): або при відвантаженні продукції, або при поступленні коштів (так званий касовий метод). Використання двох методів призводило до неспівставних даних про обсяги реалізації. Тому з 1 липня 1997 року законодавче встановлено єдиний порядок, щодо визначення моменту реалізації: при відвантаженні продукції (товарів, послуг) покупцям.

Застосування методу "затрати - випуск" передбачає визначення фінансового результату шляхом співставлення затрат з випуском по формулі:

$$P = B - Z + O ,$$

де: P - результат в цілому по підприємству;

B - випуск (реалізація) за період;

Z - затрати по елементах за період;

O - зміна залишків сировини, матеріалів, готової продукції, незавершеного виробництва на початок і кінець періоду.

Облік фінансового результату в фінансовій бухгалтерії рекомендуємо здійснювати двома способами:

- по-перше, лінійним способом - порівняння випуску продукції (товарів, робіт, послуг) з понесеними затратами і відображення знову

IV модель "РІЧНА ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ"		
Інвентаризація засобів		Інвентаризація джерел
III модель "ЗАТРАТИ - ВИПУСК"		
Журнал затрат	Журнал випуску (реалізації)	Результат
I модель "ЗАТРАТИ - ВИПУСК"		
Рахунки затрат за елементами	Рахунки випуску	Рахунки результатів
II модель "ЗАТРАТИ - ВИПУСК"		
Рахунки та субрахунки за елементами	Рахунки та субрахунки випуску	Рахунки та субрахунки результатів

I модель - Базова модель фінансової бухгалтерії;

II модель - Розвинута модель фінансової бухгалтерії;

III модель - Проста модель фінансової бухгалтерії;

IV модель - Надпроста модель фінансової бухгалтерії.

Рис. 2.10. Модульна система організації фінансової бухгалтерії

створеної вартості загальною сумою з наступною деталізацією (таблиця 2.7.);

- по-друге, у вигляді бухгалтерського рахунку - з відображенням по дебету споживання суб'єктом господарювання минулої праці і затрат зі сторони та знову створеної вартості по її елементах (таблиця 2.8.).

За використанням на перспективу у вітчизняній практиці фінансового обліку, методики "затрати - випуск" за міжнародними стандартами, без сумніву майбутнє. Проте, стосовно конкретних умов нестабільної економічної ситуації в Україні, часті зміни законодавчої бази, хронічних неплатежів, необхідна перехідна модель в умовах вже існуючої системи бухгалтерського обліку. Така система фінансового обліку затрат та фінансових результатів (рис.2.11), на нашу думку, може бути побудована на основі використання діючого в Україні Плану рахунків на наступних принципах:

1. Поділ розділів Плану рахунків на такі, що використовуються у фінансовій і управлінській бухгалтерії. Тоді до складу фінансової бухгалтерії входять розділи: I "Основні засоби", У "Грошові кошти", УІ "Розрахунки", УІІ "Фінансові результати і використання прибутку", УІІІ "Фонди і резерви", ІХ "Кредити банків та фінансування", крім цього використовується інформація про залишки на рахунках виробничих запасів, готової продукції та незавершеного виробництва з управлінської бухгалтерії.

2. Результат з фінансової бухгалтерії визначається на рахунках 46 "Реалізація", 47 "Внутрішньосистемний відпуск товарів, робіт та послуг", 49 "Доходи від реалізації послуг", при визначення результату по рахунку 46 "Реалізація" здійснюється методом "затрати - випуск" в розрізі відповідних елементів затрат по дебету. По кредиту цього ж рахунку відображається випуск (реалізація) в кореспонденції з рахунками розрахунків і грошових засобів.

Таблиця 2.7.

Визначення фінансового результату лінійним методом

№ п/п	ПОКАЗНИКИ	Сума, грн.
1.	Обсяг реалізації	486 000
2.	Зміна запасів готової продукції і незавершеного виробництва	- 2 430
3.	Виробництво для власних потреб	405
4.	Всього випуск продукції(гр.1+гр.2+гр.3)	483 975
5.	Купівля сировини і матеріалів	-139 250
6.	Зміна запасів матеріалів	5 300
7.	Собівартість реалізованої продукції	-141 140
8.	Затрати зі сторони	-93 500
9.	Всього споживання(гр.5+гр.6+гр.7+гр.8)	-368 590
10.	Новостворена вартість	115 385
11.	Заробітна плата і відрахування на соц.страхування	-14 688
12.	Податки	-1 620
13.	Амортизаційні відрахування	-3 240
14.	Відрахування в резерви	-1 458
15.	Інші витрати	-400
16.	Інші доходи	5 400
17.	Всього(гр.11+гр.12+гр.13+гр.14+гр.15+гр.16)	-16006
18.	Результат від реалізації(гр.10 - гр.17)	99 379
19.	Фінансові доходи	1 945
20.	Фінансові затрати	-2 635
21.	Фінансовий результат(гр.19 - гр.20)	-690
22.	Результат балансовий(гр.18+гр.21)	98 689
23.	Податок на прибуток(гр.22*0,3)	29 606
24.	Чистий прибуток(результат) (гр.22 - гр.23)	69 083

Таблиця 2.8.

Визначення фінансового результату у вигляді бухгалтерського рахунку

Дебет рахунку "РЕЗУЛЬТАТ"

№ п/п	ЕЛЕМЕНТИ СПОЖИВАННЯ	Сума, грн.
	Споживання:	
1.	Собівартість придбання сировини, матеріалів	139 250
2.	Початковий залишок сировини і матеріалів	1 400
3.	Кінцевий залишок сировини і матеріалів	-6 700
4.	Собівартість реалізованої продукції	+141 140
5.	Затрати зі сторони	93 500
6.	Всього споживання(гр.1+гр.2+гр.3+гр.4+гр.5)	368 590
7.	Заробітна плата і відрахування на соц.страхування	14 688
8.	Податки	1 620
9.	Амортизаційні відрахування	3 240
10.	Відрахування в резерв	1 458
11.	Інші витрати	400
12.	Всього затрат(гр.6+гр.7+гр.8+гр.9+гр.10+гр.11)	389 996
13.	Фінансові затрати	2 635
14.	Податок на прибуток	29 606
15.	Чистий результат(прибуток)	69 083
16.	Всього(гр.12+гр.13+гр.14+гр.15)	491 320

Кредит рахунку "РЕЗУЛЬТАТ"

№ п/п	ЕЛЕМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ	Сума, грн.
1.	Обсяг реалізації	486 000
2.	Залишок готової продукції на кінець періоду	
3.	Залишок незавершеного виробництва на кінець періоду	
4.	Залишок готової продукції на початок періоду	
5.	Залишок незавершеного виробництва на початок періоду	
6.	Зміна запасів готової продукції, незавершеного виробництва	-2 430
7.	Виробництво для власних потреб	405
8.	Інші доходи	5 400
9.	Всього доходів від реалізації	489 375
10.	Фінансові доходи	1 945
11.	Всього (гр.9+гр.10)	491 320

№	п/п
1.	Осн
2.	Заяв
3.	Заяв
4.	Заяв
5.	Заяв
6.	Змін
7.	Вндо
8.	Інші
9.	Вср
10.	Фінс
11.	Вср

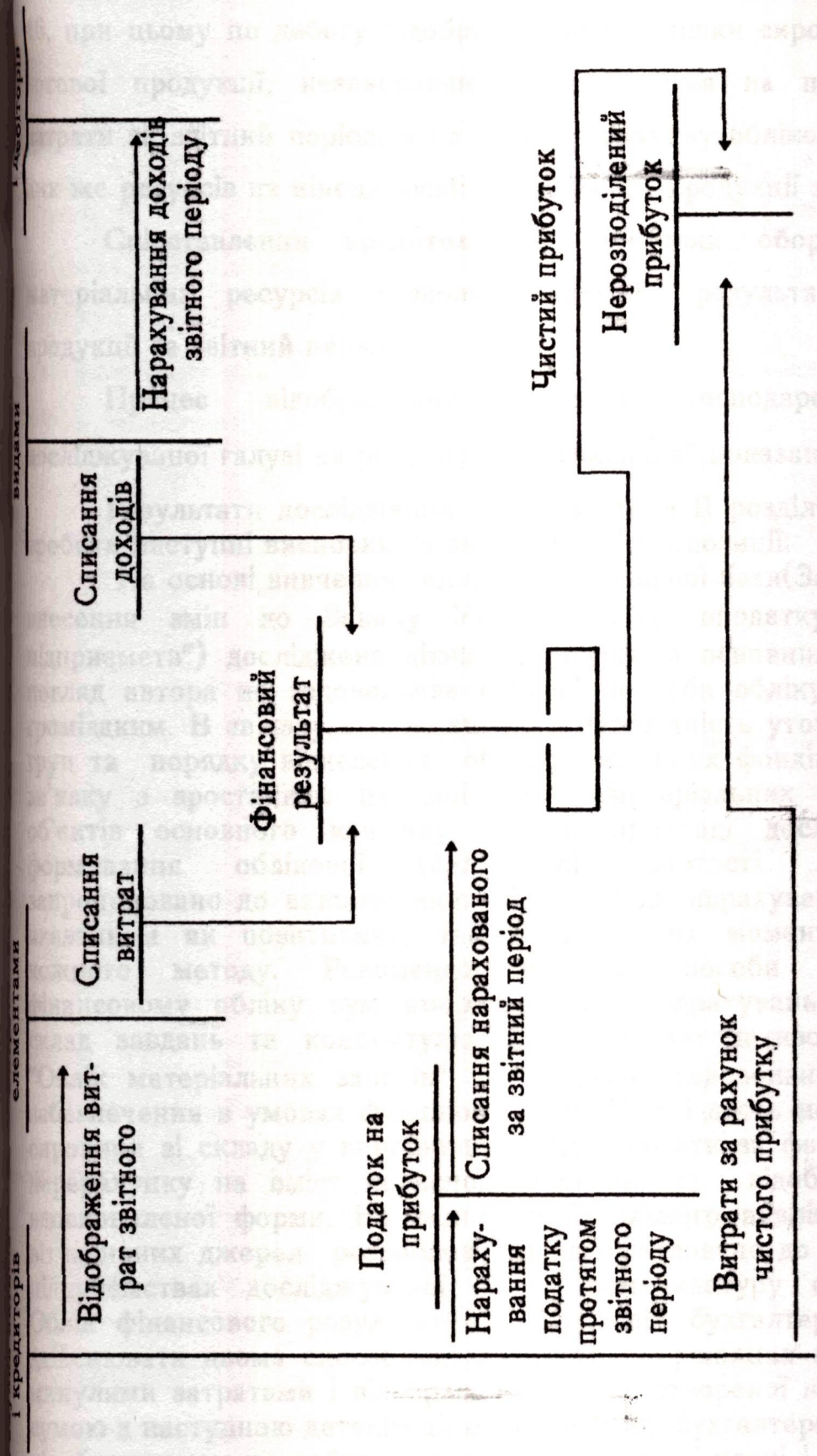

Рис. 2.11. Загальна схема фінансового обліку (55, с.6).

3. Затрати по елементах обліковуються безпосередньо на рахунок 46, при цьому по дебету відображаються залишки сировини, матеріалів, готової продукції, незавершеного виробництва на початок місяця і затрати за звітний період, а по кредиту рахунку обліковуються залишки цих же ресурсів на кінець місяця і реалізація продукції за період.

Співставлення кредитових і дебетових оборотів та сальдо матеріальних ресурсів дозволяє отримати результат від реалізації продукції за звітний період.

Процес відображення типових господарських операцій досліджуваної галузі на рахунок 46 "Реалізація" показано в додатку С.

Результати дослідження проведеного в II розділі дозволяють нам зробити наступні висновки та внести певні пропозиції:

На основі вивчення чинної законодавчої бази (Закон України Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств") досліджена діюча класифікація основних фондів, яка на погляд автора не задовольняє сучасні потреби обліку та робить його громіздким. В зв'язку з цим, виникає необхідність уточнення структури груп та порядку віднесення об'єктів основних фондів до їх складу. В зв'язку з зростанням питомої ваги нематеріальних активів в складі об'єктів основного капіталу, на їх прикладі досліджено питання формування облікової (балансової) вартості. Досліджено та запропоновано до використання різні методи нарахування амортизації з вказанням як позитивних, так і негативних моментів використання кожного методу. Рекомендовано два способи відображення в фінансовому обліку сум амортизаційних відрахувань. Сформульовано склад завдань та концептуальну модель автоматизованої підсистеми "Облік матеріальних запасів", що повинно задовольнити інформаційне забезпечення в умовах функціонування АРМ і дасть можливість відпуск сировини зі складу у виробництво здійснювати за фактичною масою в перерахунку на вміст корисної речовини, та відображати у вимозі вдосконаленої форми. На основі порівняльного аналізу зарубіжних та вітчизняних джерел розроблено та рекомендовано до впровадження на підприємствах досліджуваної галузі номенклатуру елементів затрат. Облік фінансового результату у фінансовій бухгалтерії запропоновано здійснювати двома способами: лінійним - порівняння випуску товарів з минулими затратами і відображення знову створеної вартості загальною сумою з наступною деталізацією та у вигляді бухгалтерського рахунку - з відображенням по дебету споживання минулої праці і затрат зі сторони та знову створеної вартості по кредиту.

Розділ 3.

Методика формування та аналізу показників фінансової звітності

3.1. Загальна побудова фінансової звітності.

Результативним етапом фінансового обліку є складання фінансової звітності, яка представляє собою, перш за все систему числових характеристик, хоча у відповідності з міжнародними стандартами, до її складу можуть входити і текстові пояснення. Дієвість тісного взаємозв'язку між фінансовим обліком і звітністю досягається лише при умові включення підсумкових облікових даних до складу відповідних звітних форм у вигляді синтезованих показників. Вимоги міжнародних стандартів обліку передбачають поділ єдиного облікового процесу на декілька основних складових. Це перш за все, документування різноманітних фактів господарського життя; по-друге - класифікація облікових даних з їх наступним відображенням на рахунках. Третій етап пов'язаний із складанням звітних форм, зміст яких регулюється стандартами, а періодичність складання залежить від вимог національних систем обліку і звітності. В Україні такі вимоги розробляються Управлінням методології бухгалтерського обліку і звітності Міністерства фінансів, а так як вітчизняна облікова система побудована на власних нормах і принципах, тому даний орган визначає також і зміст звітних форм. На заключному етапі облікового процесу проводиться аналіз діяльності господарюючого суб'єкту, результати якого використовуються зацікавленими користувачами.

Існування до недавнього часу поняття "державна звітність" мало на увазі її представлення обмеженому колу осіб.

Кардинальні зміни, які відбуваються в економіці країни, передбачають повну самостійність господарюючих суб'єктів у визначенні виробничої програми на основі вивчення ринку, вибору партнерів, розпорядження своєю продукцією та доходами. Це в свою чергу значно

збільшує коло користувачів інформацією, що міститься у фінансовій звітності, причому інтереси їх конкурентні, а досить часто і протилежні (див. таблицю 1.1.). Наведена таблиця дає наочну картину того, який інтерес і у яких споживачів викликає звітність, як джерело інформації про діяльність підприємства. Класифікація користувачів здійснюється різними способами, проте на наш погляд, можна виділити три їх групи:

- зовнішні користувачі. З їх позиції зміст та форма представлення опублікованої фінансової звітності повинні розкривати максимально допустимий і достовірний об'єм облікової інформації про діяльність господарюючих суб'єктів. До них належать: власники підприємства, кредитори та постачальники, клієнти (покупці), потенційні інвестори, податкові органи, органи, що регулюють господарську діяльність та інші. На нашу думку, до даної категорії слід віднести користувачів, які хоча безпосередньо і не зацікавлені в діяльності підприємства, але повинні на договірних засадах захищати інтереси раніше названих. Це: аудиторські фірми, фінансові консультанти, юристи, фондові біржі, преса, торгово-виробничі асоціації, профспілки, інформаційні агентства.

- управлінський персонал;

- власне облікові працівники.

В економічній літературі представники другої та третьої груп досить часто трактуються як "внутрішні користувачі".

Взаємозв'язок інтересів різних груп користувачів інформації, що представлена у фінансовій звітності можна зобразити у вигляді схеми (рис.3.1.).

"З наведеної схеми випливає, що кожна з груп користувачів має власні інтереси; тільки область I відображає сукупність інтересів, спільних для всіх груп. Призначення бухгалтерської звітності як раз і полягає в тому, щоб в максимально можливій степені згладити протиріччя між інтересами різних користувачів" (50, с.73).

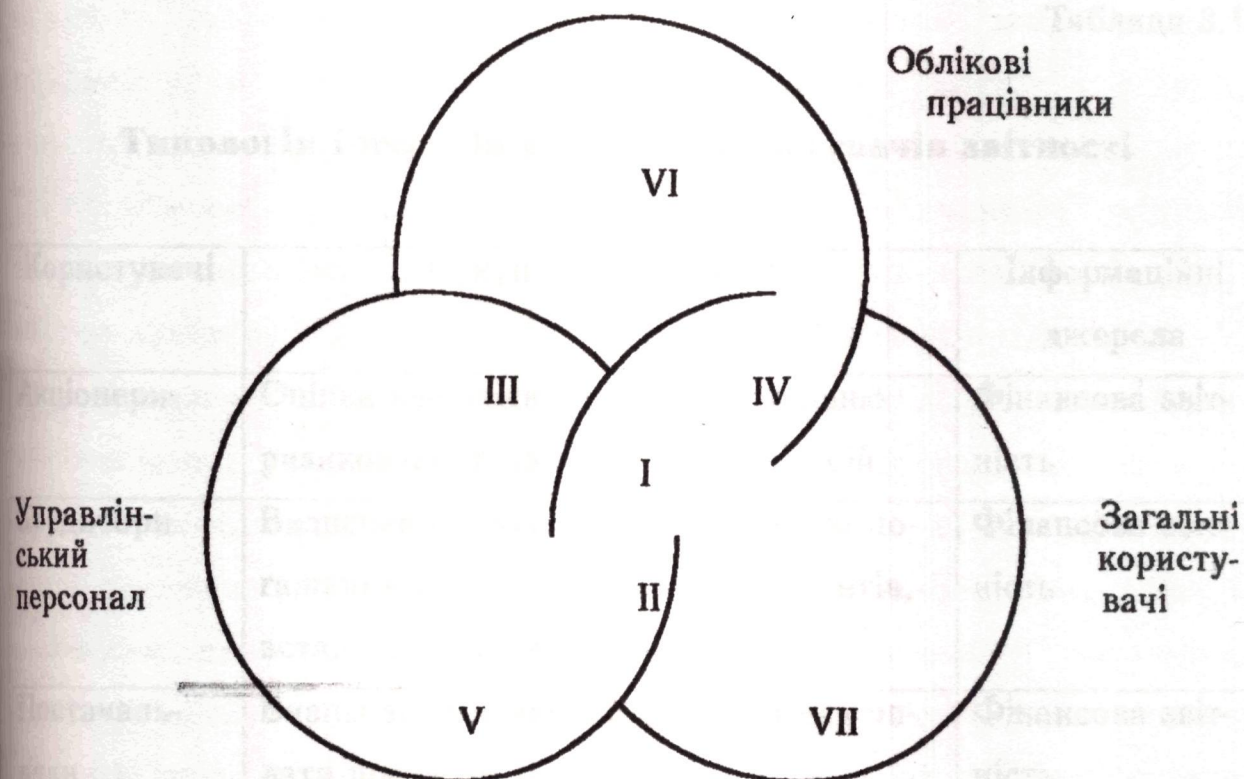

Рис. 3.1. Схема взаємозв'язку інтересів різних груп користувачів звітності.

Розширення кількості користувачів фінансової звітності об'єктивно вимагало б збільшення переліку звітних форм, проте спостерігається зворотне явище. Значно змінився склад і зміст форм звітності. Зазнав перетрубації Баланс (внесено уточнення по багатьох статтях), Звіт про фінансові результати та їх використання, відмінено цілий ряд другорядних форм. Основною причиною такої невідповідності стала зміна завдань, що стоять перед фінансовим (бухгалтерським) обліком в нових умовах ринкової економіки та його відокремлення від статистичного обліку.

Слід відмітити, що не лише в нашій країні, але й за кордоном за останні десятиліття змінились уявлення про облік та звітність, поглибилось його наукове та практичне трактування, розширилось розуміння багатофункціональної ролі бухгалтера в процесі управління. Такий підвищений інтерес до даних проблем обумовлюється, перш за все, розширенням в нових умовах господарювання економічного

Типологія інтересів окремих користувачів звітності

Користувачі	Сукупність інтересів	Інформаційні джерела
Акціонери	Оцінка відповідності доходу ступеню ризикованості здійснених інвестицій	Фінансова звітність
Кредитори	Визначення наявності ресурсів для погашення кредитів і виплати процентів, встановлення умов кредитування	Фінансова звітність
Постачальники	Визначення наявності ресурсів для оплати поставок	Фінансова звітність
Покупці	Оцінка терміну(строку) функціонування суб'єкта господарювання на даному сегменті ринку	Фінансова звітність
Управлінський персонал	Оцінка ефективності виробничої і фінансової діяльності, прийняття управлінських та фінансових рішень	Внутрішні звіти підприємства; фінансова звітність
Податкові органи	Оподаткування	Фінансова звітність
Працівники	Оцінка стабільності та рентабельності з метою визначення перспектив своєї зайнятості, отримання фінансових та інших пільг і виплат від підприємства	Фінансова звітність
Статистичні органи	Статистичні узагальнення	Фінансова і статистична звітність

простору господарюючих суб'єктів і їх бажанням мати надійний інформаційний зв'язок. Тому виникає об'єктивна потреба в розробці єдиного підходу, щодо стандартів фінансового обліку та звітності. Причому основною функцією розробки стандартів фінансової звітності, на наш погляд, є досягнення принципу, згідно з яким вона є правдивим і справедливим відображенням фінансового становища підприємства.

"В даний час робота в галузі стандартизації обліку та звітності ще не завершена, проте в економічній літературі виділяються загальні концептуальні основи (рис.3.2.) у відповідності з якими складається фінансова звітність" підприємств різних форм власності (54, с.26). В зв'язку з тим, що вони є загальними для більшості економічно розвинутих країн і практично формують основу міжнародних стандартів по складанню звітності, доцільно їх використовувати на підприємствах України. Але для цього, на думку вітчизняних економістів (22, 28, 133), необхідно вирішити три основні групи проблем:

1. Забезпечення узгодженості форм фінансової звітності з міжнародними стандартами. Головним завданням тут є забезпечення корисності інформації для прийняття рішень, які спрямовані на майбутнє, замість відображення колишньої інформації, переважно з метою розрахунку оподаткування; спрощення форм звітності так, щоб вони були більш зрозумілі користувачам, тощо.

Важливим завданням є також забезпечення умов, коли підприємства будуть подавати всі форми звітності для фінансових ринків, тобто не тільки Баланс і Звіт про прибутки, а й Звіт про нагромаджений прибуток, Звіт про грошові потоки, Пояснення до звітності. Крім того, в звітності мають бути представлені всі її основні елементи, такі як: активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати, прибутки і збитки, необхідні для розрахунку користувачами відповідних фінансових коефіцієнтів.

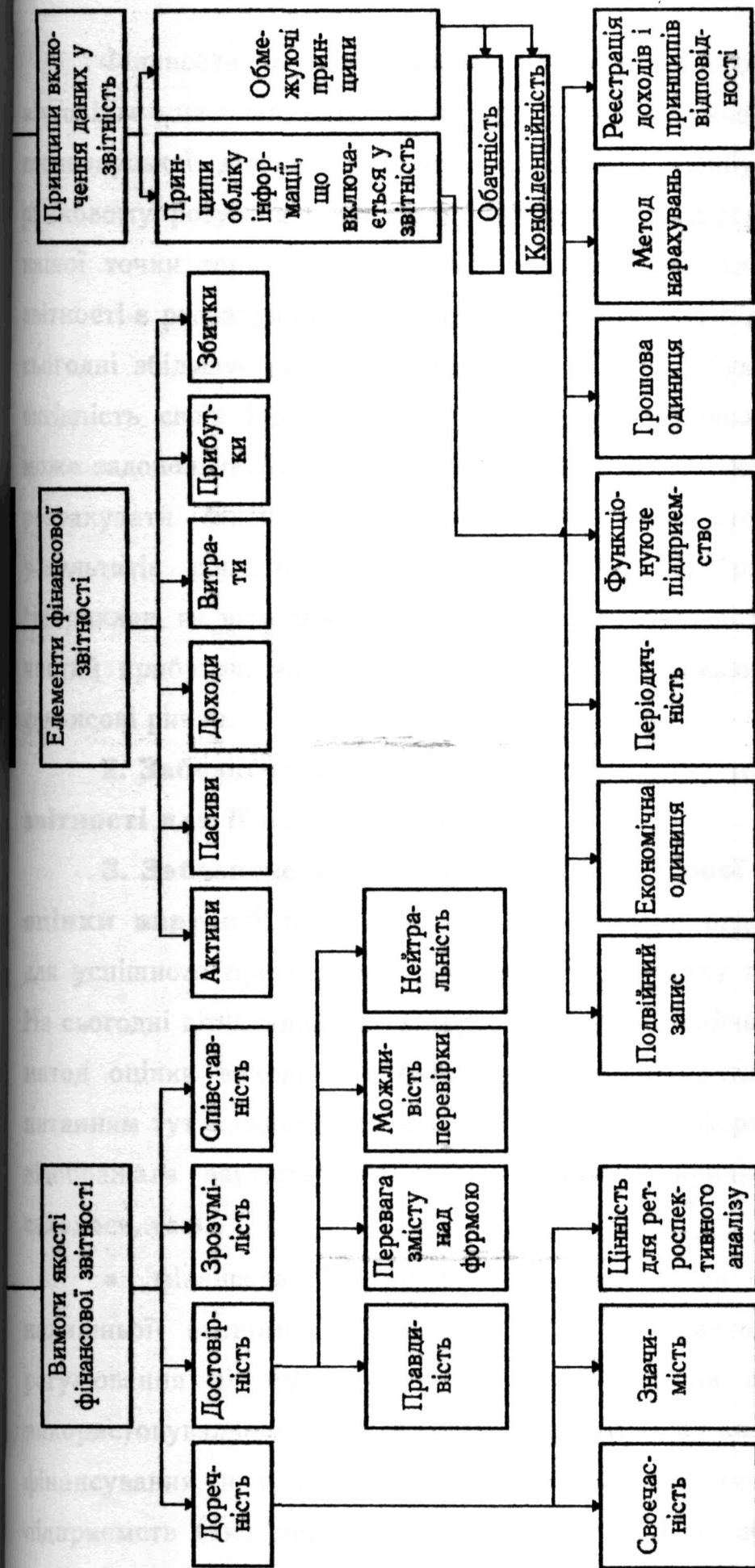

Рис. 3.2. Концептуальні принципи фінансової звітності.

Фінансова звітність, яка існує в Україні, сьогодні практично не відповідає на запитання, скільки було витрачено на здійснення господарської діяльності і отже, наскільки прибутковою вона є в ринковому розумінні. Для того щоб отримати інформацію, потрібно, з нашої точки зору, внести певні корективи, оскільки метою нинішньої звітності є розрахунок оподаткованого прибутку. Не дивлячись на те, що сьогодні збільшується потік інвесторів, які потребують інформацію про вигідність своїх інвестицій у підприємство, фінансова звітність ще не може задовольнити їхні інтереси і форми звітності не дають можливості розрахувати фінансові коефіцієнти, які використовують для оцінки результатів діяльності підприємства в умовах ринкової економіки. Наприклад, як вже зазначалось вище, фінансова звітність не відображає чистий прибуток, який є одним із основних показників, що цікавлять фінансові ринки.

2. Забезпечення надійності і доступності фінансової звітності для її користувачів.

3. Забезпечення корисності фінансової інформації для оцінки вартості підприємства. Це питання надзвичайно актуальне для успішного проведення приватизації і розвитку приватного сектора. На сьогодні вітчизняна бухгалтерська практика найчастіше використовує метод оцінки виходячи з балансової вартості активів. Найістотнішим питанням тут є недостатня кількість фактичної інформації, яка б реально відображала вартість цих активів. Основні причини становища, що склалося, такі:

- фінансова інформація минулих років відображає вплив колишньої економічної системи і таких факторів, як державне регулювання цін (у багатьох випадках ціни на основні засоби, які використовувались, встановлювала держава, а не ринок), державне фінансування, низькі процентні ставки, монополістичне становище ряду підприємств (яке може зберегтися, а може і не зберегтися в умовах

ринку), надлишок робочої сили на деяких великих державних підприємствах;

- відсутність необхідної фінансової та юридичної інфраструктури, яка могла б забезпечити правдиве і справедливе відображення фінансового становища підприємства, яке підлягає оцінці;

- високий рівень інфляції.

Поряд з вирішенням цих трьох груп проблем, виникає потреба в зміні складу, характеристики та наповнення форм фінансової (бухгалтерської) звітності і це при умові, що дана проблематика займає значне місце в національному обліковому законодавстві. Так, "практично щорічно, починаючи з 1923 року, Народний комісаріат фінансів СРСР, а потім Міністерство фінансів Союзу, видавали інструкцію про склад і порядок складання як квартальних, так і річних звітів"(80, с.8). Така ж практика діє і в Україні, де обсяг річного бухгалтерського звіту і Інструкція про порядок цього заповнення затвердженні наказом Міністерства фінансів України від 9 серпня 1993 року №55 з наступними змінами і доповненнями. До його складу входять три типові форми:

- Баланс підприємства - форма №1 (додаток Т);
- Звіт про фінансові результати та їх використання - форма №2;
- Звіт про фінансово-майновий стан - форма №3;
- Пояснювальна записка (крім малих підприємств) (91).

Говорячи про склад фінансової звітності зарубіжних (західних) компаній, слід підкреслити, що в них основною формою звітності є також річний звіт, який на відміну від вітчизняного включає в себе:

- звернення президента фірми до акціонерів;
- загальну характеристику умов функціонування фірми в звітному році;
- бухгалтерську звітність, до складу якої входить:
 - а) Баланс (рис. 3.3.);
 - б) Звіт про прибутки і збитки (рис. 3.4.);

в) Звіт про рух (потоки) грошових засобів;

г) Звіт про розподіл чистих доходів.

- розшифровка окремих статей бухгалтерської звітності;
- аудиторський висновок;
- аналітичний розділ (з думками управлінського персоналу щодо змін в результатах діяльності, ресурсах, ліквідності);
- інформація про перспективи розвитку фірми.

Перехід на міжнародні стандарти обліку та статистики, задекларований Указом Президента України ще у 1991 році, фактичний перехід у відповідності із Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" з 1 липня 1997 року на порядок визначення фінансового результату за методом "затрати - випуск" викличе за собою об'єктивну необхідність зміни фінансової звітності. Побудова реформованої звітності можлива, на наш погляд, через порівняння існуючих вітчизняних та зарубіжних форм і на цій основі створення найбільш оптимальних варіанту.

Найбільші розходження існують в змісті інформації бухгалтерської звітності. Почнемо з балансу. У відповідності з вимогами міжнародного стандарту він повинен складатися таким чином, щоб була зрозуміла: по-перше, структура капіталу (аспект фінансування); по-друге, структура майна для отримання інформації про ліквідність підприємства (аспект інвестування); по-третє, структура капіталу і майна для отримання інформації про платоспроможність та ліквідність. Крім того, форму самого балансу фірма вибирає самостійно. Головне, щоб він був побудований по принципу зростаючої чи спадаючої ліквідності. Всі ці вимоги не повністю знайшли відображення стосовно балансу, який використовується на досліджуваних нами підприємствах спиртової промисловості. Тому розглянемо основні принципи, які спричиняють невідповідність змісту балансу наших підприємств і зарубіжних фірм.

Рис. 3.3. Схема балансу.

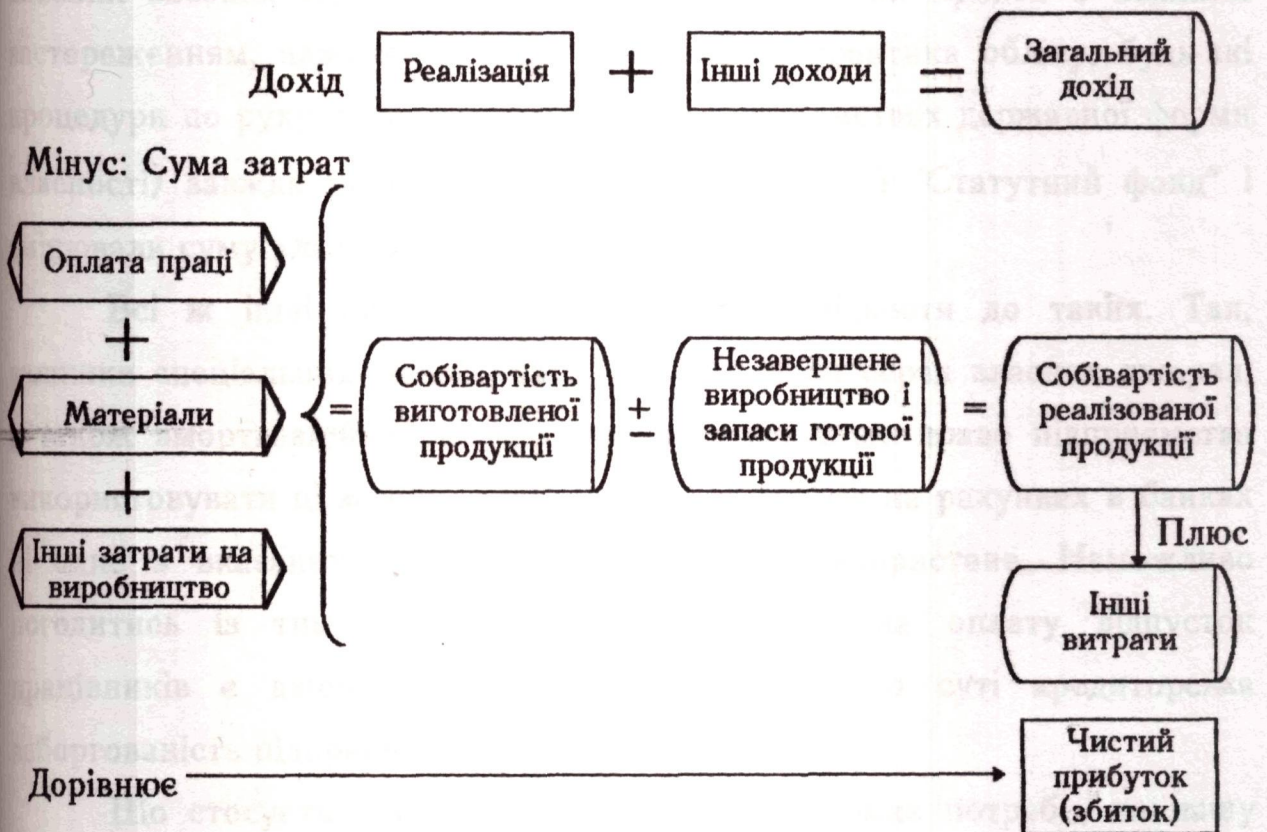

Рис. 3.4. Схема звіту про прибутки і збитки.

В балансі за 1996 рік (41,74) перший розділ пасиву "Джерела власних та прирівняних до них коштів", по суті, не відображає власних джерел, так як до їх складу, крім статутного фонду, віднесено спеціальні фонди, амортизаційний фонд, зарезервовані засоби на оплату відпусток та винагород за вислугу років (рядок 460). Якщо виходити з концепції західних спеціалістів, то всі джерела засобів повинні бути поділені на дві групи: " власний капітал " і " залучений капітал ", але більша частина названих вище статей не можуть бути джерелами власних засобів. Використання на західних фірмах поділу на власний та залучений капітал не випадкове, так як він (поділ) відображає аспект фінансування підприємства, що необхідно для отримання інформації про ліквідність суб'єкта господарювання. Тобто, у власному капіталі повинні бути реальні джерела засобів. Не торкаючись статті "Статутний фонд", зміст якої в залежності від форми власності і господарських форм підприємства може бути різним, підкреслимо, що вона відображає дійсні джерела власних засобів. Проте до такого висновку можна прийти з великим застереженням, адже як показує багаторічна практика обліку, будь-які процедури по руху основних засобів (на підприємствах державної форми власності) завжди приводили до зміни рахунку 85 "Статутний фонд" і змінювали суму власних засобів.

Всі ж інші статті навряд чи можна віднести до таких. Так, залишки спеціальних фондів, які відображаються серед власних джерел, а також амортизаційний фонд представляють лише право підприємства використовувати ці засоби. При відсутності коштів на рахунках в банках ні одне з вказаних джерел не може бути використане. Неможливо погодитись із тим, що зарезервовані засоби на оплату відпусток працівників є джерелом власних коштів. Це по суті кредиторська заборгованість підприємства перед працівниками.

Що стосується залученого капіталу, то немає потреби, на нашу думку, виділяти кредити і кредиторську заборгованість в балансі по

строках платежу (не сплачена в строк та строк оплати не настав), так як це внутрішня інформація підприємства, яка може бути предметом розгляду лише між підприємством і банком чи кредитором.

Критично слід підійти і до активної частини балансу. Так розділ "Запаси і затрати" на перший погляд ідентичний застосовуваному на зарубіжних фірмах з однією суттєвою відмінністю, що стосується оцінки статей цього розділу. Міжнародні стандарти складання фінансових звітів передбачають відображення запасів в балансі по вартості можливої реалізації, тобто по ринкових цінах, які діють на день складання звітності. Облікова практика українських підприємств передбачає оцінку запасів по фактичній собівартості, в якій не знайшли відображення втрати у вартості запасів та інфляційні процеси. Тому виникає запитання, чи реально оцінювати запаси, що відображаються в балансі наших підприємств, з позиції реальності майна, при реалізації якого можливо було б повернути залучені засоби? Відповідь однозначна, що в такому вигляді не всі запаси є засобом платежу (таблиця 3.2.). Що стосується незавершеного виробництва і готової продукції, то їх оцінку по фактичній виробничій собівартості в балансі також не можна назвати об'єктивною. Таким чином, можна твердити, що активна частина балансу не дає достовірної інформації про майновий стан підприємства. Для її отримання необхідно виконати ряд додаткових розрахунків.

Поряд з перерахованими відмінностями при вивченні та ознайомленні з зарубіжним балансом слід мати на увазі його особливості, а саме:

- розташування балансових статей може бути іншим в порівнянні з вітчизняним балансом (статті активу - в порядку зменшення ліквідності;
- пасиву - зростання строку погашення зобов'язань (рис. 3.3.);
- горизонтальна або вертикальна форма представлення балансу;

Таблиця 3.2.

**Методика обліку та оцінки запасів в національних системах
обліку деяких розвинутих країн**

Країна	Вартість придбання	Вартість реалізації	Мінімальна вартість	Вартість визначена по методу			Відображення методів у звітності
				Фіфо	Ліфо	Середньої вартості	
Німеччина	-	-	0	х	х	х	0
Австрія	-	-	+	+	-	х	*
Бельгія	х	-	+	+	х	х	*
Канада	-	-	0	х	х	х	*
США	-	-	0	+	х	х	0
Франція	-	-	+	+	-	х	*
Італія	-	-	0	0	+	х	*
Японія	-	-	+	0	0	+	0
Норвегія	-	-	0	х	-	х	*
Нідерланди	-	х	+	+	х	х	*
Великобританія	-	-	0	0	-	-	0
Швеція	-	-	+	+	+	+	*
Швейцарія	-	-	х	х	х	х	*

Умовні позначення: **0** - встановлено спеціальним законом;
***** - встановлено іншими нормативними документами;
+ - практикується більшістю компаній;
- - не дозволено;
х - не поширено;
0 - практикується рідко.

- багато балансових статей розшифровується в Примітці за балансом;

- деякі статті можуть не відповідати обліковим даним, хоча і узгоджуються з діючою системою облікових принципів (нетто-сума дебіторської заборгованості не включає суму безнадійних боргів);

- прибуток, не виплачений у вигляді дивідендів, а вкладений в розвиток виробничої діяльності, показують в балансі окремою статтею "Нагромаджений прибуток" (її величина може навіть перевищувати розмір статутного капіталу).

Основні відмінності вітчизняного Звіту про фінансові результати та їх використання від західного Звіту про прибутки і збитки полягають в тому, що в нашому - ключовим показником є балансовий прибуток, який в подальшому розподіляється за різними напрямками, а в західному - показник чистого прибутку, що залишається в розпорядженні власників компанії після сплати всіх податків і використовується для виплати дивідендів і реінвестування прибутку. Під час аналізу цього документу основну увагу звертають на питання достатності прибутку підприємства за поточний рік для виплати дивідендів, чи для цього залучається нагромаджений прибуток попередніх років.

Звіт про рух грошових коштів характеризує джерела і об'єми їх надходження в звітному році. За даними цієї форми можна проаналізувати причини збільшення або зменшення грошових засобів по трьох напрямках:

- поточна діяльність (чистий прибуток);
- інвестиційна діяльність (продаж або придбання нерухомості, боргових зобов'язань);
- фінансова діяльність (виплата дивідендів, випуск додаткових акцій, облігацій, або їх викуп, погашення боргів).

Ці зміни відображаються таким чином, що дозволяють встановити зв'язок між залишками грошових засобів на початок і кінець звітного

періоду на основі методу потоку грошових засобів. При використанні цього методу облік доходів і витрат здійснюється лише в момент надходження або виплати грошей незалежно від періоду, до якого вони відносяться (8, с.332-365, 108, с.32-33).

В даний час, в ряді зарубіжних країн названій формі віддаються переваги, так як з її допомогою можлива більш об'єктивна оцінка ліквідності підприємства в умовах інфляції. Це викликано тим, що при складанні інших звітних форм використовують метод нарахувань, що передбачає відображення витрат і доходів, незалежно від отримання чи оплати відповідних сум. Хоча цей метод визнається як вітчизняними, так і зарубіжними економістами найбільш об'єктивним при оцінці результатів діяльності, він призводить до того, що чистий прибуток за звітний період не відображає фактичного поступлення грошових засобів, що викликає необхідність його корегування в звіті про прибутки і збитки (тобто усунення дії операцій, які вплинули на розрахунок чистого прибутку, але не подіяли на динаміку грошових засобів).

Підсумки проведеного порівняльного аналізу звітних форм узагальнено нами в таблиці 3.3.

3.2. Аналіз основних показників звітності.

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану служить головна форма фінансової звітності - бухгалтерський баланс. Його значення настільки важливе, що досить часто, в економічній літературі, аналіз фінансового стану називають аналізом балансу.

Будь-якому господарюючому суб'єкту зовсім не байдуже, за якими показниками будуть оцінювати його фінансовий стан зацікавлені користувачі.

Тому, без сумніву, повинно існувати єдине методичне "ядро", що об'єднує всі показники. Проте, перш ніж розглянути пропонувану нами

**Порівняльна характеристика вимог форм звітності деяких
розвинутих зарубіжних країн та України.**

Ознака	Країна					
	Україна	Німеччина	Франція	Іспанія	Бельгія	Велико- британія
А	1	2	3	4	5	6
Вимоги до облікової політики:						
• спадковість облікової політики	+	+	+	+	+	+
• консерватизм	+	+	+	+	+	+
• повнота	+	+	+	+	+	+
• незаперечність	+	-	+	+	-	-
• неупередженість	-	+	+	*	*	+
Звітність: формати балансу:						
• вертикальний	-	+	+	-	+	!
• двохсторонній (горизонтальний)	!	!	!	!	!	+
Формати звіту про прибутки і збитки: вертикальний:						
• загальний об'єм виробництва	-	!	!	!	+	+
• валовий дохід (прибуток)	-	+	+	+	+	!
двохсторонній:						
• загальний об'єм виробництва	-	+	!	!	!	+
• валовий дохід (прибуток)	+	+	+	+	+	+
Звіт про джерела засобів та їх використання	**	-	+	+	-	!
Вимоги до складання внутрішньої звітності:						
• піврічної	+	*	+	+	*	-
• квартальної	+	-	+	!	-	-

Умовні позначення:

- ! - поширено на практиці;
- - не поширено на практиці;
- + - дозволено (досить поширено);
- * - введено недавно;
- ** - не використовується взагалі.

систему, необхідно, і тут ми цілком погоджуємось з думкою Ковальова В.В. (50, с.88-90), вказати деякі обмеження притаманні балансу. Найбільш суттєвими з них є:

- принцип історизму, а саме: баланс фіксує сформовані до моменту його складання підсумки фінансово-господарської діяльності;
- баланс відображає стан підприємства на певну дату, проте не дає відповіді на запитання, щодо виникнення цього стану;
- за даними балансу можна розрахувати цілий ряд аналітичних показників, але ні баланс, ні ці показники не дадуть вичерпної інформації без їх динаміки. До того ж їх аналіз повинен доповнюватись оглядом аналогічних показників по споріднених підприємствах або середньо галузевих;
- по найбільш динамічних статтях (товарно-матеріальні запаси, готова продукція, та інші) баланс не адекватно відображає стан засобів підприємства на протязі звітного періоду. Так, наприклад, на момент складання балансу наявність великих товарних запасів не дає впевненості в тому, що такі мали місце на протязі всього звітного періоду;
- фінансовий стан підприємства і перспективи його зміни знаходяться під впливом не лише чинників фінансового характеру, але й і факторів, що не мають вартісної оцінки (політичні, загальноекономічні зміни, реорганізація галузі, зміна форми власності, підвищення загального рівня підготовки персоналу, і т.д.);
- в балансі існують статті, на які під час проведення аналізу слід звернути особливу увагу. Це перш за все збитки (рядок 330, 340), які завишають валюту балансу, резерв сумнівних боргів (рядок 415), що відображає перерозподіл пасивів, а також статті, заложені в існуючій методології формування статутного капіталу (це надана можливість формування статутного фонду протягом року, викупі підприємством своїх акцій). В балансі фігурує загальна сума статутного фонду, незалежно від

того, сплачений він повністю чи ні, в активах в рядку 050 відображається заборгованість учасників.

Пропонована нами схема включає абсолютні та відносні показники, що дозволяють комплексно і об'єктивно оцінити фінансовий стан досліджуваних підприємств галузі. Загальна схема рекомендованої системи наведена на рис.3.5. Всі абсолютні показники (рис.3.6.) (за виключенням наявності власних обігових засобів) знаходяться в звітному балансі (додаток Т). В активі - показники, що характеризують склад майна, в пасиві - показники джерел придбання майна. Наявність власних обігових засобів - величина розрахункова. У відповідності з методикою запропонованою професором Палієм В.Ф. цей показник "визначається як різниця підсумків першого розділу пасиву і активу аналітичного балансу нетто" (87, с.27). Такої ж думки дотримуються Патров В.В. та Ковальов В.В. "орієнтована оцінка цього показника може бути отримана шляхом віднімання підсумку I розділу активу з підсумку I розділу пасиву" (92, с.111). Проте далі Палій В.Ф. твердить, що так як довгострокові залучені засоби направляються на придбання основних засобів та капітальні вкладення, було б справедливим в розрахунках оборотних засобів суму довгострокових кредитів банку та позикових коштів (рядок 500, 510, 520) добавляти до підсумку першого розділу пасиву балансу.

Остання думка, на наш погляд, є вірною, тому тоді алгоритм розрахунку наявності власних обігових засобів матиме вигляд:

$$В об.з. = (Д в.к. + Д з.к.) - Д ак. , \quad (3.1)$$

де: **В об.з.** - власні обігові засоби;

Д в.к. - джерела власних та прирівняних до них коштів (підсумок I розділу пасиву балансу);

Д з.к. - довгострокові залучені кошти (підсумок II розділу пасиву балансу);

Д ак. - довгострокові активи (підсумок I розділу активу балансу).

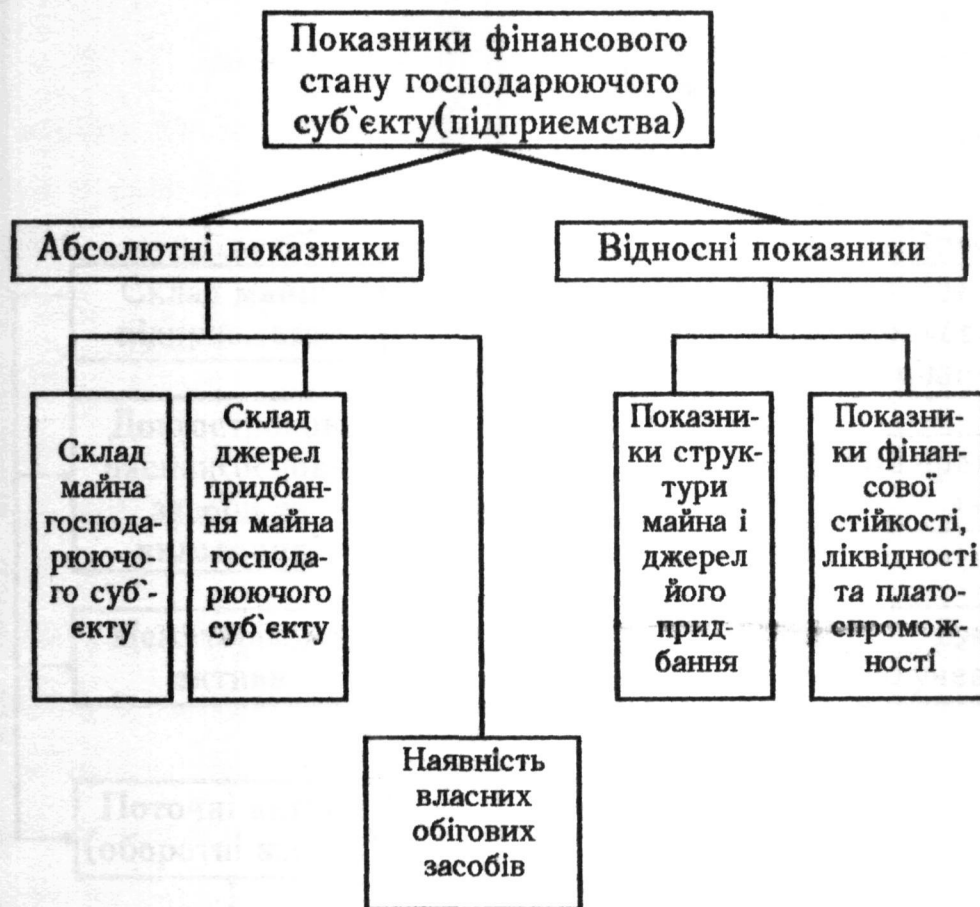

Рис.3.5. Загальна схема системи показників фінансового стану господарюючого суб'єкту(підприємства)

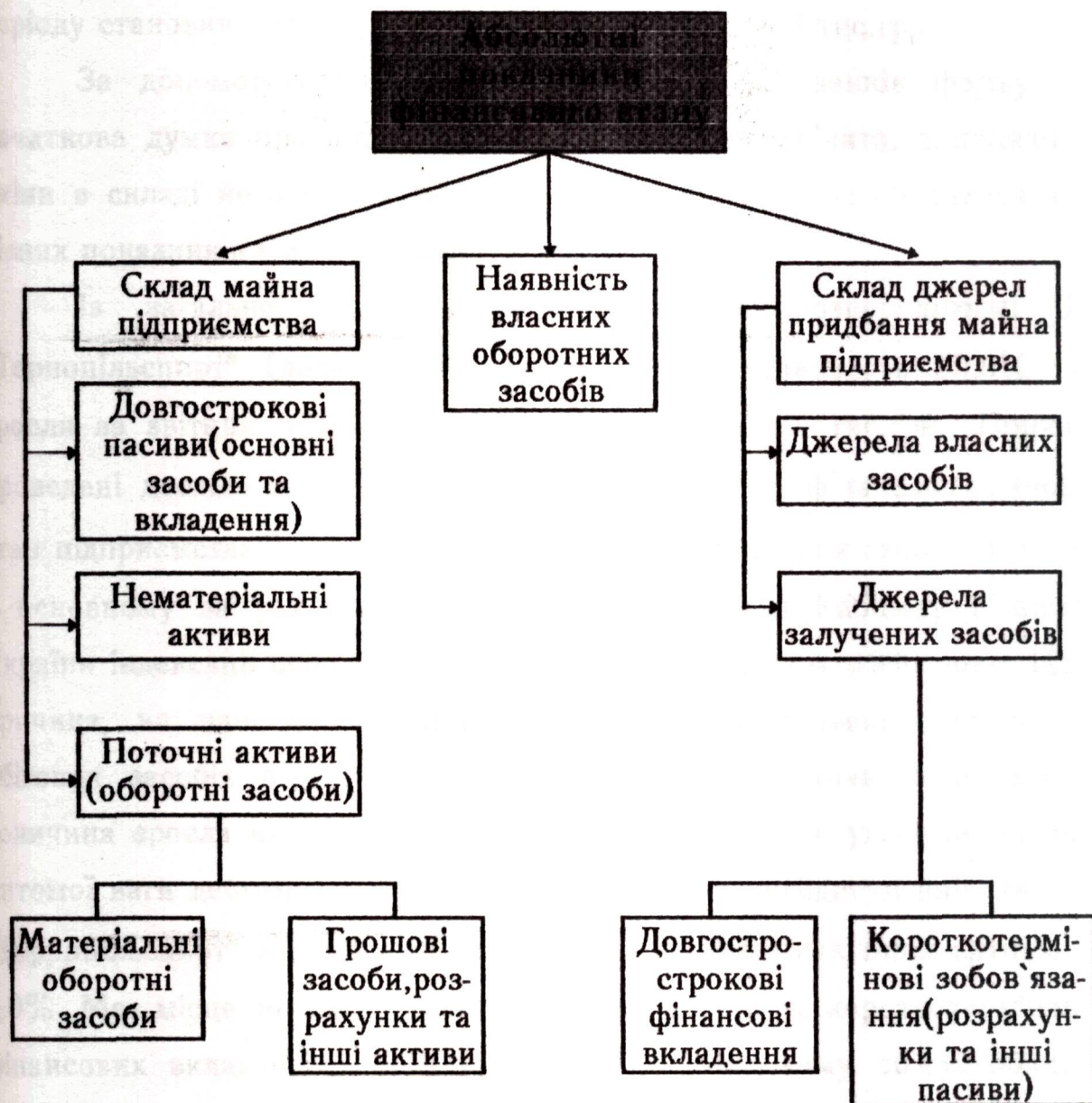

Рис. 3.6. Система абсолютних показників фінансового стану

Стосовно ДО "Тернопільспирт" цей показник на початок звітнього періоду становив - 5853,9 тис.грн., на кінець - 10960,8 тис.грн..

За допомогою розрахунку абсолютних показників формується початкова думка про діяльність господарюючого суб'єкта, виявляються зміни в складі його майна та джерелах, встановлюються взаємозв'язки різних показників (31, с.13-20, 118, с.4-5).

Із загальної суми майна, що є в розпорядженні ДО "Тернопільспирт" (додаток Т.1) основні засоби становлять 59,8%, які зросли за звітний період на 29,7% або на 43823,9 тис.грн.. Причому проведені дослідження (дані форми №3 "Звіт про фінансово-майновий стан підприємства") свідчать, що ріст вартості основних засобів відбувся в основному за рахунок проведеної за рішенням Кабінету Міністрів України індексації основних фондів станом на 1 квітня 1996 року. Ця ж причина, на наш погляд, призвела до суттєвого зменшення частки обігових засобів в структурі активу на 21,31%, хоча їх абсолютна величина зросла на 15773,5 тис.грн.. Звертає на себе увагу зменшення питомої ваги дебіторської заборгованості (об'єму кредитування, яке ДО "Тернопільспирт" надало своїм покупцям) в складі сукупних активів на 8,0%. Має місце зменшення долі грошових засобів та короткотермінових фінансових вкладень (з 8,4% до 3,7%) в загальному об'ємі обігових засобів, що свідчить про їх серйозний дефіцит.

Аналіз пасивної частини балансу дозволяє твердити, що в складі джерел формування майна ДО "Тернопільспирт"(додаток Т.2) найбільшу частку становлять власні кошти (78,51%), які до того ж зросли на 51 622,7 тис.грн. або 7,48%. Незначне збільшення в абсолютних показниках розміру позичених коштів (+11906,6) не привело до росту їх відносної величини в складі пасивів.

Кредиторська заборгованість, хоча і складає на протязі аналізованого періоду більшу частину позичених (залучених) джерел: 95,6% (6479,6 : 6777,2 x 100) на початок року і 82,65% (15442,8 :

18683,8 x 100) на кінець року, забезпечила додаткове залучення засобів в розмірі 8963,2 тис.грн..

Проведення такого горизонтального та вертикального аналізу структури балансу дає змогу виділити наступні ознаки "доброго" балансу:

- спостерігається ріст власного капіталу;
- не має різких змін в окремих статтях балансу;
- дебіторська заборгованість знаходиться у відповідній рівновазі з розмірами кредиторської заборгованості;
- відсутність "небажаних" статей (збитки, прострочена заборгованість);
- запаси і затрати не перевищують величини мінімальних джерел їх формування (власні обігові засоби, довготермінові кредити та позики, короткотермінові кредити і позики).

Визначення відносних показників запропонованої нами системи (рис.3.5.) базується також на основі даних бухгалтерського балансу і з незначним залученням показників форми №2 "Звіт про фінансові результати та їх використання".

Показники структури майна господарюючого суб'єкта і джерел його придбання обчислюються за широко відомими і поширеними методиками виміру питомої ваги окремих складових в загальному цілому. В зв'язку з великою кількістю цих методик, серед економістів не має єдності щодо встановлення єдиних правил застосування співвідношення між окремими балансовими показниками, присвоєння їм специфічних загальноприйнятих назв.

Одним з найважливіших відносних показників, що характеризують структуру майна та джерел його придбання, господарюючого суб'єкта є показник, який отримав у міжнародній практиці назву "коефіцієнт автономії". Вітчизняна термінологія трактує його як "коефіцієнт незалежності":

$$K н. = B к. / B м. ,$$

(3.2)

де: **К н.** - коефіцієнт незалежності;

В к. - власний капітал;

В м. - загальна вартість майна.

Дискусійний характер серед вчених носить порядок визначення загальної вартості майна, що знаходиться в обороті. Найбільш поширеними серед тих, що зустрічаються в економічній літературі, можна назвати:

- сума довгострокових (позаоборотних) активів за залишковою вартістю і поточних активів, тобто сума підсумків I, II, III розділів активу балансу;

- сума довгострокових (позаоборотних) і чистих поточних активів, розмір останніх визначають шляхом виключення з суми підсумків II і III розділів активу балансу поточних пасивів;

- величина валюти (підсумку) балансу.

Більшість економістів, серед яких і В.В. Сопко (118, с.4), схильні до третього способу, тим більше, що він дуже близький до першого. Розходження між ними виникають лише у випадку наявності сум по статті "Збитки" активу балансу. Економічний зміст співвідношення "сукупні пасиви - майно = збитки" полягає в тому, що певна частина капіталу через нераціональне використання є втраченою для підприємства, внаслідок чого його діяльність фінансується меншим об'ємом засобів. На досліджуваних нами підприємствах ДО "Тернопільспирт" цей коефіцієнт становить на початок року:

$$K н. = 16623,9 / 23401,1 = 0,71;$$

і на кінець року :

$$K н. = 68246,6 / 86930,4 = 0,78.$$

Тобто, незалежність (автономність) об'єднання збільшилась на 0,07. "У світовій практиці прийнято вважати. Що загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел

фінансування. Отже, якщо це співвідношення більше ніж 0,5, то фінансування діяльності за рахунок залучених коштів здійснюється в допустимих межах" (118, с.4).

Поряд з визначенням коефіцієнта незалежності (автономії) рекомендуємо аналізувати в динаміці показник фінансової стабільності. Його значення показує питому вагу джерел фінансування, які підприємство може використовувати в своїй діяльності тривалий час. Севрук В.Т. пропонує з цією метою використати показник "коефіцієнт покриття інвестицій" (112,с.17) і ми підтримуємо його думку:

$$K_{ф.с.} = (B_{к.} + Д_{з.к.}) / B_{м.} , \quad (3.3)$$

де: $K_{ф.с.}$ - коефіцієнт фінансової стабільності;

$B_{к.}$ - власний капітал;

$Д_{з.к.}$ - довгостроковий залучений капітал;

$B_{м.}$ - загальна вартість майна.

Далі слід проаналізувати інші показники фінансової стійкості.

Балабанов І.Т. рекомендує розраховувати коефіцієнт фінансування як співвідношення власних та залучених засобів (3, с.21):

$$K_{ф.} = B_{к.} / (З_{к.} = K_{з.}) , \quad (3.4)$$

де: $K_{ф.}$ - коефіцієнт фінансування;

$B_{к.}$ - власний капітал;

$З_{к.}$ - залучений капітал;

$K_{з.}$ - короткотермінові зобов'язання.

Перевищення власних засобів над залученими означає, що господарюючий суб'єкт володіє достатнім запасом фінансової стійкості і відносно незалежний від зовнішніх джерел фінансових ресурсів. Співвідношення власного капіталу до зовнішніх зобов'язань є однією з найважливіших характеристик фінансової незалежності підприємства від залучених засобів і широко використовується в західній практиці фінансового аналізу і менеджменту.

У вітчизняній методології не має єдиної думки щодо мінімально допустимого рівня цього показника. Ряд авторів (Романов А.Н., Лукасевич І.Я., Єфимова В.В.) рахують нормальним співвідношення 2 : 1, при якому 33% загального фінансування здійснюється через залучені засоби (107, с.29, 31, с.28). Інші вчені вважають, що при значенні цього показника менше 1, господарюючий суб'єкт втрачає фінансову автономність. Проте, на наш погляд, заслуговує на увагу авторитетна думка В.Ф. Палія, який твердить, що "коефіцієнтне співвідношення залучених і власних засобів залежить від характеристики господарської діяльності підприємства та швидкості обороту перш за все обігових засобів. При високих показниках оборотності, критичне значення коефіцієнта може не набагато перевищувати одиницю без суттєвих наслідків для фінансової автономності" (87, с.32).

Значення вище перерахованих показників щодо досліджуваної галузі відображено в таблиці 3.4.

Оцінка звітних даних дозволяє твердити, що об'єкт аналізу є фінансово стійким, навіть не дивлячись на отриманий в звітному періоді збиток у розмірі 1240,0тис.грн.(рядок 340).

Необхідність оцінки кредитоспроможності господарюючого суб'єкта та посилення жорсткості фінансових обмежень викликає потребу проведення аналізу ліквідності балансу. Даний термін в економічній літературі визначається як степінь покриття зобов'язань підприємства його активами, причому строк їх перетворення в грошові засоби відповідає терміну погашення зобов'язань. Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні засобів по активу, які згруповані по степені їх ліквідності і розташовані в порядку її зменшення (грошові засоби, короткотермінові зобов'язання (цінні папери), дебіторська заборгованість, матеріально-виробничі запаси) із зобов'язаннями по пасиву, які згруповані по строках їх погашення і розташовані в порядку зростання цих строків (кредиторська заборгованість, короткотермінові кредити та

Показники фінансової стійкості ДО "Тернопільспирт"

Назва показника	Значення показника станом на 1.01.1996р.	Значення показника станом на 1.01.1997р.
Коефіцієнт незалежності	0,71	0,78
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,71	0,78
Коефіцієнт фінансування	2,45	3,65

залучені засоби, довготермінові пасиви).

Узагальнення розробок вітчизняних та зарубіжних вчених по цьому питанню (8, 54, 50, 32, 118, 112) дозволяє виділити три основні показники ліквідності:

- коефіцієнт покриття;
- коефіцієнт загальної ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (таблиця 3.5.).

Значення вищевказаних коефіцієнтів, на досліджуваному нами ДО "Тернопільспирт", відображено в таблиці 3.6.

При цьому, на нашу думку, необхідно зауважити, що коефіцієнти загальної та абсолютної ліквідності в сьогоднішніх умовах господарювання, мають чисто аналітичне значення. Практично коефіцієнт абсолютної ліквідності у багатьох підприємств (що в даному випадку не стосується ДО "Тернопільспирт") вимірюється сотими частками одиниці внаслідок відсутності грошей на рахунках. Тому, загальний коефіцієнт ліквідності формується, головним чином, за рахунок сум дебіторської заборгованості.

Прийнято рахувати, що цей коефіцієнт повинен бути меншим одиниці, а в нашому випадку станом на 1.01.1996 року він значно перевищував цю величину. Якби досліджуване об'єднання не мало б

Типові показники ліквідності господарюючого суб'єкта

Показник	Призначення	Розрахункова формула	Оптимальне значення
Коефіцієнт покриття(Кп.)	Характеризує співвідношення між усіма активами і короткотерміновими зобов'язаннями, тобто достатність обігових засобів для погашення боргів протягом року	(оборотні активи) / (короткотермінові зобов'язання)	2,0-2,5
Коефіцієнт загальної ліквідності(Кз.л.)	Характеризує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок наявних грошових коштів, але й за рахунок очікуваних надходжень	(грошові засоби+швидкорелізуемі цінні папери+інші активи) / (короткотермінові зобов'язання)	не менше 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Ка.л.)	Показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена на певну дату складання балансу	(грошові засоби+швидкорелізуемі цінні папери) / (короткотермінові зобов'язання)	0,25-0,35

Таблиця 3.6.

Показники ліквідності ДО "Тернопільспирт"

Показники	Станом на 1.01.1996р.	Станом на 1.01. 1996р.
Коефіцієнт покриття(Кп.)	1,86	1,52
Коефіцієнт загальної ліквідності(Кз.л.)	1,13	0,75
Коефіцієнт абсолютної ліквідності(Кал)	0,29	0,17

простроченої (в основному безнадійної) дебіторської заборгованості, то за нашими розрахунками цей коефіцієнт був би меншим за одиницю.

Поряд з показниками ліквідності та фінансової стійкості до складу пропонованої нами системи відносних показників фінансового стану входять показники платоспроможності, яку в умовах ринкових відносин

вважають найважливішою умовою господарської діяльності. Даний показник характеризує можливості суб'єкта господарювання здійснювати чергові платежі та виконувати грошові зобов'язання за рахунок наявних грошей та грошових коштів і активів, що можуть бути легко мобілізовані. Саме за даними бухгалтерського балансу оцінюють рівень платоспроможності з врахуванням часу необхідного для перетворення обігових засобів в готівку. Виходячи з терміну переводу, в економічній літературі, визначають три рівні платоспроможності, які оцінюють за допомогою трьох коефіцієнтів: грошової, розрахункової та ліквідної платоспроможності.

Методика їх обчислення за даними балансу ДО "Тернопільспирт" відображена в додатку У.

Коефіцієнт грошової платоспроможності (Кг.п.) станом на 1.01.1997 року становить 0,174, що нижче в порівнянні за станом на 1.01.1996 року на 0,117 пункту, тобто платоспроможність понизилась на 40,21%. Тобто існує реальна можливість погашення лише 17,4% короткострокових зобов'язань.

Про негативні тенденції свідчить також коефіцієнт розрахункової платоспроможності (Кр.п.), який на початок періоду становив 1,19, а на кінець - 0,678, тобто зменшився на 0,512. Це вказує на те, якщо на покриття платіжних зобов'язань мобілізувати не лише грошові кошти, а й засоби в розрахунках, готову продукцію, товари відвантажені, дебіторську заборгованість та інші активи, що можуть бути реалізовані, то на кінець періоду платіжні засоби покривали б платіжні зобов'язання на 67,8%.

Коефіцієнт ліквідної платоспроможності (Кл.п.) є найбільш узагальнюючим показником платоспроможності, його визначають шляхом ділення загальної суми оборотних засобів на власні джерела їх формування. У нашому випадку цей показник станом на 1.01.1997 року становив 0,955. Це означає, що ДО "Тернопільспирт" мобілізувавши всі оборотні засоби станом на 1.01.1997 року може на 95,5% покрити

платіжні зобов'язання. Дане значення коефіцієнта (менше ніж 1) свідчить, що в об'єднанні існує заборгованість, яка перевищує рівень його обігових засобів.

Таким чином, проведений аналіз за допомогою коефіцієнтів платоспроможності свідчить про те, що платоспроможність ДОО "Тернопільспирт" помітно понизилась і не є реально забезпеченою.

Проведені в III розділі дослідження та аналіз різноманітних показників, що характеризують ситуацію в країні і перспективи її розвитку, дають підставу зробити висновок, що фінансова звітність стає все більш націленою на інформаційні запити, в першу чергу інвесторів і власників господарюючих суб'єктів. Крім цього в дисертаційному дослідженні, на основі узагальнення та вивчення, як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, нами запропоновано систему абсолютних та відносних показників, а також методику їх аналізу, яка дозволить комплексно і об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємств спиртової промисловості.

Висновки

Результати проведеного дослідження дозволили нам зробити ряд висновків і на їх основі виробити ефективні рекомендації.

1. В основі облікової практики лежать інтереси конкретних користувачів інформації бухгалтерського обліку і звітності. Відмінності в запитах зовнішніх і внутрішніх користувачів, які приводить до різної цільової направленості завдань, що стоять перед обліком, обумовлюють поділ останнього на два види: управлінський та фінансовий.

2. По мірі входження України в міжнародну систему господарювання одним з факторів розвитку обліку стає світова облікова практика. Довгі роки ізоляції вітчизняного обліку від міжнародної практики обумовили серйозні його розходження з цією практикою. В якості основних тенденцій регулювання обліку в світі виявлені наступні: предметом регулювання є фінансова звітність; жорстке регулювання здійснюється лише у відношенні фінансового обліку; поділ на бухгалтерський та податковий облік; регулювання поодиноких питань на основі уніфікованих принципів.

3. Одним з найважливіших питань задоволення потреб зовнішніх користувачів в інформації, що надається фінансовим обліком є співіснування систем фінансового обліку і оподаткування. Так як держава, в особі податкових органів, є лише одним з можливих споживачів облікової інформації, то зв'язок системи оподаткування і фінансового обліку характеризується не як вертикальний, а як горизонтальний зв'язок. В умовах України розвиток відокремленого існування цих двох систем може мати серйозні негативні наслідки для останньої. Облікова та звітна інформація, відмінна від тієї, що цікавить податкову адміністрацію, може залишитись незатребуваною, а це призведе до незацікавленості в підготовці фінансової звітності, відмінної від податкової, та значно понизить її якість та достовірність.

4. Центральне місце в системі фінансового обліку займають принципи його побудови. Вони представляють собою загальнометодологічні конструкції тривалого періоду дії, які не підлягають корегуванню в зв'язку з поточними змінами господарської політики, регулюють лише найбільш суттєві методологічні положення, чинять принциповий вплив на процес реалізації інформаційної функції обліку.

5. На основі вивчення чинної законодавчої бази (Закон України Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств") досліджена діюча класифікація основних фондів, яка на погляд автора не задовольняє сучасні потреби обліку та робить його громіздким. В зв'язку з цим, виникає необхідність уточнення структури груп та порядку віднесення об'єктів основних фондів до їх складу.

6. В зв'язку з зростанням питомої ваги нематеріальних активів в складі об'єктів основного капіталу, на їх прикладі досліджено питання формування облікової (балансової) вартості.

7. Досліджено на цифровому матеріалі та запропоновано до використання різні методи нарахування амортизації з вказанням як позитивних, так і негативних моментів використання кожного методу. Рекомендовано два способи відображення в фінансовому обліку сум амортизаційних відрахувань: при першому - суми відрахувань нагромаджуються окремо від початкової вартості на спеціальному контрактивному рахунку; при другому - суми відрахування відносяться безпосередньо в дебет рахунків обліку об'єктів основного капіталу.

8. Сформульовано склад завдань та концептуальну модель автоматизованої підсистеми "Облік матеріальних запасів", що повинно задовольнити інформаційне забезпечення в умовах функціонування АРМ.

9. Відпуск сировини зі складу у виробництво рекомендується проводити за фактичною масою в перерахунку на вміст корисної речовини, що необхідно відображати у вимозі вдосконаленої форми.

10. На основі порівняльного аналізу зарубіжних та вітчизняних джерел розроблено та рекомендовано до впровадження на підприємствах досліджуваної галузі номенклатуру елементів затрат.

11. Облік фінансового результату у фінансовій бухгалтерії запропоновано здійснювати двома способами: лінійним - порівняння випуску товарів з минулими затратами і відображення знову створеної вартості загальною сумою з наступною деталізацією та у вигляді бухгалтерського рахунку - з відображенням по дебету споживання минулої праці і затрат зі сторони та знову створеної вартості по кредиту.

12. На основі аналізу різноманітних показників, що характеризують ситуацію в країні і перспективи її розвитку, можна зробити висновок, що фінансова звітність стає все більш націленою на інформаційні запити, в першу чергу інвесторів і власників господарюючих суб'єктів.

13. В дисертаційному дослідженні, на основі узагальнення та вивчення, як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, запропоновано систему абсолютних та відносних показників, а також методику їх аналізу, яка дозволить комплексно і об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємств спиртової промисловості.

Список використаних джерел

1. Антони Р.Н. Основы бухгалтерского учета.-С.П.:Триада НТТ,1993.
2. Арьков П.Г., Арькова З.П. К вопросу учета ТЗР //Бухгалтерский учет.-1980.-С.26-28.
3. Балабанов И.П. Анализ и планирование финансов хозяйствующего субъекта: Учебное пособие.-М.:Финансы и статистика, 1994.-80с.
4. Баренгольд Я.М. Бухгалтерський облік в сільському господарстві.-К.:Вища школа,1986.
5. Безруких П.С. Бухгалтерский учет в СССР /Под ред.Чл.-Корр. АН УССР Н.Г. Чумаченко.-М.: Финансы, 1976.
6. Белуха А.Т. Хозяйственный учет и его роль в АСУ.-М.: Финансы, 1972. - 72 с.
7. Бенке Р.,Холт Р. Полный цикл финансового учета.-М.: АО "Виктория", 1993.
8. Бернстайн А.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ.- М.: Финансы и статистика, 1996, - 624 с.
9. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов: Пер. с англ. под ред. Я.П. Белых.- М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. - 631 с.
- 10.Бородкин А.С. Учет издержек производства в системе хозяйственного расчета. - К.: Выща школа, 1975. - 233 с.
- 11.Бухгалтерский учет в условиях перестройки управления экономикой /А.Н Кашаев, Я.И Цвейбах, О.М.Островский и др./ Под редакцией Н.В. Пантелеева. - М.: Финансы и статистика, 1989. - 176 с.
- 12.Бухгалтерский учет на совместных предприятиях /Под ред. С.М. Шапигузова. - М.: Финансы и статистика, 1991. - 152 с.

13. Бухгалтерский учет: Учебник. / П.С. Безруких, В.Б. Ивашкевич, А.Н. Кашаев и др. / Под ред. П.С. Безруких. - М.: Финансы и статистика, 1982. - 156 с.
14. Бухгалтерский учет: Учебник / П.С. Безруких, Н.П. Кондраков, В.Ф. Палий и др. / Под ред. П.С. Безруких. М.: Бухгалтерский учет, 1994. - 528 с.
15. Бухгалтерский учет: Учебник, 2-е изд., испр. и доп. / И.Е. Тишков, А.Н. Балдинова, Т.Н. Дементей и др. / Под ред. И.Е. Тишкова, А.И. Прищепы. - Мн.: Выш.шк., 1996 - 687 с.
16. Валуев Б.И. Проблемы развития учета в промышленности. - М.: Финансы и статистика, 1984 - 215 с.
17. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами: Пер. с англ. / Гл. Ред. серии Я.В. Соколов. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 799 с.
18. Введение в бухгалтерское дело: Пер. с англ. - К.: Торгово-издательское бюро ВНУ, 1994. - 384 с.
19. Вознюк А.С. Пути совершенствования учета материалов на примере местной промышленности: Автореф. дис.... канд. эк. наук. / Бгин. народ. хоз. им. В.В. Куйбышева. - Минск, 1976. - 24 с.
20. Вуд Т. Бухгалтерский учет для предпринимателей. М.: Финансы и статистика. - 1992.
21. Герчикова И.Н. Финансовый менеджмент: Учебное пособие. - М.: Издательство "Консалт Банкир", 1996. - 208 с.
22. Голов С. Трансформація звітності українських підприємств згідно з міжнародними стандартами обліку // Бухгалтерський облік і аудит. - 1996. - №2. - С. 17 - 24.
23. Головка Т.В. Методика аналізу фінансового становища підприємства. Л.Г. Ловінська. Методика фінансового обліку (зарубіжний досвід). - К.: "Аудит - інформ". Випуск 1.

- 24.Дмитриев М.В. Бухгалтерский учет и анализ хозяйственной деятельности промышленного предприятия. М.: Экономика, 1975.- 398с.
- 25.Друри К. Введение в управленческий учет. - М.: Аудит, 1994.
- 26.Економічний аналіз діяльності промислових підприємств та об'єднань: Навчальний посібник /За ред.проф. С.І. Шкарабана, доц. М.І.Сапачова. - Тернопіль, ТАНГ, 1995.
- 27.Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры. - М.: Финансы и статистика, 1993. - 560 с.
- 28.Єфіменко В., Ібрагім Фаттух. Напрямки і показники аналізу фінансових результатів і фінансового становища підприємств за рубежом// Бухгалтерський облік і аудит. -1994. - №2-3. - С. 19-21.
- 29.Ефименко В., Фаттух И. Украине пора научиться считать правильно // Все о бухгалтерском учете. - 1994. - №9(15).
- 30.Едророва В.Н., Мизиковский Е.А. Учет и анализ финансовых активов: акции, облигации, векселя. - М.: Финансы и статистика, 1995. - 272 с.
- 31.Ефимова О.В. Анализ источников средств предприятия и их использование // Бухгалтерский учет. - 1993. - №10. - С.26 - 30.
- 32.Ефимова О.В. Финансовый анализ. - М.: Бухгалтерский учет, 1996. - 208 с.
- 33.Жегар Д. Бухгалтерский учет на предприятиях Франции // Контролинг. - 1991. - №3. - С.96 - 109.
- 34.Завгородній І.В. Загальні принципи організації бухгалтерського обліку, економічного аналізу і внутрішнього аудиту в умовах застосування ПЕОМ і функціонування АРМ бухгалтера //Бухгалтерський облік і аудит. - 1994. - №1. - С. 21 - 29.
- 35.Закон України Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" // Урядовий кур'єр від 12.06.1997р.

- 36.Зернов Л.С., Зуев М.П., Смирнов В.И. Основы бухгалтерского учета в торговле. - М.: Экономика, 1987.
- 37.Зношення і амортизація основних виробничих фондів та їх вплив на інноваційні процеси/Під ред. Харіва П.С. - Тернопіль, 1996. - 28 с.
- 38.Зудилин А.П. Анализ хозяйственной деятельности предприятий развитых капиталистических стран: Учебное пособие. - М.: Издательство УДН, 1986. - 194 с.
- 39.Ивашкевич В.Б. Проблемы учета и калькулирования себестоимости продукции. - М.: Финансы, 1979. - 159 с.
- 40.Изотов К.Д. Обработка учетной информации в США. - М.: Финансы, 1968.
- 41.Інструкція про порядок заповнення форм річного бухгалтерського звіту підприємства, затв. Наказом Міністерства Фінансів України від 18 серпня 1995 р. №139 зі змінами і доповненнями, внесеними згідно з наказом Міністерства фінансів України від 28 жовтня 1996 р. №231 //Бухгалтерський облік і аудит. - 1996. - №11.- С. 40 - 47.
- 42.Инструкция по планированию, учету и калькулированию себестоимости продукции спиртовой и ликероводочной промышленности. - М.: Типография ЦНИИТЭИпищепрома. - 1974. - 181 с.
- 43.Как читать балансовый отчет /Международная организация труда:Пер. с англ. - М.: Финансы и статистика, 1992. - 208 с.
- 44.Карауш М.И. Калькулирование себестоимости в промышленных объединениях. - М.: Финансы и статистика, 1981. - 128 с.
- 45.Кашаев А.Н. Проблемы и анализ экономической эффективности в производственных объединениях. - М.: Финансы и статистика, 1978. - 224 с.
- 46.Кашаев А.Н. Учет материалов. - М.: Финансы, 1974. - 71 с.
- 47.Кипарисов Н.А. Основы балансоведения. - М.: Госпланиздат, 1928.

- 48.Климовский Д.Н., Стабников В.И. Технология спирта. - М.: Пищепромиздат, 1960.
- 49.Кирьянова З.В. Теория бухгалтерского учета: Учебник. - М.: Финансы и статистика, 1995. - 192 с.
- 50.Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. - М.: Финансы и статистика. - 1995. - 432 с.
- 51.Козлова Е.П., Парашутин Н.В., Бабченко Е.Н. Бухгалтерский учет. - М.: Финансы и статистика, 1994. - 464 с.
- 52.Концепція національного плану рахунків бухгалтерського обліку в Україні / А.Кузьмінський, В.Сопко, В.Єфіменко, С.Голов, Е.Бімані // Бухгалтерський облік і аудит. - 1994. - №1. - С. 3-9.
- 53.Крейнина М.Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле. - М.: АО "Дис", "МВ - Центр", 1994. - 256 с.
- 54.Крылова Т.Б. Выбор партнера: Анализ отчетности капиталистического предприятия. - М.: Финансы и статистика, 1991. - 160 с.
- 55.Кузьмінський А., Сопко В., Єфіменко В. та ін. Концепція національного плану рахунків // Бухгалтерський облік і аудит. - 1994. - №1. - С.4-9.
- 56.Кузьмінський А.М., Сопко В.В., Завгородній В.П. Організація бухгалтерського обліку, аналізу і контролю. - К.: Вища школа, 1993. - 223 с.
- 57.Ларионова Е., Нестеров Л. Нематериальные активы в новом плане счетов // Финансовая газета. - 1993. - №1. - С.10.
- 58.Лебарс А. Французская система стандартизации бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет. - 1994. - №8. - С.49 - 51.
- 59.Липнакс Э.А. Финансовый учет акционерного общества в США. Цифровой материал на русском и английском языках. - М.: Финансы и статистика, 1994. - 48 с.

60. Леонтьев В. Экономические эссе. Теории, исследования, факты и политика : Пер. с англ. - М.: Политиздат, 1990. - 415 с.
61. Луговой В.А. Организация бухгалтерского учета и отчетности. - 1995. - 128 с.
62. Луговой В.А. Учет затрат на производство и реализацию продукции(работ, услуг): Методика и практикум. - М.: Финансы и статистика, 1995. - 144 с.
63. Луговой В.А. Учет капитала, ссуд и финансовых результатов. - М.: АО "ИНКОНСАУДИТ", 1995.- 128 с.
64. Луговой В.А. Учет основных средств, нематериальных активов, долгосрочных инвестиций: Методика и практикум. - М.: Финансы и статистика, 1995. - 176 с.
65. Луговой В.А. Учет производственных запасов: материалов, топлива, запасных частей, малоценных и быстроизнашивающихся предметов.- М.: Финансы и статистика, 1995. - 144 с.
66. Лучко М., Остап'юк М. Господарські процеси, як об'єкти бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. - 1995. - №1-2.
67. Малышев И.В. Теория бухгалтерского учета. - М.: Финансы и статистика, 1981. - 263 с.
68. Міжнародні бухгалтерські стандарти: Збірник. - Тернопіль, АКФ "Орієнтир", 1993.
69. Миддлтон Д. Бухгалтерский учет и принятие управленческих решений: Пер с англ. ; Под ред. И.И. Елисеевой. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. - 408 с.
70. Моисеенко Г.И. Теория бухгалтерского учета. - М.: Финансы и статистика, 1982.
71. Моссаковський В. Про побудову обліку в Україні в сучасних умовах//Бухгалтерський облік і аудит. - 1997. - №8. - С.3-8.

- 72.Моргулис А.Ш. Бухгалтерский учет в отраслях народного хозяйства. - М.: Финансы, 1979. - 414 с.
- 73.Мюллер Г., Гернон Х., Миик Г. Учет: международная перспектива: Пер. с англ. - М.: Финансы и статистика, 1992. - 136 с.
- 74.Наказ Міністерства Фінансів України "Про зміни і доповнення до річної бухгалтерської звітності підприємства" від 28 жовтня 1996р. №231 // Бухгалтерський облік і аудит. - 1996. - № 11. - С.40.
- 75.Нарибаев К.Н. Организация бухгалтерского учета в США. - М.: Финансы, 1979. - 152 с.
- 76.Наринский А.С. Повышение эффективности и аналитичность бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет. - 1979. - №1.
- 77.Нидлз Б. и др. Принципы бухгалтерского учета / Б.Нидлз, Х.Андерсон, Д.Колдуэлл: Пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. - 2-е изд. - М.: Финансы и статистика, 1994. - 496 с.
- 78.Николаева С.А., Полякова С.И. Нематериальные активы // Экономика и жизнь, - 1994. - №47, 48, 52.
- 79.Новодворский В.Д. Бухгалтерский учет производственных ресурсов (Вопросы теории и практики). - М.: Финансы и статистика, 1989. - 254с.
- 80.Новодворский В.Д. Нужен закон о бухгалтерском учете // Бухгалтерский учет. - 1992. - №5. - С.5-9.
- 81.Новодворский В.Д., Хорин А.Н., Слабинская В.Т. Отчетная информация и ее пользователи // Бухгалтерский учет. - 1993. - №9. - С.7-12.
- 82.Нормы амортизационных отчислений по основным фондам народного хозяйства СССР и положение о порядке планирования, начисления и использования амортизационных отчислений в народном хозяйстве. - М.: Экономика, 1974. - 144 с.

83. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Підручник. / А.М. Кузьмінський, В.В. Сопко, В.П. Завгородній / За ред. А.М. Кузьмінського. - К.: Вища школа, 1993. - 223 с.
84. Остап`юк М.Я. Основи бухгалтерського обліку: Навчальний посібник. - К.: НДО, 1993. - 108 с.
85. Остап`юк М.Я., Даньків Й.Я., Лучко М.Р. Фінансовий облік в господарських товариствах: Навчальний посібник для студентів та працівників обліку і аудиту. - Ужгород: Карпати, 1995. - 166 с.
86. Панова М. Цена товарного знака // Экономика и жизнь. - 1991. - № 140. - С.17.
87. Палий В.Ф. Новая бухгалтерская отчетность. Содержание, Методика анализа. - М.: Библиотека журнала "Контролинг", 1991, - 64 с.
88. Палий В.Ф., Соколов Я.В. Теория бухгалтерского учета. - М.: Финансы и статистика, 1988. - 279 с.
89. Пальчук В.П. Учет и калькулирование себестоимости продукции бродильных производств. - М.: Пищевая промышленность, 1980. - 128 с.
90. Пархоменко В. Трансформація бухгалтерського обліку в Україні // Бухгалтерський облік і аудит. - 1997. - №7. - С.3-6.
91. Пархоменко В. Річний бухгалтерський звіт // Бухгалтерський облік і аудит. - 1996. - №12. - С.2-8.
92. Патров В.В., Ковалев В.В. Как читать баланс. - М.: Финансы и статистика, 1991. - 128 с.
93. Петрова В.И. Бухгалтерский учет на машиностроительном предприятии: Учебник. - М.: Машиностроение, 1991. - 384 с.
94. Плінкус І. Бухгалтерська звітність: якою вона має бути // Бухгалтерський облік і аудит. - 1997. - №9. - С.13-19.
95. Подольский В.И. Система автоматизированных рабочих мест бухгалтера // Бухгалтерский учет. - 1991. - №6. - С.18-20.
96. Пыхов В.Г. Экономика, организация и планирование спиртового производства. - М.: Пищевая промышленность, 1973. - 258 с.

- 97.Пильменштейн Д.И. Основы бухгалтерского учета. - М.: 1974.
- 98.Положення про порядок амортизації та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва (обігу), затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 вересня 1996р. № 1075 //Бухгалтерський облік і аудит.- 1996.- №10, С. 37 - 40.
- 99.Положення про порядок організації бухгалтерського обліку звітності в Україні // Збірник нормативних документів з коментарями спеціалістів. - Тернопіль, 1994.
- 100.Проект Закону України "Про бухгалтерський облік і звітність" //Бухгалтерський облік і аудит. - 1995. - №2. - С.2-13.
- 101.Проект Закону України "Про бухгалтерський облік і звітність" //Бухгалтерський облік і аудит. - 1995. - №6.
- 102..Пушкарь М.С. Организация учета в объединениях. - К.: УМК ВО, 1989, - 56 с.
- 103.Радостовец В.К. Бухгалтерский учет в основных отраслях народного хозяйства: Учебник. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Финансы и статистика, 1984. - 400 с.
- 104.Ратмиров Ю.А., Краева Т.А. Автоматизация учета материалов на промышленном предприятии. - М.: Финансы, 1980, - 174 с.
- 105.Рекомендации по совершенствованию бухгалтерского учета в газовой промышленности на основе ЭВМ. - М.: МГУ, 1990.
- 106.Ришар Ж. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия: Пер. с франц./ Под ред. Л.П.Белых. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. - 375с.
- 107.Романов А.Н., Лукасевич И.Я. Оценка коммерческой деятельности предпринимательства: опыт зарубежных корпораций. - М.: Финансы и статистика, 1993. - 96 с.
- 108.Рудницький В.С., Бачинський В.І., Редченко К.І., Рехлецький Є.А., Мариняк М.Є. Фінансовий облік та аналіз комерційної діяльності підприємств. - Київ, 1996. - 96 с.

109. Рузавин Г.И. Основы рыночной экономики: Учебное пособие для вузов. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996. - 423 с.
110. Савичев П.И. О контроле за затратами по приобретению материалов // Бухгалтерский учет, 1981, №12. - С.32-33.
111. Свідерський Е.И. Облік фінансових результатів і фондів // Бухгалтерський облік і аудит. - 1995, - №12. - С.12-16.
112. Севрук В.Т. Анализ кредитного рынка // Бухгалтерский учет, 1993. - №10. - С.15-1119.
113. Смоленюк П.С., Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я., Лучко М.Р. Бухгалтерський облік в основних галузях економіки України в умовах формування ринкових відносин: Навчальний посібник.- Ужгород: Видавництво "Карпати", 1994. - 317 с.
114. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебное пособие для вузов. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. - 638 с.
115. Соколов Я.В. История бухгалтерского учета. - М.: Финансы и статистика, 1985. - 367 с.
116. Соколов Я.В. Очерки по истории бухгалтерского учета. - М.: Финансы и статистика, 1991.
117. Сопко В.В. Бухгалтерский учет в менеджменте. К.: Техніка, 1992.
118. Сопко В.В. Методика визначення фінансового становища підприємства за даними балансу // Бухгалтерський облік і аудит. - 1995. - №12. - С.2-8.
119. Сопко В.В., Пархоменко В.М. Бухгалтерський облік в підприємницькій діяльності. К.: Техніка, 1993.
120. Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Ільєнко П.А. Бухгалтерський облік в промисловості та інших галузях народного господарства. - К.: Вища школа, 1992. - 222 с.
121. Стоянова Е. Финансовый менеджмент. Российская практика. - М.: Перспектива, 1994. - 194 с.

122. Стуков С.А. Система производственного учета и контроля. - М.: Финансы и статистика, 1988. - 223 с.
123. Стуков С.А. Предпринимателю об учете. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 160 с.
124. Типовые формы первичного учета и краткие указания по их применению и заполнению. 7. Производство спиртовой и ликероводочной продукции.- М.: Статистика, 1968.
125. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції(робіт, послуг) у промисловості // Бухгалтерський облік і аудит. - 1996. - №7.- С.2-14.
126. Ткач В.И., Ткач М.В. Управленческий учет: Международный опыт. - М.: Финансы и статистика, 1994. - 144 с.
127. Управление по результатам: Пер. с финск./Общая редакция и предисл. Я.А. Лейманна. - М.: Издательская группа "Прогресс", 1993. - 320 с.
128. Учет и отчетность на предприятиях пищевой промышленности. Учебник для техникумов /Борщевский П.П., Заничковский А.А., Рига Н.Е., Юрачковский В.К. - М.: Легкая и пищевая промышленность, 1984. - 184 с.
129. Учет неосязаемых активов: Материалы 8-й сессии Межправительственной рабочей группы экспертов по международным стандартам учета и отчетности ООН. Документ E./C./100./ФС-3/1990/9.
130. Ферментные препараты в пищевой промышленности/Под ред. В.Л.Кретовица и В.Л.Яровенко. - М.: Пищевая промышленность, 1975. - 535 с.
131. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета : Пер. с англ. /Под ред. Проф. Я.В.Соколова. - М.: Финансы и статистика, 1997. - 176 с.

132. Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж. Бухгалтерский учет: управленческий аспект. - М.: Финансы и статистика, 1995. - 416 с.
133. Хотомлянский О., Белявцева М., Макаров П., Мариниченко И. Комплексна оцінка фінансового становища підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. - 1995. - №4. - С.2-5.
134. Чедвик Л. Основы финансового учета: Пер. с англ. /Под ред. В.А. Микрюкова. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. - 252 с.
135. Чечета А.П. Экономия материальных ресурсов: Пути совершенствования учета и анализа. - М.: Финансы и статистика, 1983. - 176 с.
136. Шмален Г. Основы и проблемы экономики предприятия: Пер. с нем./Под ред. Проф. А.Г. Поршнева. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 512 с.
137. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа. - М.: Инфра-М, 1996. - 176 с.
138. Шестеркина В.Н., Козина Т.А., Трубицын П.Д. Бухгалтерский учет в пищевой промышленности. - М.: Легкая и пещевая промышленность, 1984. - 280 с.
139. Шульга Н.П., Гаманкова О.О., Ковганич І.М. Оцінка кредитоспроможності клієнта: Рекомендації банкіру при видачі кредиту. - К.: Київський інститут банкірів банку "Україна", 1995. - 59 с.
140. Щирба М.Т., Предик П.Б., Денчук П.Н. Проблеми економіки України: Зб. наук. праць. Вип.4/АФ "Меркурій". - Тернопіль.-1995.-73с.